

TARTALOM Mécses a te igéd

JOHANN GYULA: *Ünnepek útján járva* 161

Tanulmányok

SZABÓ LAJOS: *A lelkeszi életpálya jövőképe. Kérdések és jellemzők a mai lelkeszi életpályán egyházunkban* 162

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES: *Elhívás a tanítványi létre. Gondolatok a felnőttkatekézis megújulásának lehetőségeiről* 166

Figyelő

HARTMUT KRESS: *Bűn* 173

Könyvrecenzió

FAZAKAS SÁNDOR: *Az egységkeresés feszültségében. Az Egyességi irat egykor és ma* 175

VLADIKA ZSÓFIA: *A kiengesztelődés és a szolidaritás útján* 178

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

KEVEHÁZI LÁSZLÓ: *Emlékezés Bohus Imre evangélikus lelkész szolgálatára (1924–2016)* 179

CSERHÁTINÉ SZABÓ IZABELLA: *Igehirdetés Bohus Imre temetésén (Zsolt 23,1–6)* 180

Az igehirdető műhelye

FABINY TAMÁS: *Pünkösd ünnepe (Jn 14,23–31)* 182

CSELOVSZKY FERENC (IFJ.): *Pünkösd 2. napja (Jn 3,16–21)* 185

DEÁK LÁSZLÓ: *Szenháromság ünnepe (Jn 3,1–11)* 188

GERLAI PÁL: *Szenháromság ünnepe után 1. vasárnap (5Móz 6,4–9)* 190

SEBEN GLÓRIA: *Szenháromság ünnepe után 2. vasárnap (Ézs 55,1–5)* 193

HORVÁTH-HEGYI ÁRON: *Szenháromság ünnepe után 3. vasárnap (Ez 18,20–32)* 196

Igehirdetés

HEGEDŰS ATTILA: *Régen minden jobb volt? (Zsid 13,8)* 199

Ünnepek útján járva

■ JOHANN GYULA

Pünkösd, Szentháromság ünnepe és az azt követő vasárnapok. Lassan kilépünk az ünnepi félévből, és elindulunk az ünneptelen félév időszakába. Nem szeretem az ünneptelen félév kifejezést. Időnként megrendít az ünnepek teljesítménykényszere, hogy lelkészként az ünnep szóhoz a „többet teljesíteni, több mindenre figyelni, jobban elfáradni” gondolatokat társítom. Közben pedig próbálok az adódó kisebb felületeken meghallani a nekem szóló ünnepi üzenetet, megélni Isten jelenlétét. Számomra mégis hordoz ez az „átmeneti idő” évről évre a egyfajta *elindulásélményt*. Eddig volt idő a szent és a profán találkozásának minden várakozást felülmúló életerejéből töltekezni, és most a kapott erővel, lehetőségekkel tovább kell indulni. Kicsit Mária-Márta-helyzet ez, Jézus lábaitól elindulva, megtelve az ő jelenlétével és szavaival, azzal a biztos tudattal, hogy most már bármerre is induljak, jön velem... akár a „konyhába” is. Ha pedig ez így van (én így élem meg), akkor az ünneptelen félév nem válhat ünnep nélkülivé. A találkozások újra és újra létrejönnek, megerősítenek, továbbvezetnek.

Az idei LMK-témáink között szerepelt a kérdés: vajon mérhető-e (számokban) a lelkészi szolgálat eredményessége? Az előadónk inspiráló bevezetője után a beszélgetésben egyre differenciáltabb, színesebb aspektusai jelentek meg a kérdésnek. A hozzászólások mindenesetre arról tanúsítottak, hogy a kérdés a lelkészeket megszólítja, megérinti, akár mennyire polarizálódjanak is az álláspontok. A beszélgetés közben egyszer csak eszembe jutott Fülöp. A diakónus Fülöp, aki Samária városában hirdette Krisztust azoknak az embereknek, akiket Simon mágus varázslatai tartottak fogságban. Fülöp missziójának „eredménye” lett sok városi megtérés és megkeresztelkedése. Még Simont is megérintette az evangélium hirdetése. Mondhatjuk, hogy sikeres misszionáriusként tevékenykedett, hiszen még Jeruzsálemben is meghallották működésének hírért, és Péter és János apostolok meg is látogatták őket. Mégis egyszer az Úr angyala megszólította Fülöpöt, és elküldte a Jeruzsálemből Gázába vezető útra. Ahhoz az egyhez, akinek nagy szüksége volt rá, akinek nem volt embere. A városnyi em-

bertől az apostolok elismerése után ahhoz az egyhez. Az fogalmazódik meg bennem, tűnődve Fülöp útján, hogy a küldetés céljának kérdései mindenképpen Isten kompetenciájába tartoznak. Ugye döbbenetes paradoxon lenne, ha a küldetésünkben járva egyszer csak a korábban körvonalazódó céljaink vélt elérésének oldaláról próbálnánk értékelni az odavezető utunkat? A küldetésünk Isten ajándéka, az életünk kötődik hozzá, Urunk ismeri egyedül a „cél”t. Amiért felelős vagyok, az az egyéni Krisztus-követő utam. Fülöp nem volt tele annyira az elért eredményekkel, a megtértek nagy számával, a tekintélyes apostolok elismerésével, hogy figyelmen kívül hagyja a Szentlélek új hívását. Folyamatos figyelmet feltételez a küldetésben járás; figyelmet felfelé, magamra és a környezetemre. A vélt eredményekkel való megelégedés eltompíthatja ezt a fajta koldusként Istenre tekintést, a vélt eredménytelenség pedig komoly frusztráló hatásával az állandó megfelelési vágy kényszerpályájának tévútjára terel. Az istenkapcsolat a mindennapi aktualitásaival kiemel, megment mindkét csapdából. Mennyire más ügy készülni arra a bizonyos „igazi” értékelésre, hogy közben olyan kísértőnk van, aki ismeri a célt, az értékelés valódi szempontjait! Az ilyen küldetéstudattal élő ember feltűnik a környezete számára, bizonyosságával biztonságot áraszt, képes utat mutatni mások számára, hiszen számára természetes az emberi utak különbözősége. Utat mutatni Krisztussal a mennyi trónus felé. Az önmaga igazságában (hitigazságában) tetszelgő ember mindig negatív hatást vált ki az emberekből. Minél inkább győzköd másokat (és saját magát), annál jobban szűkül rá az általa elképzelt út következő lépéseire. Egyre kevésbé marad fogadókézsége meghallani, megélni a Szentlélek inspirációit, amelyek a kapott küldetésének valódi irányát jelölik.

Pünkösd, Szentháromság ünnepe és az azt követő vasárnapok ünnepi találkozások irányát jelölik. Minden nap az újra és újra megújuló kegyelmet rejti a számunkra. Ha időnként felöltik bennünk a kérdés reggel: „Miért érdemes ma felkelnem?”, gondoljunk arra az „egyre”, akihez ma el kell jutnunk, és arra az Egyre, aki az út végén vár.

A lelkeszi életpálya jövőképe

Kérdések és jellemzők a mai lelkeszi életpályán egyházunkban*

SZABÓ LAJOS

A lelkeskép átalakulása a Magyarországi Evangélikus Egyházban

Amit első pillantásra meg lehet állapítani ma a Magyarországi Evangélikus Egyház lelkeszeinek élethelyzetéről és szolgálati körülményeiről, az a *sokszínűség* és a *nagyfokú különbözőség*. Biztosan kijelenthető, hogy korábban, a 20. században sokkal egységesebb képe (Berufsbild) volt a lelkeszi pályának, szolgálatnak, mint napjainkban. Több volt a hasonlóság és a megegyezés a lelkeszi munkaterületek között a különböző típusú gyülekezetekben, mint ma. Nem játszott akkora szerepet, hogy melyik településen és melyik gyülekezetben éli le az életét a lelkesz, mint ma. Igaz, hogy az élettér szerepe és jelentősége megnőtt az utóbbi évtizedekben, és növekedett a különbség Magyarország régiói és települései között. Az ország különböző pontjain teljesen más életminőség mutatkozott meg szinte egyik napról a másikra. Ahogyan a jó munkalehetőségek a társadalomban egy-egy régióra összpontosultak, úgy alakította ez az ott élők számát, az életminőséget és a helyi infrastruktúrát egyaránt. Mindennek következtében a jelenlegi helyzetben feltűnően több és egymástól sokban eltérő lelkeszképpel találkozunk, attól függően, hogy az ország melyik pontján vagy melyik intézményben végzi a munkáját valaki.

Ennek egyik oka az, hogy a gyülekezetek életlehetőségei nagyon változatosak ma Magyarországon. A rendszerváltás éve, 1989 óta a *különbségek* a gyülekezetek életképességét, mozgásterét vagy aktivitását nézve inkább növekedtek, mint csökkentek. Vannak erős és nagyon eleven gyülekezetek, és vannak gyenge, elsősorban a fennmaradásukért küzdő közösségek. A két véglet között, középen

jóval kevesebb az átlagos gyülekezet, mint korábban volt. De a településekre is igaz ez a megállapítás.

Az egyes lelkeszi szolgálati élethelyzetek között is hatalmasak ma az eltérések, és nem látszik fejlődés a kiegyensúlyozódás/kiegyenlítődésként irányában, sokkal inkább a távolodás látszik a jövő útjának. A lelkeszek szolgálati és élethelyzetének minősége közötti kiegyenlítődésként nincsenek biztató jelei ma. Anyagi értelemben és szellemi értelemben egyaránt igaz ez. Kevés kihívás az egyik ponton, nagyon felnagyított elvárások a másik végletben. Gyorsan vezet közönyhöz vagy leálláshoz az egyik, a motivációt és a fejlődést jobban szinten tartja a másik.

Érdekes módon ma mégis úgy néz ki az evangélikus közegyházi helyzet, mintha a gyülekezetek és a lelkeszek is belenyugodtak volna ebbe az állapotba. Igaz, hogy a nehezebb sorsú gyülekezetek lelkeszi állásai már csak nehezen tölthetők be, míg máshol pillanatok alatt lejátszódik ez a folyamat, ugyanakkor sokkal ritkábban váltanak gyülekezetet ma a lelkeszek, mint korábban. Ez persze egy sor kérdést felvet. Hogyan lesz lehetséges a közeli jövőben inspiráló életpályaképet megrajzolni az egyházban? A pályakezdőnek lesz-e fejlődési perspektívája? Ha a mostani fiatal lelkesz nemzedékben a többség szorosan kötődik a jelenlegi parókiájához, akkor hogyan lesz biztosítható az egészséges lelkeszváltási ritmus a gyülekezetekben? A generációk váltása és együttműködése csak akkor lehet egészséges a jövőben, ha a gyülekezetekben cserélődnek a lelkeszek, és a gyülekezeteknek is lesz rugalmasságuk és vágyuk a természetes változásra.

A lelkeszi munka körülményeinek változása

A lelkeszi munka jellege nagyban függ az adott gyülekezeti taglétszámtól, anyagi alapoktól és attól is, hogy az ország melyik régiójában és melyik településen helyezkedik el a gyüle-

* Előadás a Martin Luther Bund teológiai konferenciáján Seevetalban, 2016. január 19-én.

kezet. Mivel még mindig a helyi gyülekezetek adják a lelkészi jövedelem nagy részét, így ezen a területen is nagy különbségek tapasztalhatók ma a magyar evangélikus egyházban. Hihetetlenül nagy különbség van a legtöbbet kereső és a legkevesebbet kereső lelkész jövedelme között. Ez akkor is igaz, ha a gyengébb lehetőséggel bíró gyülekezetek támogatást kaphatnak az országos egyháztól. Általában ez a segítség bizonyos működési minimumot biztosít. Vannak ugyan nagy és erős gyülekezetek, amelyek támogatják a környékükön élő kisebb és gyengébb közösségeket, mégis nagyon kezdetleges szinten áll a gyülekezetek egymás iránti szolidaritása.

A felvázolt különbség abban is megmutatkozik, hogy a jómódban élő gyülekezeti tagokkal rendelkező közösségek gyülekezetépítő lehetőségei egészen máshogy néznek ki, mint a munkanélküliekkel vagy éppen idős nyugdíjasokkal rendelkezőké.

Az is belejátszott ebbe a különbségeket erősítő folyamatba, hogy sok helyen az államtól visszakapott vagy állami dotációval újraindított oktatási vagy diakóniai intézmény működése ad jobb szolgálati és anyagi lehetőséget a lelkészi munkának és egyúttal a lelkész egzisztenciális életkörülményeinek is. Ez egyfelől élénkítő hatást jelent, az azonban veszélyes tendencia, ha a lelkész nagy erővel fejleszt és irányít az intézményben, és csak másodsorban végzi a gyülekezeti munkát. Pozitívum lehet viszont ez akkor, ha az intézmény dolgozói, diákjai és gondozottjai beépülnek a gyülekezetbe, és váratlanul új lehetőségeket teremtenek ezzel a gyülekezetépítő munkának. Mindkettőre van ma példa egyházunkban.

Ugyancsak nagyon *megváltozott a falusi és a városi gyülekezetek helyzete* is az utóbbi évtizedekben. A vidéki települések, főként a falvak lakossága csökken. Ez a tendencia országos jelenség, és így minden felekezetre igaz. De ez a csökkenés a kis létszámú evangélikus szórványgyülekezetekben még fájdalmasabban érezteti hatását, mint a nagyobb felekezeteknél.

Az elnéptelenedés önmagában lelkileg is nehéz terhet jelent. Deprimálja a kis gyülekezeti közösséget és annak lelkészét is. A fiatalabbak elköltöznek olyan településekre, ahol jobb munkalehetőség kínálkozik. Sok magyar fiatal pedig külföldre távozott az utóbbi években ezekről a településekről is. Ennek következtében a gyülekezeti lelkészi munka lehetősége leginkább az idősebb rétegre korlátozódik ezeken a helyeken. Ilyen helyzetekben nagyon egyedül tud maradni egy fiatal lelkész. Alig talál a korosztályának megfelelő életkorú embereket a környezetében. Így a diakónia és a szociális tevékenység került több ilyen településen is a gyülekezeti élet központjába. Míg korábban a tradicionális falusi közösségek mutattak meglehetősen stabilitást a gyülekezeti élet összefüggésében, addig ma a kisvárosi vagy éppen a fővárosi népszerű lakóhelyek területén lévő gyülekezetnek van látható esélye hosszabb távra is. Ezekben a gyülekezetekben jellemző a stagnálás, sőt a növekedés is. Egyébként sajnos általános tendencia az evangéli-

kusság csökkenése ma Magyarországon. Sok gyülekezet nagyon alacsony taglétszámmal rendelkezik, és a fenntartása csak közegyházi és állami segítséggel lehetséges.

A mindennapok világa a lelkészek életében

Ha nagyon egyszerűen, gyakorlati módon közelítjük meg ezt a témát, akkor elég azt az egy kérdést feltenni, hogy valóban mivel is tölti el a munkaidejét egy lelkész a 2016-os évben. Izgalmas kérdés ez abban az értelemben, hogy vajon mennyi ebben az egyértelműen lelkészi jellegű munka, és mennyi az attól távoli, üzemeltetési, szervezési feladat vagy hivatali ügyintézés.

Menedzser vagy lelkész?

Évekkel ezelőtt nagy kérdés volt az egyházunkban, hogy mennyire legyen menedzser egy lelkész, és mennyire csak lelkipásztor. Ma ezt már úgy fogalmaznám meg, hogy a magyar evangélikus gyülekezetek többségében csak akkor tud eredményesen lelkészi munkát végezni, ha egy személyben jó menedzser is.

A kisebb gyülekezetekben általános tapasztalat, hogy valójában csak akkor történik valami, és akkor valósul meg egy terv, ha azt a lelkész nagyon fárasztó módon, de egyszemélyes munkavégzésben saját maga meg is valósítja. Sajnos az esetek többségében speciális fogyasztói magatartást tanúsítanak a gyülekezet tagjai. Ahol a gyülekezet nagy többségét idős emberek alkotják, ott nem is lehet igazán elvárni erőteljes aktivitást tőlük. Inkább elvárják a lelkésztől a teljes kiszolgálást, és csak ritkán vagy eseti felkérésre vállalnak feladatokat. Nagyon szerencsés az a kis gyülekezet, ahol alapvetően építhetnek az önkéntesek munkájára. Sokszor ebbe az egyszemélyes lelkészi munkavégzésbe a templomkapu kinyitásától az irodai adminisztrációig minden beletartozik, beleértve a hittanórák szervezését és megtartását, csoportfeladatok kitalálását és megvalósítását is.

Családi élet és a gyülekezet közelsége

A lelkész számára speciális kihívás az, hogy a saját családja életét tudja jól szervezni és benne maga is helyt tudjon állni. A régi minta szerint a családi élet a parókia épületében összetalálkozik a gyülekezet eseményeivel. Erre utal Bencze András egy írásában: „A múlt többretegű. Számomra az egyik réteg az az időszak, amelyben a lelkészfeleségek – mert abban az időben a lelkészférj igen ritka volt – legtöbb esetben nem dolgozhattak állami munkahelyen, vagy ha dolgoztak is, képzettségük, felkészültségük szintjén aluli lehetőséget kaptak csak. A múlt másik rétege még a szocializmus idejé-

re esik, amikor a gyülekezeti élet még visszafogottan, négy fal között folyhatott. A változást a házastársak civil elfoglaltsága jelentette, illetve az, hogy egyre több nő lépett lelkészi szolgálatba. A gyermeknevelés feladata így megoszlott a házastársak között, a munkahelyi kapcsolatok révén jóval több információ érte a lelkészcsaládokat a civil – egyházon kívüli – világból. A papcsaládok egymással való kapcsolata mindkét időszak erőssége volt.” (BENCZE 2015, 327. o.)

Sok helyen máig megmaradt a régi időből az az adottság, hogy egy fedél alatt zajlanak az események. A lelkészcsalád tagjai ugyanúgy aktivizálódnak a mindennapi gyülekezeti életben, mint maga a lelkész. Sok helyen azonban ma már eltűnőben van ez a gyakorlat. Nem egyszerűen azért, mert a gyülekezet nem igényelné ezt, és nem is fogadná el, hanem mert másképpen él a lelkész családja, és esély sincs arra, hogy a régi gyakorlat fennmaradjon. Nem vállalja a régi életformát a lelkészcsalád. Egyre több helyen van külön gyülekezeti centrum, és van parókia. Az utóbbi évtizedekben Magyarországon sokat javult a gyülekezetek épületeinek minősége. Nem mindig a parókián belül zajlanak a hétköznapi gyülekezeti események. De hét közben nincsenek is otthon a lelkészcsalád tagjai, mint ahogy korábban ez adottság volt. Erősen a vasárnapi istentiszteletre és a kazuális szolgálatokra szűkült sok gyülekezet mozgása. De minden változás ellenére nagy kérdés az, hogy a lelkész házastársa mennyire tud segíteni a lelkésznek, nemcsak a direkt szolgálatban, hanem azzal is, hogy a szolgálatok idején a családdal és a gyermekekkel kapcsolatos összes feladatot magára tudja vállalni. Mivel nagyon sok a fiatal lelkész egyházunkban, ez ma nagyon lényeges kérdés.

Mennyiség és minőség a munkavégzésben

Több kisebb gyülekezet összevonásával létrejött gyülekezetben a lelkész valójában a vasárnaponkénti istentiszteletek megtartását és a hétközi kötött alkalmak végzését tudja el látni, és kevés egyéb közösségépítő alkalomra marad energiája. Van lelkész, aki minden vasárnap négy-öt istentiszteletet tart, hét közben pedig tíz-tizenkét hagyományos alkalmat, hittant, bibliaórát. Mindehhez sok kilométert kell autóznia. Ez teljesen lefoglalja a munkaidejét. A többlélekszes helyeken ezzel szemben nagyjából havonta tart egy lelkész ennyi alkalmat. Aránytalanul több szabadideje marad itt a lelkésznek, ezért jut ideje kikapcsolódnival, kiszállni a mindennapos taposómalomból. A probléma ma az, hogy a két típusú lelkészi életpálya között csökken az átjárás. Nagy a valószínűsége annak, hogy abban a helyzetben marad hosszú ideig, talán az egész életpályáján a lelkész, amelyikbe belekerült.

A három éve bevezetett kötelező iskolai hit- és erkölcsoktatás beindulása óta éppen ezeken a szórványgyülekezeti helyeken nincs is más lehetősége a lelkésznek, mint az, hogy saját maga tartja a felekezeti hitoktatást is. A falvakban csök-

ken a lakosság száma, az evangélikusok száma még ezen belül is kevesebb, így nagyon kis létszámú hittancsoportokban zajlik a tanítás. Sok esetben ez 1-2, maximum 4-5 fős csoportokat jelent. A lelkészi hivatal növekvő adminisztrációját is sokszor maga végzi itt a lelkész, és fizikailag ellátja a gyülekezet épületeinek gondozását, az egyes alkalmakra történő előkészítést is. Ez mennyiségi értelemben rengeteg munkát jelent. Ugyanakkor ezek a kicsi közösségek hatalmas érzelmi, hitbeli támogatást tudnak nyújtani a lelkésznek, és emiatt kicsiségük ellenére nagy megtartó erővel rendelkeznek.

„Mi lesz veled, önképzés és továbbképzés?”

Nyilvánvaló azonban, hogy e mellett az életvitel mellett a teológiai munkára, a családi életre vagy saját magára kevés energiája marad a lelkésznek. Nem szerencsés, hogy a szellemi munkavégzésre lényegesen kevesebb energia jut, mint a mindennapi szervezésre, ügyintézésre vagy az egyes alkalmak gyakorlati kivitelezésére, megtartására. Állandó cselekvésben, teljesítésben él a lelkész. Mindig valamit vég-re kell hajtani, valamit meg kell valósítani. Nem is tud így szerves része lenni az életének, hogy feltöltekezzen mondanivalóval, tartalommal és érdekes, hasznos irodalommal. Inkább a folyamatos megvalósításban él. Ebben a helyzetben gyorsan leegyszerűsödik a felkészülés is. Kevesebb ideje jut olvasásra. Kicsi az esélye annak, hogy a továbbképzés folyamatosan jelen legyen a lelkész életében. Nem is foglalkozik vele igazán, mert nem tudja sokszor elképzelni sem, hogy nélküle is zajlik az élet a gyülekezetben. Ezért nagyon fontos szerepe van a szervezett továbbképzéseknek, lelkészkonferenciáknak, lelkészakadémiának. Egyrészt ezek biztosítják a továbbképzést, másrészt olyan kollegiális közösséget teremtenek, amely egyfajta szupervíziós szereppel is rendelkezik, és nagy segítséget jelent a lelkészek számára.

Milyen kompetenciákra van szüksége ma egy lelkésznek?

A mindennapok elemzése felveti annak a kérdését is, hogy minek van a lelkészi kompetenciák közül a legnagyobb értéke a gyülekezetek, az egyház vagy éppen a lelkész szemszögéből. Mit tudjon igazán egy lelkész ma? Mire legyen képes? Mihez értsen?

Néha az látszik őszinte feleletnek, hogy a lelkész valójában a gyülekezeti élet külső megjelenéséért felelős. Elvárás, hogy elsősorban kommunikálni tudjon az emberekkel a településen. Legyen jó kapcsolatépítő képessége, hogy különböző pályázati forrásokból biztosítsa a gyülekezet anyagi szükségleteit. Népszerű és egyszerű beszédek legyenek a prédikációi. Tudjon valamilyen közösségi programot működtetni a fiatalok, gyerekek számára, akiknek nincs sok le-

hetőségük a vidéki településeken a közösségi életre. A könnyűzene vagy a sport területén tudjon szabadidőt eltölteni, együtt az emberekkel. Legyen jelen a falu vagy város életében úgy, hogy látható és érezhető legyen az evangélikusok jelenléte a település életében.

Ami ma kevésbé kerül előtérbe az elvárások, kompetenciák terén, az a lelkesz teológiai megalapozottsága és felkészültsége. A szakmai megalapozottság, a felkészülés minősége. A gondolatainak mélysége és a tudásának fontossága. Mintha két típusú lelkeszkép élne az egyházban. Az egyik az, amelyikre képezzük a hallgatókat a teológiai képzésben elméleti, teoretikus megalapozottsággal, a másik pedig az a gyakorlatban érvényesülni tudó praktikus, cselekvő, megvalósító típus, aki népszerű lesz a gyülekezetek körében. Ezt aktuálisan két lelkesztípusban nevének is nevezi egy református kutató, Siba Balázs adjunktus: az „okos lelkesz” és az „ügyesebb lelkesz”. Tudjuk, hogy nem szerencsés a kettőt egymással szembeállítani, de önkritikusan meg kell állapítanunk, hogy ez mégis sokszor megtörténik a magyar evangélikus egyház mai működésében. Az igazi kivezető út valóban az lenne, amit Siba Balázs is megfogalmazott a lelkeszképzés jövője érdekében: „Ami szerintem a kihívás és a nagy kérdés, és amire keressük a választ, hogy hogyan lesznek ezek a fiatalok bölcs lelkeszek az Úrral megélt kapcsolatukban, hogyan lesznek a Lélek emberei.” A „bölcs lelkesz” képes igazán jól ötvözni az okosságot és az ügyességet az adottságainak és képességeinek függvényében.

A gyülekezetek jelentős része nem jelent igazán erős inspirációt a lelkesz elméleti, szakmai fejlődése és küzdelmei számára. Van egy nem túl magas igény az elméleti képzettségre, de döntően egy lelkes menedzser vagy egy sikeres kivitelező az, akit várnak a gyülekezetek. Nagyon kevés a lelkeszek felé történő visszajelzés. A nehezebb sorsú gyülekezetek világi vezetői sok esetben nincsenek felkészülve arra, hogy a lelkeszi életet motiváló és fejlesztő impulzusokat adjanak. A nagyobbakban pedig az elmúlt évtizedek hirtelen változásai az üzleti világhoz hasonló, eredményorientált életet keresnek, és ennek megfelelő magatartást és életformát várnak el a lelkesztől.

Sok lelkesz kerül ma Magyarországon az evangélikus egyház szórványaiiban olyan élethelyzetbe, hogy nagyon gyorsan egyedül marad a problémáival és a hivatásának kritikai vizsgálatával. Alaposan át kellene gondolni azt, hogy mivel lehetne fejleszteni a lelkesz közvetlen környezetében lévő aktív gyülekezeti tagok ismeretét és képességét úgy, hogy alkalmasak legyenek a lelkesz inspirálására és motiválására. Ahol ennek az egyszerű munkatársi körnek az aktivitása spontán módon és ösztönösen megvalósul, ott nagyon szép szolgáltatási eredményeket lehet látni kis gyülekezetekben is.

Nem egyszerű ma a lelkeszek magánéletének és a gyülekezeti életnek a találkozása sem. Nagyon erősnek bizonyult, szinte minden megrázkódtatást túlélt az a családias közelség a magyar protestáns gyülekezetek hagyományában, ami a lelkesz családjának életét és a gyülekezet közösségének kap-

csolatát jellemezte évszázadokon át. A szocializmus éveiben pedig sok helyen ez a létforma segítette a túlélés küzdelmében. A lelkesz és családja együtt voltak a biztos „munkavégzők” a gyülekezetekben. A lelkesz házastársának is nagyon sok feladat jutott ebben az időben a gyülekezeti életből.

Korábban a magyar evangélikus lelkeszek a családi életüket is nagyon közel élték a gyülekezet közösségéhez. Ma egyértelmű eltávolodás tapasztalható ezen a téren. Kirajzódik egy új magatartásforma. Nincsen realitása a tradicionális utaknak. Ez önmagában pozitív jelenség, hiszen a mai lelkeszgenerációknak nem kell teljes mértékben a korábbiak életformáját követni. A fejlődés is ebbe az irányba mutat. Természetesen mindenkinek szüksége van a magánszférára.

De a lelkeszek családi életének nagyszámú krízise az utóbbi két évtizedben azt jelzi, hogy nem alakult még ki egy életképes, újfajta életmód. A régi, gyülekezetközeli „parókiális életmód” már nem működik, az új pedig még nem kristályosodott ki. Foglalkozni kell azzal a jelenséggel is, hogy nagyon magas az elvált lelkeszek és lelkesznők száma a magyar evangélikus egyház lelkeszei között. Érdemes elgondolkodni azon is, hogy ennek az okai között vajon mekkora szerepet játszik az a tény, hogy ennyire eltérőek a lelkeszek életkörülményei ma az egyházunkban.

Nagyon sokan érkeznek úgy a lelkeszi pályára, hogy nem volt előtte szoros kapcsolatuk az evangélikus egyházzal, és maguk is felnőttként keresztelkedtek meg. Tradicionális alappal nem rendelkeznek. Bekerülnek egy gyengülő egyházi közösség szervezetébe. Nincs olyan megtartó és erősítő hatás, ahonnan plusz energiát nyernének a növekvő elvárásokhoz, az állandó produktivitáshoz és a speciális módon megvalósítható családi élethez.

Azt gondolom, nagyon sürgős feladat az egyházunkban, hogy a lelkeszi életpálya kérdéseit újra átgondoljuk. A pályakezdők számára sokkal világosabb és egyértelmű jövőképet kell megfogalmaznunk. A gyülekezetek felelősségét a lelkeszek irányába növelni kell, hogy több megértés és támogatás vegye körül a lelkeszeket.

Akkor tud többet adni a következő lelkesznemzedék az evangélikus egyháznak, ha kap is az egyháztól elegendő lelki energiát és motivációt az életének talán legizgalmasabb szakaszában. Nagy szükség van ma a lelkeszek inspirációjára és biztatására ahhoz, hogy a változások és átalakulások közben ne veszítsék el a kedvüket, lelkesedésüket és legfőképpen a hitüket.

Az egyház missziói képessége is csak akkor újul meg, ha benne egy életképes bizalmi légkör, megújító egymásra figyelés valósul meg, és az elért „egyéni” eredmények összedóznak egy közös örömmé. Ha azonban az egyéni küzdelem és teljesítmény magában marad, ha a kicsi eredmények nem kerülnek kölcsönhatásba egymással és nem erősítik egymást, akkor nem sokat jelent az egész egyházi közösség számára egy-egy, akár messze erő feletti harc és küzdelem, mert az elszigetelt marad, „magányban” történik.

Az egymásra figyelés és egymás erősítésének hiánya nagyon veszélyes jeleket mutat napjainkban, és lelkeszi életpályák összeomlását is eredményezi. A kríziseket pedig csak nyíltan, bizalmi légkörben és következményekkel járó feldolgozásban lehet orvosolni. Sok küzdelem vár még ránk ezen a fejlődési úton, ha tényleg meg akarjuk változtatni és újítani a jelenlegi megmerevedett és megnehezedett „pályaállapotokat”. Ennek megkerülhetetlen része a problémák nyílt és megfelelő következményekkel járó kezelése. László Virgil ezt így fogalmazza meg: „Így bizonyos értelemben sokszor egyértelműen »következmények nélküli egyház« vagyunk. Az adott kárt elszenvedett közösségek tagjai azonban pontosan tudják, hogy mi történt velük; a tárgyszerű, tényszerű feltárás elmaradásával pedig ellehetetlenül a reparáció és a megbocsátáson alapuló kiegészítési lehetősége, amivel így egyfajta kétszeres kifosztottságérzet is együtt jár, a csalódottságból fakadó közösségrombolásról nem is beszélve...” (LÁSZLÓ 2015, 421. o.)

A lelkeszi élet mindennapjait csak őszinte és testvéri megközelítésben lehet értékelni. A fiatal teológushallgatók kérdésére, hogy milyen pályalehetőség vár rájuk, nem könnyű korrekt feleletet adni. Azt mindenképpen el kell mondanunk nekik, hogy egy átalakulásban lévő hivatásértelmezés helyzetében vannak bizonytalanságok. De azt is hozzá kell tennünk azonnal, hogy a mostani nehézségeknél jóval súlyosabbakkal találták magukat szembe az előttünk élő lelkeszgenerációk, és Isten kegyelme erőt és utat adott számukra.

A lelkeszi szolgálatban a hosszú távra tekintő hit és reménység mindig meghozza a gyümölcsét. A megoldandó feladatokért és a felvetett kérdésekkel kapcsolatban is ezzel a bizalommal szabad imádkoznunk és kérnünk Istentől bölcsességet és bátorságot a cselekvéshez. Arra viszont mindig vigyáznunk kell, hogy a lelkeszi életpályán fel ne cserélődjenek az értékek egy hamis rangsor szerint. Minden lelkeszi életpálya-modell felépítésének alapfeltétele az, hogy a hivatás prioritásai valóban domináns szerephez jussanak, és a pályán való érvényesülésnek az legyen a döntő kritériuma, hogy valaki milyen mértékben és minőségben teljesít. Akkor talán természetes lenne a szabad pályázási lehetőség a lelkeszi állásokra, és ennek kultúrája nem volna idegen a rendszertől. Nem csupán elfelejtésre ítélve állna ez a lehetőség a zsinati törvényben, hanem élő és dinamikát jelentő küldetése lenne a lelkeszi állások betöltésében. Amíg ez nem változik, addig azon sem szabad csodálkozni, hogy csökkenő tendenciát mutat az érdeklődés a következő generációkban az evangélikus lelkeszi hivatás iránt.

Hivatkozott művek

BENCZE András 2015. Az evangélikus papcsalád múltja, jelene, jövője. *Lelkipásztor*, 90. évf. 8–9. sz. 327. o.

LÁSZLÓ Virgil 2015. Az egyháztól való elidegenedés napjainkban. *Lelkipásztor*, 90. évf. 11. sz. 421. o.

Elhívás a tanítványi létre

Gondolatok a felnőttkatekézis megújulásának lehetőségeiről

■ PÁNGYÁNSZKY ÁGNES

„...ma az egyházak számára a legfontosabb feladat, hogy az egyházi élet minden szintjén újra megalapozzanak egy élet-erős tanítói szolgálatot.”¹

A kérdésfelvetés

A 21. század egyházi útkeresésében a felnőttkatekézis tudatos és szervezett megvalósulása olyan lehetőség, amely ösztönzőleg tud hatni az egyház elengedhetetlenül fontos missziói és stratégiai megújulására. Érdemes és szükséges is vizsgálat tárgyává tenni, hogy milyen cél megvalósítása érdekében beszélünk felnőttkatekézistről, mindez hogyan, milyen

kontextuális misszióval valósítható meg a ma posztmodern társadalmában, és milyen gyülekezetépítési és ekleziológiai alapokon fejleszhető tovább. A következő definíció így írja le a katekézis folyamatát: „A katekumenátus: mit is jelent? Alapvetően az egymással és az Istennel való dialogikus, kapcsolati közösség útja, ami a résztvevő valós élettapasztalata és a Szentírással való találkozására épít.” (HOFFMANN 2012, 33. o.) Ezt a kapcsolati közösséget definiálja Lovász Irén nyomán Korpics Márta és P. Szilczl Dóra „szakrális közösségként” (KORPICS–P. SZILCZL 2007, 13. o.). A transzcendens megjelenésének, illetve rendszeres mutatkozásának felismeréséhez a tanulás folyamatát rendeli, „hogy meglegyen az a felkészültség, amivel (a transzcendens) felismerhető”. Mivel maga a szakrális „felkészültség karakterű”, ezért a kommunikációban való részvételünk által megismerhetőek, leír-

¹ ELIAS 2002, 176. o.

hatóak lesznek a transzcendensről való tapasztalatok (uo. 19–20. o.). Brown katekézisdefiníciója a mai kontextusban a következőkben definiálja a felnőttek hitben való formálódását, aminek a célja a növekedés és az Istennel folyamatosan felépülő kapcsolat: „Mi a felnőttkatekézis? (...) ami lehetővé teszi a felnőttek számára azt, hogy személyes kapcsolatban lehessenek Istennel. E cél alapjai a felnőtt élet alapvető céljában gyökereznek: abban, hogy ismerjük, szeressük és szolgáljuk Istent és felebarátainkat, mint magunkat.”

A felnőttkatekézis mai lehetőségeiről írott disszertációm-ban igyekeztem bemutatni azokat az interdiszciplináris módon megközelített gyakorlati teológiai területeket, amelyek elméleti impulzusokat adnak a felnőttek tanításának gyakorlati megvalósulásához. Ha valaki ma hitoktatásról, katekézisérről beszél, legtöbbször gyermekekre, konfirmandusokra gondol. Gyülekezeteink döntő többségében a katekézis ezekben az életkorokban hittanórák, gyermekbiblikörök, konfirmációs oktatás során történik. Jane E. Regan új katechetikai lehetőségként látja a katekézis újbóli kiterjesztését a felnőttek korosztályára, és felteszi a kérdést, hogy lelkészek, gyülekezetek és hitoktatók vajon miben változtatnának a hitoktatáson, ha felnőtteket is tanítani szeretnének (REGAN 2002, 4. o.). Regan a felnőttek hitoktatását fontos keretnek és alapnak érzi ahhoz, hogy a gyermekek és a fiatalok hitre nevelése ezen új szemlélet alapján megtörténhessen. A gyülekezeti életet keretnek tekinti, amelyben a felnőttek felé fordulás nem másodrangúvá, hanem hatékonyabbá és fenntarthatóbbá teszi a gyermekekkel és a fiatalokkal való foglalkozást (uo. 12. o.). A 21. században egyháznak lenni azt is jelenti, hogy komolyan kell vennünk a hitoktatásból, a hagyományok életszerű gyakorlásából kimaradt generációkat, és a hitről szóló tudásunk és tapasztalatunk átadásával segítenünk kell őket eligazodni az életben.² Tomka Miklós 1985-ös tanulmányában szintén a szemléletváltás, a változás szükségességét hangsúlyozza. „Sajátos optikai csalódásnak” nevezte a hitoktatás olyan megközelítését, amely csak a gyermekekre szűkíti le a vallásoktatást. Ő is abban látja a változás szükségességét, hogy a felnőtteket különösen fontos célcsoportnak tekintsük egy olyan világban, ahol nagyon kevés ismeretanyaggal és hagyománnyal rendelkeznek hitbéli ismereteikben (TOMKA 1985, 4. o.). Evangélikus gyülekezeteinkben ez a mentalitás a reformáció óta az évszázadok folyamán nyilvánvaló. Ma az a kérdés, hogy hogyan valósítható meg a felnőttek hitben való kísérése is túlterhelt és programokkal zsúfolt világunkban, ahol a média készen áll túlstimulált válaszaival az alapvető emberi kérdésekre.

² Regan idézi John Westerhoff klasszikusnak számító könyvének (*Will Our Children Have Faith?*, 1976) egyik fő gondolatát: „tanító-oktató paradigmának” nevezi a még sok helyen ma is a gyermekek hitoktatását előtérbe helyező rendszert. Westerhoff abban látja ennek a paradigmának a nehézségét, hogy ez az elkülönített hitoktatás nem segíti a gyermekeket abban, hogy részt vehessenek a gyülekezet életformáló szolgálatában. REGAN 2002, 13. o.

A felnőttkatekézis a keresztyén tanítás és tanulás holisztikus interpretációjához elengedhetetlen. Jézus Krisztus minden generáció tanítására érvényes missziói parancsa alapján prioritássá vált az egyház felnőttek felé való katechetikai oda-fordulása annak érdekében, hogy az egyház a közös tanulás és tanítás szolgálatában a 21. század felnőtt emberének is úttársává tudjon válni az értelemkeresés és spirituális nyitottság folyamatában. Kutatásomat olyan kérdések vezették, amelyek vizsgálata bizonyítja, miért fontos a felnőttkatekézis prioritássá válása az egyház tanítói szolgálatában. A katekézis történetéből vett példák, a társadalmi, egyházi, hitfejlődési és módszertani kérdésfelvetések olyan szempontokat tárnak elénk, amelyek alátámasztják a katechetikai szemléletváltás szükségességét. A következő kérdésekre kerestem a választ:

- Milyen szerepet töltött be a felnőttek felé irányuló tanítás a bibliai időkben és az egyház történetében?
- A 20. és a 21. század szekuláris világában milyen társadalmi változások határozzák meg a felnőttek világot? Milyen vallási tartalmak kapnak helyet a posztmodern társadalomban?
- Milyen helyzetben és milyen kihívások közepette él ma az egyház, és milyen aktuális kérdéseket vizsgál a felnőttek korosztálya szempontjából? A gyülekezetek hogyan válhatnak az identitás kialakításának iskoláivá a vallási és világnézeti sokféleség ellenére?
- Segítenek-e a fejlődépszichológián alapuló hitfejlődési elméletek a felnőttkatekézist érintő szemléletváltásban?
- Valláspedagógiai szempontból milyen módszertani megközelítések alkalmazhatóak a felnőttkatekézisben?

A felnőttkatekézis Jézus missziói parancsa teljes spektrumának megvalósulása

A felnőttkatekézis egyháztörténeti vonatkozású tanulságai, a bennünket körülvevő világ változásai és a posztmodern kor kihívásai a ma felnőtt emberének helyzetére is iránymutatással szolgálnak. Az egészségesen megélt felnőtt léthez, a felelősségvállaló társadalomhoz, a keresztyén nevelést megvalósítani kívánó egyházi élethez és a tanítványi életre való elhívást komolyan gondoló keresztyén élethez szükséges, hogy felnőttkorban se szűnjön meg a hit tanulásának lehetősége. Mindezekben a folyamatokban elengedhetetlen a tanulásnak és a tanításnak a jelenléte és az egyház részéről a felnőttek irányában folytatódó és folyamatosan erősödő katechetikai szolgálat. A felnőttkatekézis szükségességének tudatosítása és a gyakorlatba való átültetése nem csupán egy opció, hanem Jézus missziói parancsa teljes katechetikai spektrumának újrafelfedezése és alkalmazása. Ez a katechetikai szemléletváltás azért időszzerű, hogy a hitre mint a hitről való tanulásra tekinthessünk. Ez áll a legszorosabb összhangban Jézus missziói parancsával és a katekumenátus egész életre alkalmaz-

ható folyamatával. Ezt támasztja alá Szabó Lajos definíciója is: „A hit tanítása nem a hit közvetlen provokálása vagy a hitébresztés direkt gyakorlata, hanem a hit ébredésének, létrejöttének kialakulásához szükséges ismeretek és gyakorlati életpéldák közlése az általános emberi kultúra területéent.”³

A katekézis az ógyház gyakorlatában a keresztségre készülő felnőttek oktatását és a keresztelés szentségébe való bevezetés folyamatát jelentette. A felnőttek katekézise akkor kezdte elveszíteni kezdeti jelentőségét, amikor a már megkeresztelt felnőttek gyermekei is keresztények lettek, az államvallássá válás hatására tömegesen keresztelkedtek meg az emberek, és a 6. század környékén a hangsúly áttevődött a felnőttkeresztségről a gyermekkeresztségre. A reformáció idején Luther Márton számára is példa volt a katekumenátus gyakorlata. Így ír erről *A német mise és az istentisztelet rendjéhez* című írása előszavában: „Káté alatt pedig tanítás értendő, amelynek segítségével tanítsuk és kioktassuk a kereszténnyé lenni szándékozó pogányokat arra, mit kell hinniök, tenniök, elhagyniuk és tudniok a kereszténységben, minél fogva hajdan katechumenusoknak nevezték azon növendékeket, akik ily tanításra felvették és hitben oktatást nyertek, mielőtt megkereszteltettek volna.” (LUTHER 1908, 444. o.)

A Magyarországi Evangélikus Egyházban az elmúlt évtizedekben jó kezdeményezéseket láthattunk már a katechetikai bővülés megvalósítására. Az úgynevezett finn káté,⁴ az éves munkaprogramok, amelyeket az egyházkerületek készítettek, mindig tartalmaztak olyan felnőtt bibliórai tanmenetet vagy olyan felnőtteknek szóló rétegprogramot, amely izgalmas és vonzó volt a felnőttek korosztálya számára is.⁵ A felnőttképzés új kihívásai már most hatással vannak több egyházi szolgálatra is (lásd presbiterképzés, pedagógus-továbbképzés, diakóniában dolgozók továbbképzése), mégis ezek a programok többnyire egyediek, és szükséges, hogy konszenzuson alapuló, a katechetika elméleti megközelítésén túl módszertani megújulás és megújult missziói szemlélet is kísérje őket. A felnőttkatekézis új szemléletmódjának kialakítására azért is van szükség, mert ezek a programok és lehetőségek sokszor bizonyos szinten megrekedtek, és talán pont azokhoz nem jutottak el, akik szívesen éltek volna a lehetőséggel. A felnőtt egyháztagok elérése és a missziós lelkület az előttünk álló időszakban is komoly stratégiai kérdés. A katechetikai szemléletváltás olyan új helyzetet hozhat, amelyben az egyház

tanítói szolgálata nem csupán néhány korosztályra, hanem a mindig aktuálisan jelen lévő generációkra általánosan igaz lehet és meg is valósulhat.

Az egyházi életmegnyilvánulások vizsgálatát az evangélikus egyházban szerzett lelkesítő szolgálatom tapasztalatai és a gyakorlati teológia tárgykörébe tartozó kutatásaim alapján végeztem. Reménységem, hogy a felnőttkatekézis megerősítése evangélikus egyházunkban is élnékíteni fogja a missziós törekvéseket. Az evangélium üzenete a ma társadalmi kontextusában olyan erőt és reményt képvisel, amelyet bátran szólaltathatunk meg a mai világ értelemkereső, hitre és értékre vágyó embere előtt. A tiszta szóra, az empatikus hozzáállásra, az emberi életciklusok és életfordulók tiszteletben tartására, azok közös megélésére és ünneplésére még mindig igénye van a legtöbb embernek. Hasonlóképpen arra is, hogy a lelkében keletkező űrt értelmes, átlélhető és jelentőségteljes lelki tartalommal töltsse meg. Az egyház nem adhatja fel azt a küldetését, hogy akkor is hirdesse ennek az örök értéknek a lehetőségét, amikor éppen divatosabbnak látszik a jelenleg tapasztalható spirituális útkeresés.

A vallásosság mai megnyilvánulásának kérdései

Megfigyelhető, hogy a felnőttek hitbéli formálódásának, illetve a felnőttkatekézisnek a vizsgálata közben szinte a leggyakrabban előkerülő kifejezés az „értelem, értelmesség” fogalma. Elgondolkodtató, hogy miért. Talán azért, mert szeretnénk megérteni a „dolgok jelentését és értelmét”, és közben ilyen és ehhez hasonló kérdéseket teszünk fel: Ami történik velem, miért történik? Mi az értelme az életnek? Hol a helyem a világban? Hogyan éljem meg boldogan az élet adta feladataimat? Miért dolgozzam? Hogyan éljem túl, ha nem dolgozhatom? Miért ilyen nehéz a lelkiismeretem? Hogyan birkózzam meg a magánnyal, a betegséggel, a veszteség fájdalomával? Van-e értelme reménykedni bármiben az életben?

A holland teológus, Schillebeeckx a felnőttkori kérdésfeltevések alapvető mértékét a következőképpen válaszolja meg: „A keresztény hit gondolkodásra készítet.” (MIGLIORE 1991, 4. o.) Ha csak a vallás iránti nyitottság és nem a keresztény hit alapjairól indulunk, még úgy is elmondhatjuk, hogy az életünk kérdései miatt szükségünk van a transzcendencia közelében kérdésfeltevésre és a válaszok utáni reménységre. És amikor azt látja az ember, hogy közelítenek egymáshoz a kérdések, az élet értelmének megtalálása utáni vágy, a hit segítségével kirajzolódó válasz és az értelemalkotás lehetősége, akkor egy lehetséges találkozási pontként miért ne fogadhatnánk be a felnőttek meghívásának a lehetőségét és egyben a küldetését az egyház közösségébe, ahol mindez meg is történhet? (Lásd MARTOS 2007, 9. o.) Itt kínálkozik annak a lehetősége, hogy újra felfedezzük: ez a kérdésfeltevés tulajdonképpen egy ősi hagyomány része. A Biblia pontosan ennek a kérdésfelte-

³ Szabó Lajos előszava in: TAMMINEN–VESA–PYYSIÄINEN 2001, 20–21. o.

⁴ A Finnországi Evangélikus Egyház ajándékaként az Eero Huovinen püspök által írt kátét minden magyar evangélikus gyülekezet megkapta, hogy az evangélikus családokhoz juttassák el. Ez az ún. finn káté a lutheri *Kis kátéra* épül, nyelvvezetésben azonban igyekszik igazodni a mai köznyelvhez. A finn kátét sok gyülekezetünk használja a konfirmandusok, az ifjúság és a felnőttek között is.

⁵ *Növekedés*. Luther Kiadó, Budapest, 2007. *Isten háza népe* 2008. <http://munkaprogram.lutheran.hu>. *Elmélyülés*. Luther Kiadó, Budapest, 2009. *Megismerés* 2010/11. <http://munkaprogram.lutheran.hu>.

vési igénynek a kifejeződésével kezdődik. Az emberi élet értelmére a választ maga Isten adja, és az ő közeledése felénk értelemalkotási igényünk hatalmas ajándéka és lehetősége. Látnunk kell, hogy keresztény közösségekből a felnőttek sokszor azért hiányoznak, mert bibliai és hittani ismereteik és hittapasztalatuk hiányában az élet értelmét máshol és másban találják meg.

Korunk vallási sokszínűségében és a keresztény egyházon belül is tapasztalható felekezeti sokszínűség valóságában a *fides qua creditur* és a *fides quæ creditur* augustinusi meghatározása a tanítás mai feladatainak kutatásában is időszerű. A szubjektív (*fides qua*) és az objektív (*fides quæ*) hit megkülönböztetésének értelmezése a felnőtt ember életében rámutat arra, hogy a bennünk lévő transzcendens felé való nyitottság, a személyes hit keresi azt az „otthont,” ahol valósággá, kifejezett és megélt hitté válhat. Az objektív hit az emberben is megteremti a verbalizálódást, életre és cselekvésre hív, hitvallásos helyzetet tud teremteni. A szubjektív és az objektív hitről is elmondhatjuk, hogy mivel alapvető viszonyulása az embert Istenhez kapcsolja, forrása is maga a transzcendens, a számunkra magát Jézus Krisztusban kinyilatkoztató Isten (ESPIN–NICKOLOFF 2007, 457. o.).

A felnőttképzés a keresztény hit továbbadásának a lehetősége és a keresztény gyülekezetek örömhírt kommunikáló tevékenysége által valósulhat meg. Az örömhír, a kommunikált hittartalom a cselekvő Istenről, az Isten országát meghirdető Jézus Krisztusról, az ő hitet és gyülekezetet teremtő kereszthaláláról és feltámadásáról szól. Ez a hittartalom és a kommunikáció megvalósulása mint szocializációs folyamat lehetővé teszi annak megtapasztalását, hogy 1. az ember a hitre mint Isten ajándékára tekintsen; 2. az emberi élet értelmét az Isten által ajándékozott értelemnek élje meg; és 3. ez az értelem bizalmat szüljön az emberi élet beteljesedésének az irányában. A hittel kapcsolatos alapvető kérdésekre válaszokat kínál az *Evangelischer Erwachsenenkatechismus* a hitre mint ajándékra a következő meghatározást adja: „A hit a szeretettel és a hűséggel, a bátorsággal és a reménységgel, a barátsággal együtt az emberiség legnagyobb ajándékai közé tartozik, és mégis, nem birtoklás és nem képesség kérdése.” (EEK 2000, 11. o.) Hogyan ismerhető meg a hit mint olyan ajándék, amely nem birtoklás és nem képesség kérdése? Hogyan értelmezze az ember az életében jelentkező nyitottságot a transzcendencia irányában? Mit jelent az, ha ez az érdeklődés, illetve a nyitás felnőttkorban történik meg, egy egészen más közegben, mint amilyen a gyermekkor közege volt?

A hitformálódás folyamata

Az emberi kérdésfeltevés, a megértés utáni vágy, a transzcendens irányában megvalósuló kommunikációs éhség feltételezi, hogy mindez nem légüres térben történik, hanem az élet sodrásában élő emberek között. A hitfejlődés

lehetőségének vizsgálata ezt a fejlődést követi nyomon, hogy értsük, mikor és miért kerülnek elénk bizonyos kérdések. A különböző hitfejlődési modellek bemutatása ehhez ad segítséget. „A hitközösségeknek beszélniük kell az élet értelméről és az igaz kapcsolatokról. Ennek egyik útja a hitformálódás tudatos folyamatán keresztül vezet.” (MATTHAEI 2004, 57. o.) Ezt a véleményt erősíti OSMER és SCHWEITZER is, amikor a mai egyházi élet válságainak hátterében megnevezik a kudarcokat az oktatás terén (2003, XI. o.). Ha azt látjuk, hogy egyházunkban a gyermekek és az idősebbek alkotják az élő gyülekezet jelentős részét, akkor feltétlenül érdemes ezt a kérdést úgy kezelni, mint egy lehetőséget a párbeszédre a felnőtt korosztállyal. Ha vannak kérdések, van miről beszélgetni, sőt van mit tanulni! Így fontos feladata a keresztény egyházaknak, hogy keressék a közös válaszadás és a közös tanulás lehetőségét, mint akik megajándékozottak vagyunk az emberi élet legnagyobb ajándékával, a Jézus Krisztus által felkínált megváltott és a feltámadás reménységébe helyezett élettel.

Ez a tanulási folyamat a felnőtt emberek helyzetében és az egyház kontextusában teológiai megalapozott módszereket igényel. Ezt mutattam be a hitfejlődés elmélete által felkínált szakaszok ismertetésével és a hitfejlődés elméletének a felnőttképzésre vonatkozó következményeivel. Egy közvetlenebb, megértőbb és befogadóbb tanítói szolgálat valósulhat meg a hitfejlődés elméletének alkalmazásával, amelyben a kérdéseiket egyházi körben feltevő emberek azt érezhetik, hogy nem a tökéletessége által válik az ember az egyház tagjává és Isten gyermekévé, hanem Isten kegyelmes szeretete és ember-társai empátiája nyomán. A hitfejlődés elmélete – különösen is James Fowler munkássága alapján – a teológiai képzés során széles körben ismert elméletté vált. Bízom benne, hogy nem csupán a valláspedagógia gyermekekre vonatkozó szakirodalma látja a hitfejlődési elméletek gyakorlati hasznát, hanem a felnőttképzéssel és a gyülekezetépítéssel foglalkozó lelkészek, katekéták és a gyülekezeti munkatársak is felhasználják a tanítási szituációkra vonatkozó következtetéseket.

A hitfejlődés-elmélet egyik nagy eredménye, hogy rámutat, a felnőttkorba lépett embereket sem szabad magára hagynunk a hit útján. Ezt a folyamatot Andrea Fontana „a kereszténnyé válásban való természetes előrehaladásnak” nevezi (FONTANA 1998, 286. o.). Rámutat arra a problémára, hogy a hit megélése ma már nem az élethez kapcsolódó, természetes folyamat, hanem kereszténnyé válnunk kell – a megismerés, a megtapasztalás és az elmélyülés útján. A keresztény hitben való megerősödésnek része a tanulás folyamata, de ez a tanulás magában hordozza a növekedés, a formálódás lehetőségét is egy érett és megküzdött hit irányában. A felnőttek már tudatosan képesek a hit igazságait felismerni és azok mellett dönteni, ezért fontos a katekézis szolgálatát feléjük újra megerősíteni.

A felnőttképzés módszertana

A felnőttképzés interdiszciplináris megközelítése lehetőséget ad az egyháznak arra, hogy az andragógia tudományával és a felnőttoktatás történetével szorosabbra vonja a köteléket. Ahogyan a hitoktatás és a pedagógia együttműködése komoly összekapcsolódást eredményezett a vallás-pedagógiában, úgy válhat a felnőttképzés és az andragógia találkozása is a vallás-pedagógia mintájára „vallás-andragógiává”. A leíró fogalmak elméleti tisztázása még további kutatásokat igényel, de azt már láthatjuk, hogy a vallásandragógia a ma gyülekezetpedagógiaként ismert katechetikai területhez nagyon hasonló területet megjelölő kifejezés. A katechétika területeinek definiálási törekvései azt a biztatást hordozzák magukban, hogy hasonló erőfeszítésekkel forduljunk Isten gyermekei felé, legyenek ők akár gyermekek, akár felnőttek vagy már idős emberek, de ugyanakkor Isten gyülekezetének tagjai, akiket Isten a hit tartalma megismerésére is elhívott. A modern felnőttoktatás és az andragógia egyik legfontosabb ismérve a tanulóközpontúság lett. Megfigyelhettük a konfirmáció vizsgálatánál is, hogy már egészen fiatal kortól kezdve fontos komolyan venni, hogy a tanulás motivációjához meghatározóan hozzájárul, ha a fiatal vagy a felnőtt azt érezheti, komolyan veszik, számítanak a véleményére, és tekintettel vannak élete problémáira és élethelyzetére. Módszertani szempontból ez a tanulóközpontúság adja a felnőttoktatás és a felnőttképzés alapját. A keresztény felnőttoktatásnak sok közös határterülete lehet az andragógiával, hiszen az andragógia és a felnőtt hitoktatásának legfontosabb kérdései sok hasonlóságot mutatnak, még ha a válaszokban a felnőttképzés speciális válaszokat is igényel (DOBOS 1999, 10–11. o.).

Természetesen a különböző életkorok más-más módszertani feladatot jelentenek. A felnőttképzésben is szükséges ezt felismerni. Az egyik legnagyobb kérdés, hogy csupán információk kognitív átadására épül, vagy szerepet kap benne a hitben, a tanítványi életben való formálódás informális tanulása is. A felnőttképzés transzformatív tanulási modellje rámutat, hogy a felnőttek hittanulási folyamata az eddigi világkép felbomlását és egy új világképbe való behelyezkedését jelenti. A hitről való tanulásmélet az emberi tapasztalatokra, a belátásra, az emancipációs folyamatok megszületésére épít. A tanulási folyamat környezete, metodikája és a befogadó közösség megléte ezért létkérdés a felnőttek tanulása számára is. A felnőttképzés módszertana segít abban, hogy a felnőttek korosztályát megcélzó tanítás legyen tekintettel a hitben való formálódás időszakára, empatikusan fogadja a kérdéseket és az elének hozott tapasztalatokat.

Melyek tehát azok a módszertani kérdések, amelyek alapvetőek a felnőttképzés megvalósításában? A korábbiakban felvázolt kérdéskörök és témák alapján Gallagher

tíz pontból álló módszertani javaslatait összegzem. Ezekben iránymutatást kapunk arra nézve, mi mindent kell figyelembe vennünk ahhoz, hogy sikeres felnőttkatechetikai alkalmakat tudjunk szervezni és tartani (GALLAGHER 1998, 23–25. o.).

1. A felnőttek akkor érzik jól magukat egy programon, ha tisztelettel fogadják őket, és azt érzik, hogy ők maguk is tehetnek valamit azért a programért vagy alkalomért. Már komoly tapasztalattal és tudással rendelkeznek az élet sokféle területén.

2. A felnőttek akkor tanulnak a legjobban, ha korábbi tapasztalataikra építhetnek. Akkor tudnak változni, ha jobban megérthetik, hogy honnan jönnek és merre tartanak. A hit mint az életük útja segítséget adhat ennek a bonyolult útnak a bátrabb végigjárásához.

3. A felnőttek motivációjához szükséges, hogy részt kaphassanak az alkalmak, órák megtervezésében. Ezért jó, ha egy felnőttekből álló csoport részt vesz az előzetes tervezésben, és véleményével segíti a szervezési kérdéseket.

4. A felnőttek akkor tudnak aktív résztvevőkké válni, ha fizikailag kényelemben érzik magukat, és kapcsolatokat építhetnek a többiekkel. A megfelelő keretek (hol ülünk le, megfelelő terem, kényelmes székek) mind nagyon fontos kérdések. A felnőttoktatás módszertanában is elengedhetetlenül fontos szerephez jut a befogadó légkör, a barátságos vendégfogadás, vendéglátás és a résztvevők komolyanvétele. Nem véletlen, hogy az agapé, a szeretetvendégség állandó alkalmak a gyülekezeti életnek. Ennek vonalán továbbindulva érdemes azt is átgondolni, hogy milyen környezetbe hívjuk a tanulni vágyó felnőtteket, és milyen tanulási légkör veszi őket körül. A transzformatív tanulás elmélete alapján ezt a befogadó légkört és környezetet nagyon komolyan kell vennünk, ahogyan Regan is felhívja rá a figyelmet: „Miközben fizikailag kényelmes, esztétikailag szép és pszichológiailag biztonságos környezetet próbálunk biztosítani, a befogadó tér nem azt jelenti csupán, hogy az a tanulási és formálódási folyamat, ami ott történik, ugyanúgy kényelmes és szép lenne. Az igazság az, hogy ennek pont az ellenkezője igaz. A tanulási környezet befogadóképessége azért szükséges, hogy a bonyolult és sokszor fájó tanulás folyamata megtörténhessen.” (REGAN 2002, 165. o.)

5. A felnőttek olyan programokat kedvelnek, ahol kortársaikkal lehetnek együtt és szabadon tanulhatnak. A túlsztrukturált programok nem hatékonyak. A felnőttek számára szervezett programoknak is azt kell tenniük, mint a többi katechetikai programnak: közösséget építeni, elmélyült és motiváló módon közvetíteni az üzenetet, az imádságra elvezetni és felszabadítani az embereket arra, hogy szolgálatukkal építsék Isten országát már itt, a földi életükben.

6. Fontos a sokféle tanulási módszer. Vannak, akik szívesen olvasnak, akár az órák közötti időszakban is. Van-

nak, akik a csoportos munkát kedvelik, mások a csendes elmélyülést és a meditációt. Vannak, akik vizuális típusok, vannak, akik gyakorlatiasan közelítenek meg minden új kérdést.

7. A felnőttek szívesen oldanak meg problémákat és feladatokat, és szívesen beszélgetnek intellektuális kérdésekről is a hitükkel kapcsolatban. Ha olyan teológiai kérdésekkel szembesülnek, amelyek érdekeseek és az életükhöz kapcsolódnak, szívesen jönnek vissza több hasonló kérdést megvitatni. Regan is úgy látja, hogy akkor a leghatékonyabb a tanulás, amikor beszélgetések során kerülhetnek elő a legjelentőségtebb és legfontosabb kérdések (uo. 162. o.). A felnőtteknek is szükségük van lehetőségre és időre ahhoz, hogy célirányos beszélgetésekben kifejezhessék, ami számukra fontos és égető kérdés. A felnőttoktatás nagy esélye, hogy felnőtt emberek találkozhatnak az életük és a hitük egymást metsző kérdéseivel, és új szempontok szerint értékelhetik életüket. Az életszerűség nagyon fontos az egyházas nyelvvel szemben, míg az is, hogy őszinte és türelmes közegben történhessenek ezek az életpontok, a múltat, az emlékeket, a családot, a munkát és az élet még oly sok területét érintő beszélgetések.

8. A felnőttek számára fontos, hogy a tanulási folyamat során érzékeljék az elért eredményeket. Ezek lehetnek képességi vagy önértékelési eredmények. Ezért hangsúlyozza Gallagher, hogy a felnőtt katekétáknak fontos ismerüniük a felnőttek fejlődési ciklusait. A kisgyermekes szülőknél más kérdéseik vannak, mint a kamaszokat nevelőknél, és azok is más élethelyzetekben vannak, akiknek a gyermekei már „kiröpültek”, de azok is, akik már nyugdíjas éveiket élik.

9. A felnőttek jól reagálnak arra, ha a vallás és a spiritualitás segít életük kérdéseinek integrálásában, és nem teherként kell megélniük. A felnőttek olyan katekézisre nyitottak, ami segít nekik valós életük kérdéseiben és élettapasztalataikban.

10. A felnőttek életében sok akadály gördülhet a felnőttoktatási alkalmakon való részvétel elé. A legnagyobb probléma a megfelelő időpont megtalálása és a gyermekekre való felügyelet az órák idején. A sikeres felnőttoktatási programok figyelembe veszik ezeket az igényeket, és olyan gyülekezeti csoportokat mozgósítanak, amelyek segíteni tudnak a felnőttoktatásban részt vevőknek.

A disszertáció tézisei

1. Az egyház történetének azokban a korszakaiban, amikor az egyháznak létéért kellett küzdenie, a tanítás prioritása mindig megerősödést és lelki gyarapodást hozott. A mai identitáskeresés szintén olyan időszak, amikor az egyháznak át kell gondolnia elhívása kontextuális megvalósulását. A bennünket körülvevő posztmodern világ már nem

a racionalitás hegemóniájára épül, de esélyt ad minden jelentésalkotási igénnyel rendelkező vallási vagy filozófiai irány számára. Ezt a lehetőséget a keresztény egyháznak is ki kell használnia, hogy az új társadalmi helyzetben éljen a felnőttoktatás adta lehetőségekkel. A posztmodern világ helyzetében a felnőttek tanítása és kísérése az egyház küldetése, és egyben kihívást is jelent.

2. A felnőttoktatékézist interdiszciplinaritás jellemzi. Magának a katekézisnek a megvalósulása megkívánja, hogy szoros kapcsolatban álljon a pszichológiával, a pedagógiával, a szociológiával és az egyház életét vizsgáló teológiai diszciplínákkal (homiletika, poimenika, liturgia). A tanítás és a tanulás folyamatában lévő ember úgy találkozzon az egyház életével, hogy szakrális kommunikáció valósulhasson meg, és ez hozzájáruljon a felnőtt ember hitének fejlődéséhez.

3. A Biblia, az ógyházi katekumenátus rendszere, a reformáció felismerései, de még a magyarországi rendszerváltás utáni időszak keresztény iskola- és hitoktatási rendszerének fejlődése is azt mutatja, hogy a vallásgyakorlás egyben folyamatos oktatási feladatot is jelent. A tanuló közösségek jelenléte az egyházban az élet, a megújulás, a hitben való elmélyülés és a megerősödés jelei. Így megvalósulhat egy biblikus, a keresztény antropológiából tájékozódó, a hitfejlődés során empátiát tanúsító és formálódást elősegítő felnőttoktatékézis.

4. A közelmúltban végbemenő társadalmi változások átforgalmazták az értelemkeresés módját és a vallási, illetve a spirituális kérdésekhez való viszonyulást. Az élet értelme keresésének a folyamatában az egyház fel tud mutatni egy új ember- és jövőképet, és rá tud mutatni hit és élet szoros kapcsolódására, közös lélegzétvételére. A spirituális útkeresés közben jelenlétével, szolgálatával és láthatóságával a hit tartalma megismerésének kérdésében segítő útmutatást nyújt. A társadalmi kontextus megismerése iránti folyamatos igény kell hogy jellemezze a felnőttoktatékézist, és a változások által generált kérdésfeltevésekben legyen kísérő partnere a felnőtt generációknak.

5. A felnőttoktatékézis szoros kapcsolatban áll a hitfejlődés kérdésével. Az érett hit meglétére irányuló kutatások és a felnőttek egyházi jelenlétét vizsgáló felmérések alátámasztják, hogy a felnőtt korú egyháztagek esetében is hiányos a hitben való elmélyedés. Az egyháznak az az esélye, hogy a hitfejlődés-kutatás eredményeire támaszkodva a tanítás lehetősége és szolgálata által segít megszerezni azt a felkészültséget, ami a transzcendens felismeréséhez és megismeréséhez szükséges.

6. A felnőttoktatékézis építhet a valláspedagógia és az andragógia kutatási eredményeire, és elindulhat a vallásandragógia kimunkálásának irányába. A felnőttoktatékézis tanulásmódszertanát pedig a vendégszeretethez és a lelkigondozói figyelemnek kell átjárnia.

A felnőttképzés megvalósulásának szükségessége és lehetőségei

A felnőttképzés szükségessége nem egy legújabb katechetikai irányzat, és nem új találmány. Sokkal inkább szól arról, hogy egy ősi kincset, ami egyszerre mai küldetés is, felismerjük és bátran alkalmazzunk a ma egyházában, a 21. századi egyházi életben. Tanulás és tanítás nélkül ma sem érthetjük azt, ami történik velünk emberként az Isten által teremtett világban.

„Ha vannak olyan gyülekezetek, ahol egyáltalán nincs elmozdulás a bűnvallás, megbánás, evangéliumhirdetés és imádság irányába, és senki nincs, aki Isten kegyelmét megtapasztalta volna személyes vagy közösségi életében, akkor abban a gyülekezetben nem lehetséges keresztény oktatás. A keresztény oktatás az egyház próbálkozása, hogy megértse saját tapasztalatát. Amikor egy gyülekezetben semmilyen tapasztalása nincs az egyháznak, akkor semmi nincs, amit meg lehetne érteni.” (DYKSTRA 1987, 544–545. o.)

Azért, hogy az evangélikus egyház és a reformáció többi egyháza is étellel és evangéliumi örömmel teli egyház lehessen a jövőben, a reformáció 500 éves jubileumára készülve a magyarországi protestáns egyházak a 2015-ös évet a *reformáció és oktatás évének* tekintik. Ez a témakör is emlékeztetheti a keresztény egyházakat, hogy az egyház kezdeti történelmében, majd a reformáció évtizedeiben is felnőtt emberek sokasága csatlakozott az egyházhoz és jutott mély istenhitre. A 21. században is aktuális az újbóli felismerés, hogy a tanuláson és a tanításon keresztül a hitben megerősödött, emberi életüknek értelmet talált, és szolgálatra, tanítványi létre elhívott emberek élhetik át, hogy Isten népeként és gyermekeiként hitben formálódó életük lehet.

Gyülekezeti szolgálatom során alkalmam volt a disszertációban olvasható elméleti megközelítést a gyakorlatban is kipróbálni. Tanítottam felnőttkeresztségre készülőköt, készítettem fel jegyespárokat esküvőre, igyekeztem vigasztalni és lelkigondozni gyászoló embereket. Elhívtam konfirmandusok szüleit felnőtt hittanórákra, és esti gimnáziumban hittanerettségire készítettem fel felnőtteket, majd közülük néhányat egyetemünk katekéta szakos felvételijére. Szerveztem felnőtteknek tánciskolát a gyülekezetben, és vasárnap esténként hímeztünk, horgoltunk a felnőtt gyülekezeti tagokkal. Kisgyermekes anyukákkal baba-mama körben beszélgettem családról és gyermeknevelésről, gyülekezetünknek az egész városban működő szeretetszolgálatának munkatársával hétről hétre Isten igéjének fényében beszéltük át hivatásukat és napi tapasztalataikat. Most az Evangélikus Hittudományi Egyetem hallgatói között tapasztalom meg, hogy még a hivatásra készülő embernek is szüksége van a keresztény hit tanulására, az életet adó, az evangéliumban rejlő értelemszerű lehetőség megtalálására és a hitfejlődés tanulságainak saját és mások életében történő empatikus felismerésére. Ezek a tanulási és tanítási alkalmak a felnőttképzés

elméleti kutatásával együtt megerősítettek abban, hogy a tanulási folyamatokra egyházunknak, a keresztény egyházaknak és a felnőtt embereknek egyaránt szüksége van, és elhívást kaptunk a megvalósításukra.

Hivatkozott művek

- DOBOS László 1999. *Hittan – felnőtteknek. Egy andragógiailag megalapozott felnőttképzési körvonalai*. Lämpás Kiadó, Abaliget.
- DYKSTRA, Craig 1987. *The Formative Power of the Congregation. Princeton Theological Seminary. Religious Education*, 82. évf. 4. sz. 530–546. o.
- ELIAS, John L. 2002. *A History of Christian Education. Protestant, Catholic, and Orthodox Perspectives*. Krieger Publishing Company, Malabar.
- ESPIN, Orlando O. – NICKOLOFF, James B. 2007. *An Introductory Dictionary of Theology and Religious Studies*. Liturgical Press. *Evangelischer Erwachsenkatechismus*. Gütersloher Verlagshaus, München, 2000.
- FONTANA, Andrea 1998. A katekumenátus ma. Hogyan avassunk be felnőtteket a keresztény életbe? In: Szőke János (szerk.): *Hittant – de hogyan?* Don Bosco Kiadó, Budapest. 283–325. o.
- GALLAGHER, Maureen 1998. *The Art of Catechesis. What You Need to Be, Know and Do*. Paulist Press, New Jersey.
- HOFFMANN, Paul E. 2012. *Faith Forming Faith. Bringing New Christians to Baptism and Beyond*. Cascade Books, Eugene.
- Katé. Evangélikus keresztény hitünk rövid összefoglalása*. Luther Kiadó, Budapest, 2003.
- KORPICS Márta – P. SZILCZL Dóra (szerk.) 2007. *Szokrális kommunikáció. A transzcendens mutatkozása*. Typotex Kiadó, Budapest.
- LUTHER Márton 1908. A német mise és az istentisztelet rendje. Ford. Paulik János. In: *D. Luther Márton művei*. 4. köt. Szerk. Masznyik Endre. Budapest–Pozsony. 433–488. o. Web: <http://medit.lutheran.hu/konyvek/konyv-435>. (Megtekintés: 2016. április 11.)
- MARTOS Tamás 2007. Vallásosság és az értelmes élet pszichológiája. In: Horváth-Szabó Katalin (szerk.): *Vallásosság és személyiség*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba. 9–36. o.
- MATTHAEI, Sondra Higgins 2004. Rethinking Faith Formation. *Religious Education*, 99. évf. 1. sz. 56–77. o.
- MIGLIORE, Daniel L. 1991. *Faith Seeking Understanding. An Introduction to Christian Theology*. Eerdmans, Grand Rapids.
- OSMER Richard R. – SCHWEITZER Friedrich 2003. *Religious Education between Modernization and Globalization. New Perspectives on the United States and Germany*. Eerdmans, Grand Rapids – Cambridge.
- REGAN, Jane E. 2002. *Toward an Adult Church. A Vision of Faith Formation*. Loyola Press, Chicago.
- TAMMINEN, Kalevi – VESA, Laukikki – PYYSIAINEN, Markku 2001. *Hogyan tanítsunk hittant? Vallásdidaktika*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.
- TOMKA Miklós 1988. Az egyház mint a felnőttnevelés intézménye. *Népművelés*, 35. évf. 12. sz. 3–6. o.

Bűn^{*}

■ HARTMUT KRESS

A bűn jelensége hozzátartozik az emberi természethez (*conditio humana*), az emberi létstruktúrához. A betegség, fájdalom és fizikai szenvedés („malum physicum”/ „fizikai rossz”) mellett az emberi lét igen jelentős árnyoldalát képezi a bűn. Filozófiai és teológiai értelemben a „malum morale” / „morális rossz” fogalmával írták körül. A rossz mindkét formája – a fizikai és a morális rossz is – újra meg újra kétkedést hozott létre a világ eseményeinek értelmességével szemben. A vallásosságban létrejött ezenfelül a kétkedés a jóság és az igazságosság, valamint Isten létezése felől (ez a teodícea problémája). Ahogy ezt a filozófus Gottfried Wilhelm Leibniz is feldolgozta, és kétségtelenül arra a végeredményre jutott, hogy az erkölcsi rossz egy bizonyos része szükségszerűen a világhoz tartozik. Mivel a földi létről nem gondolkodhatunk másképp, mint hogy az véges és tökéletlen (az Istentől való elkülönítés céljából, akit fogalmaink szerint végtelennek és tökéletesnek gondolunk). Leibniz szerint a véges világ számára a szenvedés és a bűn létszükség és mint „malum metaphysicum” (metafizikai rossz) elkerülhetetlen. Így megfigyelte, hogy a bűn jelensége mutatja meg az árat, amelyet az embereknek meg kell fizetniük azért, mert a realitás feltételei között élnek a választási és döntési szabadsággal, és emellett hajlamosak tévedésre és kudarcra.

Összefüggés bűn és szabadság között

Ez utóbbi nézőponthoz kapcsolódhat az etika is. Mivel kapcsolódási pontja azon alapul, hogy a bűnre – összefüggésben az emberi szubjektum¹ személyes önmeghatározásával, a mindennapi választási és döntési szabadságával – reflektál. Ez a szempont tükröződik vissza a vallási tradícióban is. A kereszténység az emberi mulasztást (*Schuld*) összekapcsol-

ta a bűnfogalommal (*Sünde*) (innen a ’vétekadósság’ – *Sündenschuld* kifejezés). A római katolikus egyház különböző súlyossági fokozatokat különböztetett meg, és elkülönítette egymástól a halálos és a bocsánatos bűnt. A modern kori római katolikus erkölcsi tanítás a halálos bűnt úgy definiálja, mint „erkölcsileg rossz döntés”, ami „olyan intenzitású, hogy az ember egész életét rossz irányba tereli”. Mert például egy hatalomra vágyó ember nem Istent mint a legfőbb jót részesíti előnyben, hanem a mulandó javakat. A bocsánatos bűnök a halálos bűnöknél kevesebb súllyal esnek latba, és „csak egy egyébként jó élet következtelen magatartásaként említhetők” (PESCHKE 1997, 338–339. o.). Bármennyire is vitakozzék az ember ennek a bűnfelfogásnak a részleteivel,² ez mégis tartalmazza azt az alapfeltevést, hogy a bűn, illetve a mulasztás láthatóan hozzá van rendelve az emberi szabadsághoz.

Problémás kérdések a bűn vallásos értelmezésében

A keresztény vallás mondanivalója a bűnről és a mulasztásról a modern korban bizonyos tekintetben erősen problematikus lett. Friedrich Nietzsche kifogást emelt azért, mert az egyház a hívőkön elnyomást gyakorolt, és az emberek felett illegitim uralmat akart elérni, amikor az emberlét árnyoldalát, így az öröklött bűnt, valamint a személyes mulasztást túlzottan erősen és egyoldalúan hangsúlyozta. Alkalmadtán bizonyos vallási nézeteket még ma is kritikusan dolgoznak fel. Nagyon félrevezető, hogy a betegség, a szenvedés és a halál mint a bűn következménye és mint büntetés jelenik meg, és az ember személyétől független

* Eredeti megjelenés: KRESS, Hartmut: Schuld. *Zeitschrift für evangelische Ethik*, 57. évf. 2013/2. 135–138. o.

¹ Egy relatív, mindennapi, kontextualizált döntési szabadság értelmében.

² Protestáns oldalon a halálos és bocsánatos bűn közötti különbség relatív. Luther nem tartotta lehetségesnek, hogy a bocsánatos bűnök és a halálos bűnök megfelelő lelkiismerettel egymástól elkülönüljenek, „kivéve Isten törvénye elleni durva vétek esetében, mint a házasságtörés, a gyilkosság, a lopás, hazugság, rágalmozás, megcsalás, gyűlölet és hasonlók” (Martin Luther WA 2,721).

öröklött bűnből vagy az általa elkövetett bűnből vezetik le.³ Ezt a vallási szemléletet azonban korábbi századok világi szerzőitől vették át, akik a betegséget egyenesen monokausalisan korábbi személyes mulasztásra vezették vissza. Így ír az orvos és ideggógyász Viktor von Weizsäcker: „minden (!) betegség” „öntudatlan bűnnel” függ össze (Idézi ENGELHARDT 2011, 91. o.). Azonban ilyen okszerűség kijelentése a betegségről és a bűnről spekulatív és nem bizonyítható, továbbá embertelen, ha a páciens fizikai szenvedései mellett még további erkölcsi szemrehányásokkal is sújtják.

A bűnről és mulasztásról való vallásos elmélkedés azonban könnyen apóriához vezethet, példaként pedig a „limbus infantium” (gyermekek tornáca) tanítását vehetjük. Ez a tanítás azoknak az újszülötteknek és gyermekeknek a sorát tárgyalja, akiket az öröklött bűn sújt, de nincs személyes vétküik, és keresztség nélkül halnak meg. A katolikus hagyomány értelmében ezek a gyermekek nem jutnak üdvösségre, de a személyes büntelenségük alapján mégsem kell a teljes poklot elszenvedniük, hanem csak a pokol egy enyhébb büntetését (a pokol előcsarnokában, a pokol tornácán, „limbusán”) (vö. SCHEFFCZYK 1997, 936–937. o.). A középkorban és a korai újkorban ezért a katolikus klerikusok még azt is megkövetelték, hogy a halott terhes asszonyokon császármetszést hajtsanak végre, így a magzatot még meg tudták keresztelni és az anya holtteste a meg nem váltott lelkek miatt nem került sírba. Az egyház a császármetszéssel nem az anyákat vagy a gyermekek életét akarta megmenteni, hanem inkább a keresztséget megkövetelni (vö. LEHMANN 2006, 24–25. o.). A katolikus dogmatikában még mindig szerepet játszanak az alábbi kérdések: az öröklött bűnök miatti büntethetőség; az elhunyt újszülöttek bűne; limbus infantium. Mérsékelt álláspontot képviselt 2007-ben a Vatikán egy bizottsága, miszerint: az öröklött bűn ellenére a keresztség nélkül elhunyt gyermekek sincsenek kategorikusan kizárva Isten kegyelméből.⁴

Az etika fogalomalkotása

Etikailag a bűn témájával kapcsolatban olyan kérdések is felmerülhetnek, amelyek a mindennapi élet valóságára, a mindennapi életvezetésre vonatkoznak. Alapvetően a bűn több formáját különböztethetjük meg. Erre mutatott rá Karl Jaspers, amikor a harmadik birodalom bukása után a német nép kollektív bűnösségének tézise ellen fordult. Mindig csak egyes emberek vannak, akik bűnösök lesznek és a bűneikért felelősséggel tartoznak. Jaspers a bűn négy formáját különbözteti meg: 1. a büntetőjogi bűnösség, amely esetében kívülről, tárgyilagosan bizonyítható bűncselekmény, a törvény ellen megtörtént véttség; 2. a politikai bűn, amit a politikai döntéshozók döntése-

ikkel és cselekedeteikkel vállalnak magukra; ezt az állampolgárokig továbbvezetve elérkezhetünk a közös felelősséghez; 3. erkölcsi bűn, ahol az egyes ember lelkiismeretében hordozza a felelősséget gondolataiért, cselekedeteiért, mulasztásaiért, és azokat belsőleg győzi le; 4. metafizikai bűn. Ez utóbbi esetében az ember saját személyének az egész világon, de különösen a saját lakókörnyezetében elkövetett igazságtalanságban, jogtalanságban való közreműködéséről van szó (vö. JASPERS 1946, 31. o.). A bűnnek ezt a négy formáját ki lehet egészíteni a bűnös lét további kifejezésformáival (például: történelmi bűn). Ezen az alapon aztán tárgyalható a személyes bűn természete,⁵ a mérete, a mértéke, valamint elszámoltathatósága is.⁶

Látszólag mind az etika, mind a jog szempontjából központi kérdés a bűnt az indíték, a szándék és az emberi akarat szemszögéből nézni. A korlátozott beszámíthatóságra való tekintettel és a felelősség enyhítésére érvényes az alapelv: „ubi minus de voluntario, ibi minus de culpa” / „Ahol kevesebb a szándék, ott kevesebb a bűn.”⁷ Tömören fogalmazva etikai távlatokban mindenekelőtt akkor beszélünk bűnről, amikor egy ember egy másik embertársával igazságtalanul bánik és neki árt, sérülést okoz vagy megkárosítja (személyes bűn, *Existentialschuld*). Nem minden bűnös „érzésnek” – amitől az ember szenved – kell valódi személyes „bűnön” alapulnia.⁸

Mulasztás és jóvátétel

Amennyiben azonban egy ember ténylegesen magára veszi a „bűnt”, felmerül a kérdés, hogy ennek milyen következményei vannak. Ez a kérdés megőrzi jelentőségét a protestáns teológiában is, ahol a bűn és mulasztás bocsánata, valamint a bűnös lelkiismeret Isten általi megváltása válik hangsúlyossá. Az egzisztenciális megkönnyebbülést – ami teológiailag a protestáns megigazulástan részesítette a bűnössé váltakat – egy gondolattal bővítette, hogy az embereknek a tényeket és a következményeket, amennyire csak lehetséges, aktívan fel kell dolgozniuk. Ezért az embernek kész kell lennie személyes erkölcsi magatartásának javítására, erősítésére és továbbfejlesztésére, és igyekeznie kell az elkövetett hibákat cselekedeteken keresztül jóvátenni, azoknak az embertársainak a számára, akiknek kárt okozott, vagy – amennyiben ez nem lehetséges – más embereknek vagy más élőlényeknek javára tenni.⁹ Etikailag a bűnös lét felismerése szorosan összefügg a személyes fel-

³ Vö. RAHNER 1958, 43. kk., 70. RAHNER 1991, 121. Egyaránt támogatott protestáns és evanglikál körökben.

⁴ Vö. Internationale Theologische Kommission: *Die Hoffnung auf Rettung für ungetauft gestorbene Kinder*, 2007.

⁵ Például „önzetlen” és „önző” bűnösség közötti különbség (vö. SCHWEITZER 1974, 2: 396–397. o.) vagy a tragikus bűn.

⁶ Itt hasonló módon arról a fokozatokra osztásról van szó, ami a felelősség leírásával foglalkozik; vö. KRESS 2010, 2866. o.

⁷ Matthias Laarmanntól idézi AQUIN 1992, 1452. o. Vö. Büntető törvénykönyv §§ 20, 21.

⁸ Részletesen ehhez BUBER 1958.

⁹ Vö. uo. 41. o. Hasonlóan SCHWEITZER 1974, 2: 389, az ember és nem emberi életke kapcsolatára vonatkozóan.

dolgozásra, valamint a cselekvő, aktív jóvátételre való készenléttel. Mindkettő egy érme két oldala.¹⁰

A bűnt nem lehet elkerülni

További lényeges szempont még, hogy az emberi létezés idősíkján a bűn témája nemcsak a múltat, hanem éppúgy a mindenkori jelent és a jövőt is érinti. Az emberek alapvetően nem kerülhetik el a veszélyt, a rossz magaviseletet és annak kilátásba helyezését, hogy magukra vegyék a személyes bűnt, vagy – Martin Buber szavaival élve – az egzisztenciális bűnt. Bonyos körülmények között vitás helyzetekbe kerülnek, és foglalkozniuk kell olyan esetekkel, amelyekben mind aktív cselekvéssel, mind pedig mulasztással bűnt követnek el. Ez vonatkozik az orvosra, akit súlyos beteg páciense reménytelen és elviselhetetlen fájdalmaira hivatkozva öngyilkosságban való közreműködésre kér. Az orvosnak pedig adandó alkalommal el kell gondolkodnia azon, hogy ő mind a kérés jóváhagyásával, mind pedig annak elutasításával a bűn terhet veszi magára. Ezért mérlegelnie kell, hogy melyik alternatíva jelent nagyobb bűnt.

Röviden összefoglalva: súlyos döntési konfliktus láttán a bűn kérdését el lehet bagatellizálni vagy meg lehet tagadni. Az Egyesült Államok elnöke, Harry Truman nyilatkozta, hogy neki a hiroshimai atombomba ledobásával kapcsolatos döntés miatt nem voltak álmatlan éjszakái. Mivel egy ilyen kijelentés minden személyes bűnt kétségbe von, oda vezet, hogy az áldozatoktól a szükséges tiszteletet megtagadja (vö. PAUER-STUDER 2010, 165. o.). Még akkor is, ha a döntések a jó és a rossz mérlegelésén alapulnak, és a dolog észszerűen megalapozott, elengedhetetlen marad, hogy lelkiismeretesen foglalkozzunk a bűnnel, annak egyedi nézőpontjából,

¹⁰ Ehhez jön még jogi síkon az elkövető–áldozat közötti kiegyezés fogalma.

vagyis a felelősségre vonhatóság fokozatának és mértékének jellegével, valamint a személyes végkövetkeztetésekkel.

Fordította: Mészáros Kornélia

Hivatkozott művek

- AQUIN, Thomas von 1992. Schuld. II.2. In: *Historisches Wörterbuch der Philosophie*. 8. köt. Szerk. Karlfried Gründer. Schwaabe Verlag, Basel. 1448–1456.
- BUBER, Martin 1958. *Schuld und Schuldgefühle*. Schneider Verlag, Heidelberg.
- ENGELHARDT, Karlheinz 2011. *Verlorene Patienten?* Primus Verlag, Darmstadt.
- Internationale Theologische Kommission: *Die Hoffnung auf Rettung für ungetauft gestorbene Kinder*. 2007. (Magyarul: *Az üdvözülés reménye a keresztség nélkül meghalt kisgyermek számára*. <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=399>.)
- JASPERS, Karl 1946. *Die Schuldfrage*. Schneider Verlag, Heidelberg. (Magyarul: *A bűnösség kérdése*. Noran Libro, Budapest, 2015.)
- KRESS, Hartmut 2010. *Verantwortungsethik*. Felix Meiner Verlag, Hamburg. (Enzyklopädie Philosophie 3.) 2863–2867.
- LEHMANN, Volker 2006. *Der Kayserliche Schnitt. Die Geschichte einer Operation*. Schattauer, Stuttgart.
- PAUER-STUDER, Herlinde 2010. Menschenrechte zwischen Moralisierung und politischer Instrumentalisierung. In: Hans-Jörg Sandkühler (szerk.): *Recht und Moral*. Felix Meiner Verlag, Hamburg. 151–169. o.
- PESCHKE, Karl-Heinz 1997. *Christliche Ethik*. Paulinus, Trier.
- RAHNER, Karl 1958. *Zur Theologie des Todes*. 4. kiad. Herder, Freiburg.
- RAHNER, Karl 1991. *Grundkurs des Glaubens*. 6. kiad. Herder, Freiburg.
- SCHEFFCZYK, Leo 1997. Limbus. In: *Lexikon für Theologie und Kirche*. 6. köt. Herder, Freiburg.
- SCHWEITZER, Albert 1974. *Gesammelte Werke*. 1–5. köt. Szerk. Rudolf Grabs. Beck, München.

KÖNYVRECENZIO ◀

Az egységkeresés feszültségében

Az Egyességi irat egykor és ma

■ FAZAKAS SÁNDOR

REUSS András (szerk.): *Egyességi irat*. Budapest, Luther Kiadó, 2015. (Konkordiakönyv. A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai 5.)

Talán nem véletlen, hogy a reformáció 500 éves jubileumára készülve és a reformatori egyházak önazonosságának erősítése érdekében sorra kerülnek megjelentetésre, kritikai

kiadásra (lásd DINGEL 2014), újrafordításra¹ a reformatori hitvallások vagy éppen az újabb hitvallás jellegű iratok

¹ A Magyarországi Református Egyház Zsinata 2013-ban fogadta el a *Heidelbergi káté* új fordítását. A *II. helvét hitvallás* új fordítása folyamatban van, és az 1967-es debreceni zsinaton történt elfogadására való emlékezés jegyében, a 450 éves évfordulóra készülhet el.

(lásd HOFHEINZ–MEYER ZU HÖRSTE–BÜHRER–OORSCHOT 2015). Úgy tűnik, hogy a *kontextus, kairosz és communio* hármasság feltétele nemcsak egy hitvallás megfogalmazásának aktusára vonatkozik, hanem e hitvallási örökségre való méltó emlékezés és elköteleződés folyamatára is: vagyis a *történelem* egy bizonyos szakaszában, adott társadalmi-politikai helyzetben a keresztyén egyház, illetve gyülekezet ad számot hitéről, Krisztus iránti hűségéről és ennek minden következményéről.

A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratainak sorozatában, a Luther Kiadó gondozásában 2015-ben jelent meg az eredetileg *Formula Concordiae* néven ismert hitvallási irat, Bohus Imre fordításában és Reuss András szerkesztésében. A dokumentum előállítását, illetve jelentőségét bemutató, értelmező és elmélyült tanulmányozását segítő átfogó tanulmányt szintén Reuss András emeritus professzornak köszönhetjük. Az *Egyességi irat* eredetileg a 16. századi, belső viták által megosztott és különböző csoportosulásokba tömörülő lutheranizmust kívánta újból egységbe szervezni és egyetértésre hívni nemcsak az egykori német birodalom határain belül, hanem lehetőleg azon túl is. Az 1540-es változtatott *Ágostai hitvallás* nem hozott igazán átöröklést a reformáció lutheri és helvét irányzatainak egysége tekintetében. De míg a *Zürichi egyezségben* (Consensus Tigurinus, 1549) Zwingli, Bullinger és Kálvin követői egyetértésre jutottak az úrvacsora tekintetében, a lutheri irányzat továbbra is a belső megosztottság képét mutatta, elsősorban Luther és Melancthon teológiai pozícióinak és követőinek egymástól való eltávolodása következtében (ROHLS 1997, 49–50. o.). Ez a helyzet a lutheri protestantizmuson belül sürgető tisztázásra várt. Az 1577-re megszövegezett és 1580-ban a *Konkordiakönyvben* (Konkordienbuch) kiadott *Formula Concordiae* – amelyben az *Egyességi iraton* túl helyet kaptak az óegyházi hitvallások, az ötven évvel korábban elfogadott (változatlan) *Ágostai hitvallás*, ez utóbbi védőirata, az *Apológia*, a *Schmalkaldeni cikkek*, Luther *Kis és Nagy kátéja*, valamint a pápa hatalmáról és elsőbbségéről szóló értekezése – egy hosszú, az evangélikus tanítás egységéért folytatott több évtizedes küzdelem végét jelentette. Célja az egyértelmű, tiszta, Luther által megfogalmazott tanítás megfogalmazása és helyreállítása volt, amely az eredeti *Ágostai hitvallás* mellett foglal állást. S bár a filippistáktól való elhatárolódás nem titkolt szándéka volt az iratnak, a szövegezés éppen az *Ágostai hitvalláshoz* való viszonya miatt önkéntelenül is tovább vitte Melancthon megfogalmazásait, gondolatait is (ROHLS 1997, 51. o.).

Az *Egyességi irattal* és a *Konkordiakönyv* normatív igényével (HAUSCHILD 1999, 429. o.) tulajdonképpen le is zárul a hitvallásképződés folyamata a lutheri protestantizmusban. A magyar cím választása, ahogyan az indoklás-

ban is olvassuk, eminens módon hivatott kifejezni ezt a törekvést: a magyar nyelvben használatosabb és a latin *concordia* fordításaként napjainkban elfogadott egyezség helyett az *egység* kapcsán többről van szó, mint pusztán megállapodásról, megegyezésről (12–13. o.). A keresztyén hit megélése s ennek gyakorlati-egyházi következményei szempontjából a hitbeli egyetértés és az ennek alapján formálódó egység kardinális kérdés volt.

A 16. századi hitvitákban és egyháztörténeti részletkérdésekben kevésbé járatos olvasó már a bevezetés vagy a tartalomjegyzék alapján is képet formálhat magának arról, mi foglalkoztatta a kor emberét a hit és tanítás tekintetében. Az eredeti bűn és a szabad akarat kérdése, az ember Isten előtti megállása s ebben természetes akaratának szerepe, jócselekedetei, a törvény haszna, Krisztus úrvacsorában való reális jelenléte, az ő személye vagy az eleve elrendelés (predestináció) kérdése viszont ma sem tekinthetők régmúlt idők spekulatív teológiai kérdésfeltevésének. A hitismeretekben elmélyülni kívánó és a kijelentés igazságának megértése iránt nyitott ember számára ma sem mellékes kérdések ezek. Tisztázásra, megértésre s adott esetben

reinterpretálásra várnak. Ebben tehet nagy szolgálatot ez a könyv – még akkor is, ha látjuk: a lutheri protestantizmus ez iratban szinte valamennyi kérdésben elhatárolódik a kálvinizmustól. Mégsem haszontalan a református teológusnak sem kézbe venni ezt az evangélikus hitvallási iratot.

De mi az, amiben kölcsönösen inspiráló lehet a reformátori egyházak két nagy családjának, a lutheri evangélikus és a kálvini református egyházaknak a hitvallási öröksége, hitvallási iratainak tanulmányozása és felekezeti identitása?

Nos, a reformátusokat világviszonylatban az jellemzi, hogy nyitottak az újabb és újabb hitvallások, hitvallás jellegű iratok megfogalmazása vagy recepciója iránt (vö. HOFHEINZ–MEYER ZU HÖRSTE–BÜHRER–OORSCHOT 2015, 1–8. o.). Egyes elemzők szerint a kérdés egyenesen így hangzik: miért van a reformátusoknak annyi hitvallása? Továbbá vannak protestáns felekezetek, amelyek egyáltalán nem kívánnak hitvallási iratot adni saját egyházi életük számára. Ezzel szemben az evangélikusok a 16. század hitvallási irataival, köztük az *Egyességi irattal* lezártak tartják a hitvallásképződés folyamatát. De ebben a lezárt, „kanonizált” formában is meghatározó erővel bírtak a hitvallási iratok az egyház belső rendjére és teológiai látásmódjának alakulására nézve – mint ahogyan azt látjuk a Magyarországi Evangélikus Egyház esetében is, annak ellenére, hogy például az *Egyességi irat* teljes magyar fordítása mind ez ideig hiányzott (12. o.). Ez a lényeges különbség arra a megkerülhetetlen kérdésre irányítja a figyelmünket, hogy mennyire van autoritása az egykori egyházi hitvallásoknak a mai

egyházi életben, illetve hogy mennyiben szükségszerű revideálni a tanfejlődés korhoz kötött felismeréseit az aktuális társadalmi-egyházi kontextus változásaira való tekintettel.

Nyilvánvaló – s ezt nemcsak az *Egyességi irat* kialakulása és elfogadása, hanem magyar nyelvre való gondos, körültekintő átültetése és hatástörténete is mutatja –, hogy az egyház hitvallása nem egyszerűen csak nyilatkozat, amely impulzusokat ad további teológiai vagy társadalometikai gondolatok számára. A hitvallásban az egyház nyilvánul meg egyházként, a maga tekintélyével. A hitvallás keletkezésének pillanata nem mindennapi esemény – benne az egyház felismeri az idők jeleit, a *status confessionis* szorító helyzetét, vagyis azt a helyzetet, amelyben számadást kell adni a hit tartalmáról, a reménység irányáról konkrét történelmi, társadalmi, politikai helyzetben. A hitvallás születésének e rendkívüli, szinte unikális adottságára emlékezett az *Egyességi irat* keletkezése, megfogalmazásának körülményei és elfogadása. Másfelől viszont nem lehet eltekinteni attól, hogy a hit megvallása olyan folyamat, amely éppen a társadalmi-politikai és történelmi realitások változásainak összefüggésében kénytelen felülvizsgálni: vajon egy korábbi történelmi kontextusban meghozott hitbéli döntés mennyiben alkalmazható minden további nélkül a jelen helyzetre?

A hitvallás – bár köze van az egyházat körülvevő világ realitásaihoz – nem egyszerűen társadalmi vagy politikai analízis. Ennek is megvan a létjogosultsága, sőt nélkülözhetetlen a hiteles hitvallás megalkotásához, de helye az előkészületek fázisában van. A hitvallás még csak nem is teológiai irat (például egy értekezés értelmében) – bár a teológiának nélkülözhetetlen szerepe van a tantételek tisztázásában, a hittartalmak igazságtartalmának vizsgálatában, az Evangéliummal összhangban. Mégis azt kell mondanunk: a hitvallás elsődleges forrásvidékét elsősorban az istentiszteleten, a liturgiában kell keresnünk. A hitvallással az egyház elsősorban Istent dicsóítja, róla tesz bizonyosságot – arról az Istenről, aki megszólít, és megszólításra választ vár. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az a hitvallás, amely idegen marad az istentisztelettől, nem töltheti be rendeltetését. Élet- és istentisztelet-idegen marad, s előbb-utóbb önmaga körül forgó, zárt rendszerré válik, amelynek egyre értetlenebbé váló szavai valamely hamis tekintélybe burkolózva kívánják megfellebbezhetetlenné tenni az egyház által felismerni vélt igazságokat.

Nos, az *Egyességi irat* nem ezt a célt kívánja betölteni a Magyarországi Evangélikus Egyház életében. Legalábbis a szerkesztő, a kiadó és fordítók szándéka szerint nem. Reuss Andrásnak az *Egyességi irat* keletkezését, egykori és mai jelentőségét bemutató nagyívű teológiatörténeti tanulmánya nemcsak kiváló áttekintést nyújt a hitvallási szöveg kialakulását meghatározó és igen kiélezett teológiai viták részleteiről, egyház- és társadalompolitikai körülményeiről, de egyben a teológiai igazságkeresés vitakultúrájára nézve is példaértékűnek tartja azt. Az egységet ugyanis – Reuss szerint – „nem az ellentétek elkendőzésével vagy elkenésével tö-

rekedtek létrehozni”, hanem folytatták a vitát kisszerűség és elvakultság nélkül, a kívánt konszenzus elérése érdekében, a tárgyilagosság és az ügyszeretet elkötelezettségével (392. o.). Ha a mai olvasó viszont azt kérdezi, hogy mégis minek tudható be az *Egyességi irat* vitairat hangneme, helyenként támadó, vádló, elhatárolódó hangvétele, akkor megszívlelendő, hogy egy 16. századi hitvallási igénnyel íródott dokumentumon nem lehet számon kérni a modern kori ökumenikus törekvések és már elért eredmények szempontjait. Az elhatárolódás és az egyet nem értés kifejtése, a vitapartnerek nézeteinek megnevezése teljesen magától értetődő volt akkor a tanbeli egység keresésének szenvedélyében. Így az irat nemcsak az egység, hanem az egyet nem értés iratává is vált. Nem véletlen, hogy az evangélikus és református egységtörekvések korábbi, akár magyarországi próbálkozásai (lásd az 1791-es budai és pesti zsinatok) is éppen az *Egyességi irat* mentén váltak hosszú időre lehetetlenné. Ugyanakkor egyet kell értenünk Reuss Andrásal abban a tekintetben, hogy a *Formula Concordiae* nem annyira a német és svájci protestantizmus között, hanem a lutheranizmuson belül, azaz a változatlan *Ágostai hitvallást* vallók körein belül felmerülő vitás kérdéseket igyekezett rendezni (391. o.). Bár az irat valóban a felekezeti korszak kezdetét jelzi, nemcsak ennek tudható be a lutheri és kálvini irányzat egymásra találásának elmaradása. Hogy a szószéki és úrvacsorai közösség megvalósulására – a *Leuenbergi konkordia* jóvoltából – oly hosszú ideig kellett várni, az nem csupán a 16. században megfogalmazott tanbeli elhatárolódásokra, hanem számos társadalmi, kulturális, politikai és történelmi változásra, valamint az ezekre adott különböző hitbéli válaszokra vezethető vissza.

Végül az *Egyességi irat* magyar nyelven való megjelenítése és a kiadást kísérő igen gondos, szakszerű és körültekintő teológiai munka néhány tanulság megfogalmazására kötelez – méghozzá nemcsak a magyar evangélikus, hanem általában a magukat reformátorinak tartó egyházak életére nézve is. A reformátori egyházak számára ugyanis – ha egyházaink e jelzőre továbbra is igényt kívánnak tartani az életmenny- és fogyasztószemlélet hatása alá került vallási magatartásformák világában – továbbra sem mellékes kérdés, sőt időről időre tisztázásra szorul, hogy mit vallanak a kijelentés forrásáról, az Evangélium Szentírásban foglalt bizonyágtételéről, milyen jelentőséget tulajdonítanak a tanítás tisztaságának az egyházban, s van-e bátorságuk a téves írásértelmezés és gyakorlat megnevezésére a felismert igazság függvényében. Minderre már nem a kölcsönös elhatárolódás vagy a botránkozás hangján kerülhet sor, hanem a jobbra tanítatás alázatával, egymás álláspontjának megértésére irányuló törekvéssel, az érvek ütköztetésének és a kifinomult vitakultúra megteremtésének igényével. Reménység szerint ebben a folyamatban nem elhanyagolható szerepe lesz az *Egyességi irat* kiadásának és tanulmányozásának, amelyért illesse köszönet a fordítót, a szerzőt, a szerkesztőt és a kiadót.

Hivatkozott művek

DINGEL, Irene (szerk.) 2014. *Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche*. Vollständige Neuedition. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

HAUSCHILD, Wolf-Dieter 1999. *Lehrbuch der Dogmengeschichte*. 2. köt. *Reformation und Neuzeit*. Chr. Kaiser – Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh.

HOFHEINZ, Marco – MEYER ZU HÖRSTE-BÜHRER, Raphaela J. – OORSCHOT, Frederike van (szerk.) 2015. *Reformiertes Bekenntnen heute. Bekenntnistexte der Gegenwart von Belhar bis Kappel*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn.

ROHLS, Jan 1997. *Protestantische Theologie der Neuzeit*. 1. köt. Mohr Siebeck, Tübingen.

A kiengesztelődés és a szolidaritás útján

■ VLADIKÁ ZSÓFIA

ALOIS testvér: *Taizé ma. Új szolidaritás felé. Beszélgetések Marco Roncallival*. Vigilia Kiadó, Budapest, 2015.

Valamikor a második világháború kezdetén élt egy elszánt, fiatal férfi, aki megértett valamit az „ahogyan én szeretlek titeket, ti is úgy szeressétek egymást” jézusi mondatból. Roger Schutz 1940-ben elhagyva szülőhazáját, Svájcot, a franciaországi Taizében telepedett le. Ez a falu kellően közel volt az országot kettészelő demarkációs vonalhoz, hogy itt segítséget nyújtson a nehéz helyzetben lévőeknek, zsidóknak, üldözötteknek. Egyszerű körülmények között éltek. A háború után – nővéreinek segítségével – árváknak adott ott-hont, majd 1949-ben hét fiatal férfi csatlakozott hozzá, és ezzel elindult a Taizé-közösség.

Azóta közel harminc ország több mint száz szerzetese él itt ezen a burgundiai dombon. Roger testvér tragikus halála (2005-ben imaóra közben egy nő szúrta halálra) után Alois Löser lett a prior. Vele beszélgetett Marco Roncalli olasz újságíró, történész, akinek nagyapja XXIII. János pápa testvére volt.

A könyv felépítése egyszerű, könnyen áttekinthető, jól olvashatóan szerkesztett, öt fejezetből álló mű. Tökéletes kiadvány arra, ha valaki egy kicsit jobban meg szeretne ismerkedni a Taizé-közösség életével. Kedvet hozhat azoknak, akik még nem jártak ott, hogy látogassanak el; és szép emlékeket idézhet fel azokban, akik már átélték az imádságot és éneklést a Kiengesztelődés templomában.

A kötet nem egy szokványos történelmi áttekintés, inkább emlékek különböző tájakról, emberekről, találkozásokról. Mégis hiánypótló, hiszen magáról a testvérek életéről, hivatásáról igen kevés írás jelent meg magyar nyelven. Bemutatja a közösség sajátos lelkületét, mindennapjait, küldetését. Roger testvér alapvető feladatnak tartotta minden ember számára a kiengesztelődés és a szolidaritás útját járni. Ez talán utópisztikusnak és idealisztikusnak tűn-

het mai világunkban, de aki járt már Taizében, az tudja, hogy mindez átélhető valóság. Aki ellátogat ebbe a kis faluba, az a bizalom zárandoklatát járja. Az bekapcsolódik a testvérek közös imájába, amely révén elindul az emberek közötti békeség és egymás elfogadása felé vezető úton.

A kiengesztelődés kulcsfontosságú szó és törekvés a közösség életében. Minden emberi kapcsolat ott kezdődik, hogy megértőek és elfogadóak vagyunk, merünk lépéseket tenni egymás felé és ezzel a látható egység felé is. Tulajdonképpen egyfajta krisztusi átforgatása ez a környezetünknek, vagy ha merünk nagyban gondolkodni, akkor az egész világnak. Hiszen Jézus sem párhuzamos utakat állított elénk, amelyeken egymástól jól elkülönülve lehet járni a saját utunkat és végezni a saját feladatainkat. A cél, hogy egységben tudjunk gondolkodni és élni. Krisztusi egységben. Sajnos a történelem hozzászoktatta az embereket a megosztottsághoz. Ezen pedig csak úgy lehet változtatni, ha vannak, akik elég bátrak ahhoz, hogy kilépve komfortzónájukból tegyenek egy lépést a másik ember

felé – legyen az akármilyen származású, vallású, kultúrájú.

Minden nyáron sok ezer fiatal látogat el Taizébe, és az itt létrejött találkozások egyik legfontosabb üzenete, hogy egy héten keresztül megosztják életüket, gondolataikat, hitüket más felekezeti fiatalokkal. Így élük át, hogy él egy igazi közösség mindazok között, akik szeretik Jézust. Élő, valódi közösség akkor is, ha nem tökéletes. „Felfedeznek kiengesztelődéshez vezető utakat is, nem pusztán a felekezetek, hanem a népek és a kultúrák között. Tudatára ébrednek annak, hogy az egyház a béke kovásza lehet, és a saját életükkel mindegyikük a béke kicsiny fényévé válhat, még ha a láng néha bizonytalanul is ég.”

Alois testvér hangsúlyozza: az egyház nem az európai keresztényeket jelenti, hanem magát Krisztust, ahol az egyházban lévő szegények, elesettek, szükségét szenvedők felé kell fordulni. „Mindegyik egyháznak azzal kellene kezdenie,

hogy megtanul nem cselekedni többé a többiek figyelembevételével nélkül.” Ebben lakozik az egyház egyetemessége.

II. János Pál pápa 1986-os taizéi látogatása során így szólt az ott lévő fiatalokhoz: „Akárcsak ti, zarándokok, a pápa is csak átutazóban van itt. De Taizé mellett elhaladni olyan, mint amikor az ember forrás mellett halad el.” Ez meghatározó élmény lett sokak életében. Bizonyította az elfogadást, és előrevetítette az ökumené lehetőségét a keresztyének között. Mindennek a kiindulópontja, hogy ne a különbségeket keressük, ne azt helyezzük előtérbe, hogy miben vagyunk mások, hanem lássuk meg, hogy mindannyian Jézus Krisztus megváltott gyermekei vagyunk, és így összetartozunk. Taizébe mindenki a saját felekezeti hovatartozását, saját nemzetiségét, származását, nyelvét, kultúráját hozza, és mindezeket hozzáteszi ahhoz, amit a többiektől kap. A közösbe teszi mindenki a saját értékét, gazdagítva ezáltal magát a közösséget, úgy,

hogyan nem kell lemondani, megtagadni a sajátját. A csodálatos ebben az, hogy a fiatalok megtapasztalhatják, milyen sokfélék vagyunk, milyen különbözőek tudunk lenni, mégis képesek lehetünk egységben, igazi közösségben élni. „Egy sátorban lakni” – ahogy Alois testvér fogalmaz.

A bizalom zarándoklata több ezer fiatal életébe hozott már változást. Ők átérték, mit jelent békességben élni egymással – ha csak egy hétig is. Egyesek be tudnak számolni arról, hogy az életük nagy kérdésére kapták meg a választ, mások megérik a Szentlélek munkálkodását az életükben, megint mások pedig rátalálnak Krisztusra, bizalmat nyernek, hitet kapnak. Ezeket pedig hazaviszik, továbbadják. A Taizé-testvérek nem szeretnék maguk körül tartani a fiatalokat, hanem azt szeretnék, hogy keljenek útra, és váljanak a béke, a kiengesztelődés tanúivá ott, ahol élnek. Akárhol folytatják útjukat itt, a földön, bármilyen is az életük, egyetlen dolgot nem szabad elfeledni: „Isten közel marad hozzánk.”

KRISZTUSBAN MINDNYÁJAN ÉLETRE KELNEK ◀

Emlékezés Bohus Imre evangélikus lelkész szolgálatára

1924–2016

■ KEVEHÁZI LÁSZLÓ

Teljes életútját sajnos nem ismerem, de nevével, alakjával többször találkoztam. Most, amikor búcsúzunk tőle, hiszen 92 éves korában Urunk hazaszólította, csak leírom találkozásaimat vele, nevével. A főtíak, és akik vele éltek, ennél sokkal többet tudnak.

1955-ben vettek fel a teológiai akadémiára. Első kérdéseim közé tartozott, hogy kik itt most a legjobb teológusok. Három nevet kaptam, már nem tudom, kitől: Bohus Imre, Dóka Zoltán és Zay László. Így lett Bohus Imre megbecsült előttem járó teológustársam, aki mindvégig csendes, szerény ember volt.

Aztán – már a hatvanas évek vége táján? – Fóton találkoztam vele. Amikor a fóti gyülekezet Zászkaliczky Pál elmenesztése után Nagy Istvánt nem fogadta el, hosszú ideig nem volt Fótnak lelkésze. Akkor már a Pesti Egyházmegye esperese voltam. Tűrheterlennek látszott, hogy Fótnak sokáig nincs lelkésze. Bementem Káldy püspökhöz. Hosszú beszélgetés után ezt mondta: írjanak a főtíak egy öt névből álló lelkész névsort, ezekből ő majd kiválasztja, ki lesz a fóti lelkész. A főtíak névsorában Bohus Imre is szerepelt. „Elfogadtattott.” Így lett Bohus Imre a fóti gyülekezet pásztorra, valóban „csendes vizekhez vezetője”, élő vízzel itatója.

De ennél több is történt. A fóti lelkész a kántorképző intézet életébe is bevonódott. Így lett Bohus Imre a fóti

kántorképzősök „Imre bácsija”, Kiss János megértő társa és barátja. A kántorképzés ügyébe kitörölhetetlenül beírta nevét. Emlékszem, amikor Kiss János bácsit méltattuk egy ünnepélyen. Bohus Imre előadása előtt arról panaszkodott, hogy „nem jönnek szavak az ajkára”. És milyen emlékezetes, ragyogó előadást tartott Kiss Jánosról, a fóti ügyről!

És végül emlékszem egy interjúra dr. Reuss Andrással az *Egyességi iratról*:

„Egy kicsit tekintsünk be a teológiai műhelymunkába. Először is szeretném kiemelni Bohus Imre nevét, akihez az egész fordítás kötődik...”

Reuss András: Minden dicséret és elismerés megilleti Bohus Imrét, hogy ezt a kimondottan nehéz nyelvezett szöveget lefordította! Én először 2009-ben kaptam meg a fordítást, már akkor láttam, hogy nemcsak a 16. századi német nyelvezetet értette kiválóan Imre bácsi, hanem a tartalmat is. Mivel az *Egyességi irat* nyelvezete nagyon nehéz, ezért kimagasló munka volt ennek lefordítása.

Honnan jött az ötlet, hogy meglegyen a teljes fordítás?

R. A.: Az 1990-es években *Summa summarum* címmel Dóka Zoltánnak jelent meg egy írása, melyben egyházunk pótlendő mulasztásai között említette többek között Luther Márton szolgai akaratról szóló írásának a fordítását, vala-

mint az *Egyességi irat*nak a fordítását is. Bohus Imrét Dóka Zoltán biztatta, hogy végezze el az utóbbi fordítását. Talán az is kifejezi, hogy milyen nehéz feladatot vállalt magára Bohus Imre, hogy 2009-ben azt mondta nekem, hogy több mint tíz éven keresztül dolgozott a szövegen. Dóka Zoltán akkor kapcsolódott be a munkába, amikor már megvolt a fordítás. Ekkor együtt nézték végig a szöveg egy jelentős részét, és igyekeztek azt a lehető legjobbra csiszolni. Mielőtt én megkaptam volna a fordítást, még Bohus Imre lánya, Bohus Magda dolgozott a kéziratot, aki számítógépre vitte a szöveget és a javításokat is.” (GALAMBOS 2016)

És ezzel visszatérünk a lényegre. Bohus Imre hűséges férj, kiváló családapa, nagyszerű és karizmatikus lelkipásztor, valóban kiemelkedő teológus volt. Pár héttel ezelőtt ugyancsak dr. Reuss András már nemcsak arról írt, milyen soktalentumos teológus Bohus Imre, és megint kiemelte a *Formula Concordiae* magyarra fordítását, hanem arra kért, hogy imádkozzunk Imre testvérünkért, mert betegen kórházban fekszik. S most Isten meghallgatta sokak imádságát úgy, ahogyan neki tetszett. Bohus Imre testvérünket magához kérte.

Mi pedig emlékezzünk a csendes, szerény szavú, de békét hirdető lelkipásztorra, a kiemelkedő teológusra; együtt érzünk kedves feleségével, Máriával és családjával, de hiszünk, valljuk és tudjuk annak a zsoldárnak valóságát, amelynek alapján ő hirdette az ígét barátja, Dóka Zoltán temetésén:

„Uram, te megvizsgálász és ismeresz engem, tudod, hogy ülök-e vagy állok. Gondolataimat látod messziről, látsz, ha megyek vagy pihenek. Minden utam világos előtted. A szó még nincs nyelvemen, s lám, az Úr már tud mindent. Előlről és hátulról közrefogsz, s a kezéd fölöttem tartod. Csodálatos ezt tudnom, olyan magas, hogy meg sem értem. Hová

futhatnék lelked elől? Hová menekülhetnék színed elől? Ha felszállnék az égig, ott vagy. Ha az alvilágban tanyáznék, ott is jelen vagy. Ha felönteném a hajnal szárnyait, és a legtávolabb partokon szállnék le, ott is a te kezéd vezetne, és a te jobbod tartana. Ha azt mondanám: Borítson el a sötétség, és az éj úgy vegyen körül, mint máskor a fény: neked maga a sötétség sem homályos, s az éj világos neked, mint a nappal. Te alkottad veséimet, anyám méhében te szőtted a testem. Áldalak, amiért csodálatosan megalkottál, és amiért csodálatos minden műved. Lelkem ismered a legmélyéig, létem soha nem volt rejtve előtted. Amikor a homályban keletkeztem, és a föld mélyén elindult életem, szemed már látta tetteimet, s könyvedben mind felírta őket. Meghatározta napjaimat, mielőtt még egy is megjelent belőlük. Terveid, Uram, felfoghatatlanok, s milyen tömérdék a számuk! Ha megszámlálnám: több, mint a homokszem, s ha végére érnék, az csak kezdet volna... Vizsgálj meg, Uram, vizsgálj meg szívemet, tégy próbát és ismerd meg gondolataimat! Nézd meg, nem járok-e a gonoszság útján, és vezess el az örök útra!” (Zsolt 139; Szent István Társulat-ford.)

Most, amikor Isten elvezette Imre testvérünket „az örök útra”, megköszönjük Istennek hűséges, szerény és bölcs szolgáját.

Hivatkozott mű

GALAMBOS Ádám 2016. Az Egyességi irat. Beszélgetés Reuss Andrással. *Evangelikus.hu*, január 28. <http://www.evangelikus.hu/egyességi-irat-reuss-andras>. (Megtekintés: 2016. április 12.)

Igehirdetés Bohus Imre temetésén *

Zsolt 23,1–6

■ CSERHÁTINÉ SZABÓ IZABELLA

„Az Úr az én pásztorom, nem szűkölködöm. Fűves legelőn terelget, csendes vizekhez vezet engem. Lelkemet felüldíti, igaz ösvényen vezet az ő nevéért. Ha a halál árnyéka völgyében járok is, nem félek semmi bajtól, mert te velem vagy: vessződ és botod megvigasztal engem. Asztalt terítesz nekem ellenségeim szeme láttára. Megkened fejemet olajjal, csordultig van poharam. Bizony, jóságod és szereteted kíséri életem minden napján, és az Úr házában lakom egész életemben!” (Zsolt 23,1–6)

* Elhangzott Fóton, 2016. március 3-án.

Szeretett Testvéreim! Gyászoló Család!
Gyászoló Gyülekezet!

Ez a zsoldár a báránnyok éneke. Isten nyájáé, Isten gyermekeié. Nemcsak Dávidé, hanem Bohus Imre éneke is. Nemcsak az övé, hanem az enyéim is. Nemcsak az enyéim, hanem mindnyájunké, akik a Pásztorhoz tartozhatunk.

1997-ben, amikor két éve volt nyugdíjas Bohus Imre testvérünk, a *Lelkipásztor* folyóiratban megjelent egy írása *Pályám emlékezete* címmel. A visszatekintések végén pontosan leírja, hol is szokott akkoriban ülni a templomban. Jobb oldalon, a harmadik padban. Mögötte van a gyüle-

kezet, hallja éneküket, imádságukat, mozdulásukat érzi az istentisztelet liturgiája szerint. És örül. Hálát ad, hogy van nyáj, és hogy köztük lehet.

Az igehirdetés alapigéje az ő választása volt. Mintha azt akarná legvégül és erősítésül nekünk elmondani: a legjobb, ami történhet velünk, hogy a Pásztorhoz és nyájához tarthatunk. Egész lelkipásztori szolgálatában erre vágyott: Urunk terelgető, gondoskodó, biztonságot adó jelenlétére, szeretetére. Apára apátlanságában. Pásztorra elveszettségében. Ezt remélte és hirdette mások számára is.

Ezékiel próféta könyvében így olvassuk Isten elhatározását: „Majd én magam keresem meg juhaimat és én viselem gondjukat.” Ne is akarjuk most másként hallani ezt a zsolnárt, csak a beteljesedett ígéret örömeivel, hálájával.

A bárányok éneke arról szól, hogy zarándoktársunkká lett az Isten.

Vas megyében első előjáróm, Józsa Márton celldömölki gyülekezetében őriztek egy gyönyörűséges jó Pásztort ábrázoló faszobrot. Kalapja „kakukkmarcisan” kicsit félrebillent, alóla kiszabadultak a rakoncátlan hajfürtök, mosolygós arcát huncutul göndörödő szakáll keretezte, nyakában ott pihent a bárány. Mélységeim idején sokszor keresem a Pásztor Jézust menedékül.

Ő pedig megismerteti magát ilyen étellel teli jelenvalónak – a történelem húsdarálójában, a halál árnyékának völgyében is. Imre bácsi arról beszélt nekünk, miként lett a hadifogságban a visszakapott, kézről kézre járó, rongyossá olvasott Bibliája csendes, üdítő vízforrása... Hogy a cukorgyárépítő, éhező foglyok pusztája miként lett civilek embersége által füves legelővé... Hogy az első főtí évek szorongásai alatt mekkora vigasztalás lett, amikor a megválasztását nem támogató presbiter atyai jóbarátjává vált...

Zarándoktársunkká lett az Isten. A jó Pásztor, Jézus arca fölfénylik az útítársak arcán. Ahogyan sokunk számára Imre bácsi arcán is ő fénylett.

Urunk ezzel a zsolnárral a halál árnyékának völgyében a menny örömeire hangol. A hiányok, a kétségek, bukás-csolások és bukások, szorongások realitásai között a túlcsonduló teljesség felé terelget. *A nyáj felismeri Pásztorában asztalközösséggel megajándékozó Urát, és őt dicséri.* Is-

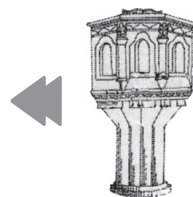
tenétségünk böjti lilájában húsvét ragyogó világosságát, a találkozást készíti számunkra Pásztorunk.

Lehetett Jézus vendég Mária és Márta otthonában, Zákeus családjában, a leprás Simon házában vagy egy farizeusnál, vagy Jákób kútjánál a samáriai asszony vendége, vagy az emmausiaké otthonukban, vagy bármelyikünké itt, ma. A csoda titkon mindig a szerepcserében készülődik: házigazdává lesz a vendég. Mi pedig ajándékaiból, életéből részesedünk.

Am ha valamit megtanultam Imre bácsi mellett, kísérvé őt betegségében is, hogy nem szabad elsietni a földieket. Az e világi, töredékességükben is áldott közösségeket. Nem volna szabad túl gyorsan, szinte egy gombnyomással a mennybe menekülnünk a földiek szorításából. Jézus az utolsó vacsora asztalánál Lukács szerint így szólt: „Vágyva vágytam arra, hogy szenvedésem előtt megegyem veletek ezt a páskavacsorát.” Nem tudta, talán nem is akarta túrtöztetni magát. Bevallotta vágyakozását arra, hogy velünk legyen. A Pásztor, akiben ott didergett a halálba készülődő Bárány. Pilinszky írja „Lukács margójára”: A szeretet nem arra való, hogy a szenvedést feloldja. Épp ez a szeretet titka: tragikus. A szóban, a megtört kenyérben egyszerre van jelen az, aki éhes, és az, aki enni ad. Aki búcsúzik, és aki örökre velünk marad. Aki meghalt, és aki legyőzte a halált.

Imre bácsit fél éven át mesterségesen táplálták. Nem tudott nyelni, nem érezhetett ízeket. Volt, hogy egy szelet zsíros kenyérért könnyögött. Hiszem, hogy ekkor is Jézusa szeretetében volt, aki ezt is mondta övéinek, hogy nem eszik és nem iszik addig, míg be nem teljesedik, el nem jön az Isten országa. Lehet-e Isten ezen a földön ennél közelebb hozzánk? Abban bízom, hogy a didergő, éhező-szomjazó, elfogadásért könnyögő isteni szeretetnek a kohójában értelmet nyer minden felfoghatatlan ellentmondás.

Olvastam, hogy a zsidó emberek imarendjében ez a zsolnár a péntek esti „szombatfogadó” imádság vége. Megszerettem ezt a szót: szombatfogadó. Nem ünnepre váró, hanem ünnepet fogadó imádság. Hiszen az üdvösség, a terített asztal már készen vár minket. A Bárány áll középen, legeltet, elvezet az élet vizének forrásaihoz, és Isten letöröl szemünkről minden könnyet. Ámen.

Pünkösöd ünnepe

► Jn 14,23–31

Igehirdetési előkészítő

Exegézis

Az alapigéül szolgáló szakasz Jézus búcsúbeszédeinek része. Forma szerint Jézus „a nem Iskariótes” Júdásnak válaszol. Ebben a fejezetben ez már a harmadik tanítványi közbeszólás, és – akárcsak a korábbiak – a kérdező értetlenségét fejezi ki. 14,5-ben Tamás, 14,8-ban pedig Fülöp fordul ilyen formában Jézushoz. Harmadikként Júdás ezt kérdezi: „...miért van az, hogy nekünk akarod kijelenteni magadat, és nem a világnak?” (14,22) Ebben a mondatban ott szerepel egyrészt a világnak és a Jézushoz tartozóknak a negyedik evangéliumban kitüntetett szerepet kapó ellentéte, másrészt a teológiailag kiemelkedő ἐμφανίζω ige. Ez utóbbi etimológiailag egyaránt kapcsolatban áll az epifániával, illetve Jézusnak a feltámadása utáni megjelenéseivel (ApCsel 10,40; Mk 16,9; Mt 27,53). Jézus gondolatmenete egy idő után már elszakad a kérdéstől, és mintegy önálló életet él. (A jánosi kompozícióban máshol is van példa arra, hogy a kérdező egyszer csak eltűnik, és a párbeszédből hosszú jézusi monológ lesz: a 3. részben egy idő után már nem kap szerepet Nikodémus, hanem az olvasó figyelme teljesen a jézusi kinyilatkoztatásra irányul.)

Ahogy a 14,1-gyel kezdődő búcsúbeszéd központi gondolata a hit volt, úgy e második egység centrumában a szeretet áll. Ezért szerepel itt hangsúlyosan az ἀγαπάω ige (14,23–24,28,31). A másik kulcsfogalom az εἰρήνη, amellyel mintegy szemben áll a nyugtalanság magatartása (14,27). Az ezt érzékeltető, a háborgásra és zaklatottságra is utaló görög ige a ταρασσω, amely már az előző fejezetben is szerepel: Jézus „megrendült lelkében” (13,21). A Mester ismeri a tanítványai-

it, és tudja, hogy mit beszél. Júdás árulására és Péter tagadására számítva az ő szíve sem a békés, hanem a háborgó tengerhez hasonlítható. Ám nem sokkal később így nyugtatja majd őket: ő „legyőzte a világot”, ezért lehet a tanítványoknak békességük öbenne (16,33). A textus kulcsszava a paraklétosz. A παρακαλέω (kér, segítségül hív) igéből képzett főnevet legpontosabban talán „segítségül hívott”-nak fordíthatjuk, de tág értelemben mondhatjuk úgy, hogy védőügyvéd, pártfogó, közvetítő, közbenjáró, segítő, szószóló, vigasztaló.

A Paraklétosz perikópánkat megelőzően is előfordult már: 14,16-ban „másik Pártfogóról” beszél Jézus, amit nyilván úgy kell érteni, hogy ő maga is Paraklétosz. Ezt látjuk 1Jn 2,1-ben is: „...van pártfogónk az Atyánál: az igaz Jézus Krisztus”. Sőt hadd mutassak rá arra, hogy van olyan igehely, ahol az Atyával összefüggésben szerepel a παρακαλέω ige. Lk 15,28-ban az apa – miután megharagudott az otthon maradt és testvére féltékeny fiára – kéri, bátorítja, vigasztalja a tékozló fiút: παρεκάλει αὐτόν!

A Paraklétosz előfordul a Didachében (5,2) és Barnabás levelében (20,2) is. A latin szövegekben általában *advocatus*ként szerepel. A görög egyházatyák általában szószólónak, közbenjárónak, vigasztalónak tartották a Paraklétoszt, a latinok pedig – az *advocatus* eredeti értelmét alapul véve – ügyvédnek. Olyan nem keresztény, illetve szünkretista forrásokban is szerepel, mint például a mandeista iratok vagy Salamon ódája. A legkülönfélébb vallási iratokban találkozunk azzal a jelenséggel, hogy bizonyos lények az emberek képviselőiben az istenség előtt megjelennek, és segíteni kívánnak a bajba jutottakon.

Jó összefoglalót ad a paraklétosz teológiai és vallástörténeti háttéréről Lenkeyné Semsey Klára. Rámutat arra, hogy már az Ószövetségben is sok olyan személlyel találkozunk, aki közbenjáróként, Isten előtti szószólóként tűnik fel. A teljesség igénye nélkül a következő szószólókat emelhetjük ki: Ábrahám (1Móz 18,23–33; 20,7,17); Mózes (2Móz 32,1–14); Sá-

muel (1Sám 7,8k), Ámós (Ám 7,2,5k), Jeremiás (Jer 14,7–9; 13,19–22). A közbenjárók körébe tartoznak továbbá az angyalok, a szellemi lények. (Ezzel szemben Isten előtt nem *advocatus*ként, ügyvédként, hanem éppen hogy vádlóként jelenik meg a Sátán, vö. Jób 1,6–12; Zak 1,12; 3,1–10).

A fent már említett 1Jn 2,1 ebben az összefüggésben érthető: ott Jézus paraklétosz szerepe lényegében a közbenjárást jelenti: „*Ha valaki vétkezik, van közbenjárónk az Atyánál, az igaz Jézus Krisztus.*” Jézusnak ezt a közbenjárói szerepét olyan újszövetségi igék fejezik még ki, mint például Zsid 7,25 és 9,24, vagy éppen Róm 8,34, de implicit módon erre a jézusi szolgálatra utal az a szerep, amit a terméketlen fügefá példázatában (Lk 13,6–9) a vincellér tölt be.

Amikor tehát az alapige Paraklétosz szavát vizsgáljuk, akkor tudatában kelennünk a kifejezés széles jelentésmezőjének is. Lk 14,26 azonban egyértelművé teszi, hogy ebben a kontextusban a Szentlélek a paraklétosz. Szép szentháromsági összefüggésbe kerül mindez: a Paraklétosz-Szentlelket az Atya Jézus nevében küldi. Észre kell venni azonban Jézus szuverenitásának azt a finom kidomborítását, ami abban nyilvánul meg, hogy amíg a Szentlélek „küldetik”, addig a Fiú „eljön” (Jn 14,18).

Pünkösdi alapigénk a Paraklétosznak két jellemzőjét emeli ki, a tanítást és az emlékeztetést (14,26): διδάξει πάντα καὶ ὑπομνησει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν. Bolyki János szerint elképzelhető, hogy a két igei alakot összekapcsoló καὶ itt magyarázó értelemben szerepel: „megtanít titeket, azaz emlékeztet”. Magam ezzel szemben úgy érzem, hogy az emlékeztetés itt hangsúlyosan abban az értelemben szerepel, ahogy azt Mk 13,11-ben is igéri Jézus: „*Amikor majd elhurcolnak és átadnak titeket, ne aggódjatok előre, hogy mit mondjatok, hanem azt mondjátok, ami megadatik nektek abban az órában, mert nem ti vagytok, akik szóltok, hanem a Szentlélek.*”

Valóban nemcsak a márki, hanem a jánosi kontextus is a fenyegetettségnek ezt a helyzetét juttatja kifejezésre. Erre utal a perikópa vége felé szereplő „*eljön a világ fejedelme*” (14,30) szóösszetétel. Jézus ezt megelőzően 12,31-ben már használta a Sátánra ezt a kifejezést: „*Most megy végbe az ítélet a világ felett, most vettetik ki e világ fejedelme.*” Ez utóbbi helyen ugyan jobban kidomborodik, hogy a Sátán már elbukta ezt a harcot, de alapigénknek is fontos momentuma, hogy a világ fejedelmének nincs Jézus fölött hatalma. Mindez egészen sajátosan egybecseng azzal, amit Jézus Jn 19,11-ben mond Pilátusnak: „*Semmi hatalmad nem volna rajtam, ha felülről nem adatott volna neked.*”

Ahogy a római helytartóval szembeni magatartását, úgy ezt a pünkösdi perikópát is áthatja Jézus szuverenitása. Az igei egységet záró „*keljete fel, menjünk el innen*” (14,31) hátrázott mondat éppen ezt juttatja kifejezésre. Jézus nem tétlenül várja, hogy mi történik majd vele, hanem mintegy elébe megy az eseményeknek. Ugyanez az offenzív magatartás jellemzi majd Jézust akkor, amikor egy egész csapatot küldenek az ő elfogására, hiszen „*tudva mindazt, ami reá vár, előrelépett, és így szólt hozzájuk: Kit kerestek?*” (Jn 18,4)

Mind a búcsúbeszédben, mind az elfogásakor tanúsított magatartásában feltűnő tehát Jézus szuverenitása.

Meditáció

Érdekes átgondolni, hogy alapigénknek milyen sok kötődése lehet Jézus megváltó művének különböző epizódjaihoz. 14,22 kérdése elvezethet az epifániához, de a szövegben kapcsolópontokat találunk nagycsütörtökhöz („megrendült lelkében”), közvetve nagypéntekhez („*eljön a világ fejedelme*”, 14,30), húsvéthoz („*békességet hagyok nektek*”, 14,27) vagy a mennybemenetelhez is („*elme gyünk hozzátok*”, 14,22; „*elme gyek, és visszajövök hozzátok*”, 14,28). Igazán pünkösdivé természetesen a Paraklétosz központi szerepe teszi a perikópát.

A textust jól kapcsolhatja a mai korhoz a Paraklétosz egyik-másik jelentése. Ha a latin *advocatus* vesszük, akkor az az érdekképviselő tevékenységét juttathatja eszünkbe. Számos idegen nyelvben így hívják az ügyvédet. A mai angolban az *advocacy* azt a közéleti szolgálatot is jelenti, amellyel az önmaguk mellett kevésbé kiállni képes emberek vagy társadalmi csoportok érdekét képviseli, értük szót emel valaki. Arra is van példa, hogy a Paraklétoszt szószólónak fordítják. Ebben az esetben a modern parlamenti demokráciák ombudsman tisztsége juthat eszünkbe. Ezek a jelentéssikok szélesíthetik az asszociációs bázist.

Azt is érdemes szem előtt tartani, hogy a szöveg itt egyértelműen a Szentlelket azonosítja a Paraklétozzal, a mi meggyőződésünk szerint a Szentháromság Isten vigasztal: az Atya, aki teremt, akiről a zsoltár ezt mondja: „*Vessződ és botod vigasztalnak engem*” (Zsolt 23,4), Jézus, akiről joggal énekeljük, hogy „*Ó, Jézus, kincsem, vigaszom*” (EÉ 503,1), valamint a Szentlélek (Jn 14,25).

A textus zárómondatának exegézise során láttuk, hogy Jézus milyen szuverén módon beszél és cselekszik. Ahogy majd elfogásakor, itt is elébe megy az eseményeknek. Ő tartja kezében az irányítást. A *de tempore* összefüggésben ez arra figyelmeztet bennünket, hogy pünkösöd is igazi Jézus-ünnep. Már Jn 15,26-ban is azt mondja Jézus a Paraklétozsról, az igazság Lelkéről, hogy az órála, Jézusról tanúskodik. A következő versben pedig ezt mondja Jézus tanítványainak: „*... de ti is bizonyosságot tesztek*” (15,27). Ez a jézusi mondat – ahogy általában Jn 14,25–31 – mintegy beteljesedett az első pünkösdkor, és reménység szerint valósággá válik 2016 pünkösdjén is.

Igehirdetési vázlat

Bevezetés

Pünkösöd: Jézus-ünnep. Ezen a napon is ő szól hozzánk igéjében. Ő áll a középpontban. Beszélget velünk, tanítványainival: válaszol kérdéseinkre. Arról beszél, mi történik, ha szeretjük őt. Neki hiába mondanánk: „...tán csodállak,

ámde nem szeretlek”. Viszont ha szeretjük őt, akkor megtartjuk az ő ígését, amelyet Szentlelke – a pünkösdi Lélek – tesz érthetővé számunkra.

Jézus békét ad

Tanítványainak azt mondja: „*Ne nyugtalankodjék a ti szívetek.*” Hát hogyan nyugtalankodna szívünk, amikor átéljük az élet végességét! Aggódunk gyermekeink jövőjéért, szeretteink egészségéért, önmagunkért. Hogy ne nyugtalankodna annak szíve, aki várja a szövettani leleteket? Vagy aki a látja a híreket arról, miként gyilkol a Boko Haram Nigériában? Vagy ahogyan látjuk a borzalmas párizsi vagy brüsszeli merénylet képeit... Ember itt nem segíthet. Ám Jézus nem úgy adja a békességet, ahogy azt a világ adja (14,27). A *pax Jesu* egészen más, mint a *pax romana*. Utóbbiban katonai, társadalmi, gazdasági, jogi, kulturális-civilizációs szempontok érvényesülnek, előbbire viszont a tanítványság bensősége, a hit ereje és húsvét után a feltámadással való közösség jellemző.

Van Szószólónk

A textus kulcsszavát, a Parakléoszt nemcsak Pártfogónak vagy Vigasztalónak, hanem Szószólónak is lehet fordítani. Talán meglepő, de az *Evangélikus énekeskönyv*ben számos helyen találkozunk „szószólóval”: a 374. ének 2. versében így énekeljük: „Ígérted, szószólóm, védőm leszel” (374,2); „Légy közbenjáróm, szószólóm” (81,5); „Jer, dicsérjük az Istennek Fiát, / A szép Szűznek drága magzatját, / E világnak áldott Megváltóját, / Bűnösöknek örök szószólóját!” (363,1); „Én Uram, királyom és bírám, / Légy szószólóm bűnösnek, tekint rám!” (417,1) János első levelében valóban azt olvassuk, hogy ha vétkezünk is, van pártfogónk az Atyánál, az igaz Jézus Krisztus. Ezek az énekek ennek megfelelően Jézust nevezik Szószólónak. A Szentháromság bensőséges viszonyát és belső dinamikáját jellemzi, hogy nemcsak Jézus az a Szószóló, Pártfogó, Vigasztaló, hanem ő azt ígérte, hogy mennybemenetele után egy „másik Parakléosz”, a Szentlélek is eljön hozzánk. Ő olyan, mint a védőügyvéd (latinul *advocatus*), aki szüntelenül érvel mellettünk, a mi megmenekülésünk érdekében. Ezt a mentőakciót akkor tudjuk értékelni, ha tudatában vagyunk annak, hogy valójában a fejünk búbjáig bűnösök vagyunk. Ezért ha szívünk mentegetni próbál minket, akkor Isten vádolni fog. Ha viszont önmagunkat vádoljuk, akkor a Szentlélek Isten fog védeni bennünket. Ahogy eleink kifejezték ezt a paradoxont: *Cor nostrum defensor – Deus accusator. Cor nostrum accusator – Deus defensor.*

A Szentlélek tanít és eszünkbe juttat

Akkor lehetünk a reformációhoz méltó tanító egyház, ha képesek vagyunk újra és újra tanulni. Jó tudnunk, hogy búcsúbeszédében hogyan gondoskodott Jézus a tanítványairól, miként imádkozott értük. A tanítványok tanítványaiért, vagyis értünk is.

Ezért ha tanítványok vagyunk, megkaphatjuk a Szentlélek ajándékát. Ő pedig „*megtanít minket mindenre, és eszünkbe juttat mindent*”. Mit juttat eszünkbe? Adott esetben azt, hogy üldöztetés és számonkérés esetén milyen szavakkal tanúskodjunk róla. Vagy eszünkbe juttatja azt, hogy bűneink miatt miből estünk ki, hogyan szakadunk el az atyai háztól. A tékozló fiú a saját erejéből nem tudott volna visszafordulni, hazatalálni, arra bizony a Szentlélek vezette el őt. Ahogy Luther írja a *Kis káté*ban: „Hiszem, hogy saját eszemmel és erőmmel nem tudnék Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, sem őhozzá eljutni, hanem a Szentlélek hívott el engem az evangélium által, ő világsított meg ajándékaival...”

Illusztrációk

VERS

(A Pártfogó pedig, a Szentlélek)

Szilágyi Domokos: *Emeletek avagy a láz enciklopédiája*

„Szégyen a szó, ha nem vigasz
szégyen a vers, ha nem igaz;
igaz vagyok s szégyentelen,
akárcsak a történelem.”

GONDOLATOK

(*Ne nyugtalankodjék a ti szívetek, ne is csüggedjen!*)

„A boldog szív csendes, mint egy tó a napsütésben. De a boldogtalan szív olyan, mint az Ogova egy tornádó kezdetén. És ha most megkérdezlek benneteket: Csendes és boldog a szívetek, mindegyikötök kénytelen lenne így válaszolni: Nem, doktor, ha a szívemre hallgatok, akkor tudom, hogy nem vagyok boldog. Pedig minden szív csendes és boldog akar lenni. Ezt még a legvadabb ember is tudja. Békességre vágyunk és boldogok akarunk lenni, a fehérek éppúgy, mint a feketék. De a szívünknek csak akkor lesz békessége, és akkor lesz boldog, ha benne Jézus az Úr, mindenféle jó gondolattal. Egyedül Ő teheti meg, hogy szívünk őt kövesse, és hogy békés és boldog legyen. Ezért kell mindenben, amit tesztek, megkérdeznetek: Megengedi ezt a »törzsfőnök«? Ezért mondom mindegyikötöknek: Jézus legyen szíved törzsfőnöke. S azok, akik akarják, hogy Jézus valóban törzsfőnöke legyen a szívüknek, békességet nyernek, és boldogok lesznek, és tudják, mit jelent Isten országát szívükben hordani. Ma tehát mindnyájatokat arra buzdítalak: Imádkozzatok azért, hogy Isten országa jöjjön el a világba, és azért is imádkozzatok, hogy a szívetekbe jöjjön el.”

Albert Schweitzer (1875–1965) Nobel-békedíjas német teológus, lelkész, tanár, orvos: Prédikáció Lambarenében

KORÁLSZÖVEG

(E világ fejedelme)

E világ minden ördöge
 Ha elnyelni akarna,
 Minket meg nem rémítene,
 Mirajtunk nincs hatalma.
 E világ ura
 Gyúljon bosszúra:
 Nincs ereje már,
 Reá ítélet vár,
 Az ige porba dönti.

EÉ 254,3

■ FABINY TAMÁS

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A 23. vers jelentése nem egyértelmű. A Károli-fordítás szerint: „ahhoz megyünk és annál lakozunk”. Az új fordítás szerint: „szállást készítünk magunknak”. Gyökössy Endre *János evangéliuma* c. könyvében pedig: „...hozzá megyünk, és nála ott-honunk lesz.” E három fordításban egyfajta fokozatosság érezhető: jó lenne tudni, melyik adja vissza pontosan Jézus szavát.

„*Ha valaki szeret engem, az megtartja az én ígémet...*” – miért nem a parancsolatok megtartásáról beszél Jézus? 2010-ben az év igéje volt: „*Ne nyugtalanodjék a ti szívetek!*” Édesapám akkor halt meg, s erről a mondatról mindig eszembe jut, hogy ez adott nekem erőt.

Furcsa a sok kijelentés között a feltételes mód: „*Ha szeretnétek engem, örülnétek, hogy elmegyek...*” Haragudni szoktunk arra, aki elmegy, mert az foglalkoztat, hogy mi lesz most velünk nélküle. Pedig életünk célja, hogy megtaláljunk Istenhez.

Jézus békességet ígér. Mi a különbség a világ és a Jézus által kínált békesség között? Miért van az, hogy Jézus eljött, és még sincs teljes békesség?

A világ fejedelme, akinek eljövételére Jézus utal, a Sátán? Egy Balczó Andrással készült interjúban hallottam, hogy mindenki a boldogságot keresi. Ő arra döbrent rá, hogy a bajnoki címek elérése után sem érezte az áhított boldogságot. De amikor Jézus megszólította, békesség töltötte el.

Pünkösöd érthetetlen ünnep. Nehéz felfogni a Szentlélekről szóló tanítást, és nagy kérdés számomra, hogy mit gondoljak a Szentlélek nevében végzett cselekedetekről, például az ördögűzésről.

Jézus működése viszonylag kis földrajzi területen történt. Nagy ajándék, hogy szolgálatának jelentősége a Szentlélek segítségével mindenhová eljuthat. Ez Isten nagy szeretetének a jele.

A 232. ének dallama jár a fülemben ennek az igének a kapcsán.

Eszembe jut *A Viskó* című könyv Szentlélek-leírása.

Pünkösöd 2. napja

▶ Jn 3,16–21

Igehirdetési előkészítő

Exegézis

Úgy (οὕτως) – utalhat ez a szó Isten kinyilvánított szeretetének *módjára* és egyben *mértékére* is. Oly módon és annyira szereti Isten a világot, hogy Fiát adja érte. Nagy áldozatot hoz, mert nagyon szeret. Szeretete ugyanakkor abban nyilvánul meg, hogy egyszülött Fiát adja a világnak. Fiát mint emberséges embert. Mint szenvedéseinkben osztozó embertársat. Mint aki emberfeletti győzelmet aratva elhossa e világba a sötétségből szabadító isteni világosságot.

Szerette (ἠγάπησεν) – Isten szeretetét természetesen itt sem a vágyakozó *erosz* vagy a baráti *filia* szó jelöli, hanem a harmadik, legmagasabb rendű, önzetlenül önfeláldozó *agapé*.

A világot (τὸν κόσμον) – ez a szó a jánosi iratokban gyakran mindazon dolgok gyűjtőfogalma, amelyek az embert elválasztják, eltávolítják Istentől. A világ eszerint sokszor ellenséges közegként viselkedik, amely gyűlöli az Isten gyermekeit, ahol sötét erők munkálnak szemben az isteni akarattal. Annál megindítóbb Jézus vallomása, amelyben személyválogatástól és előítélettől mentes egyetemességgel vall Isten szeretetéről, mint ami az egész világ, vagyis minden és mindenki felé nyitott. Nincs szándékában ebből bárkit is eleve kizárni.

Aki hisz őbenne (ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν) – mégis fontos szem előtt tartani, hogy ez a megtartó szeretet akkor válik az ember számára valóságos kapaszkodóvá, ha megszületik a nyitottá tevő bizalom. A bizalom, amely úgy tekint Isten univerzális szeretetére, hogy tud róla, számol vele és épít rá mint a maradandó élet megtartó alapjára.

Örök élete legyen (ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον) – az örök élet persze nem a véget nem érő biológiai létezés, hanem egy olyan létforma, amely a hit-bizalom gyökereivel kapaszkodik a szeretet szabadító Istenébe.

Ítélet és üdvösség (κτίσις – σωτηρία) – e szerint az ember sorsa a Jézushoz, Jézus nevéhez, a benne, általa felkínált szabadításhoz való viszonyán fordul meg. A mentő szeretet bizalommal történő elfogadása üdvözít, elutasítása viszont már magában hordja az ítéletet. Így válik a Jézussal való találkozás igazi krízishelyzetté. Sorsfordító pillanattá, amelyben megfogalmazódik a kérdés: megreked-e az ember a félelem, az elveszettség, a sötétség gonosz cselekedeteinek állapotában, vagy átjut oda, ahol az isteni szeretet bátorító, felszabadító, igaz cselekedetekre indító világosságában lehet része?

Meditáció

Egymásra hangolva – ezzel a címmel jelent meg néhány éve magyarul is Gary Chapman amerikai családterapeuta a házasság kérdésével foglalkozó könyve. A szerző két évtized lelkigondozói tapasztalatára hivatkozva állítja, hogy minden embernek az anyanyelve mellett létezik valamiféle szeretetnyelve is.

S míg az anyanyelvünkön, amelyet édesanyánktól tanultunk, gondolkodunk, számolunk, imádkozunk, addig ez utóbbi olyan kommunikációs csatorna, amelyen képesek vagyunk szeretetünket kifejezni, illetve mások szeretetét befogadni.

Ahogy a különféle anyanyelvet beszélők átélhetnek bábeli zűrzavart, úgy a szeretet terén is létezik meg nem értés, egymás mellett való elbeszélés, amikor emberek a legjobb szándékkal sem értik meg egymást.

Chapman említett könyvében ötféle szeretetnyelvről beszél. Ezek közül vannak, akiknél az egyik dominál, mások egyszerre többet is használhatnak hasonló intenzitással. E nagy népszerűségnek örvendő könyv bizonyára sokak előtt ismert, de röviden hadd álljon itt, melyek is ezek az említett szeretetnyelvek.

Az egyik a *szóbeli kifejezés*, amikor a dicséret, elismerés, bátorítás szavakban hangzik el. Az, aki számára ez a legfontosabb szeretetközvetítő eszköz, az ilyen szavaktól valóssággal szárnyra kap. S ha maga is szeretetet kíván adni, azt leginkább buzdítással, bókokkal, dicsérő, elismerő szavak útján teszi.

Szintén szeretethordozó üzenetté válhatnak a *megfogható tárgyak*. Aki ezt a nyelvet beszéli, az gyakran kész mindent odaadni azoknak, akiket szeret. Ugyanakkor maga is nagyra becsüli a kapott ajándékokat.

A harmadik az együtt töltött *minőségi idő*. Elképzeltük, mit él át az a gyermek, akinek ez a szeretetnyelve, ám a felnőtteknek sosincs rá idejük. Egy ilyen embernek többet ér egy jó beszélgetés a legdrágább ajándékoknál.

A következő szeretetnyelv a *szívesség* nyelve. Amikor valaki megtesz, felvállal, elintéz valamit érttem. Hogy kifejezze, mennyire fontos vagyok neki.

Végül ott az *érintés*, a simogatás, az ölelés. Gyerekekre mondják: olyan odabújós. Csakhogy ez az igény ez esetben felnőtt korban sem múlik el.

Chapman arra mutat rá, hogy az embereknek nemcsak anyanyelvük, hanem szeretetnyelvük is van. És boldogságunk, boldogulásunk, harmonikus kapcsolataink érdekében elengedhetetlenül fontos, hogy ezen a nyelven kommunikálhassunk.

De gondolnánk-e, hogy Istennek is lehet szeretetnyelve? Hogy ez mennyire így van, arról tanúskodnak János evangélista perikópánkban szereplő sorai: „*Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta...*” Így is fogalmazhatnánk: az Isten szeretetnyelve maga Jézus Krisztus. Ha meg akar-

juk érteni Istent, fontos, hogy megértsük, mi is az, amit sajátos szeretetnyelvén, Krisztus által nekünk üzen. Mi az, amit nekünk a Fiú által önmagáról s irántunk táplált indulatairól elmond? Az igehirdetés egy lehetséges irányát megfogalmazhatnánk ebben a címben is: *Jézus, Isten szeretetnyelve*.

Egy lehetséges igehirdetési vázlat

Ahogy nekünk, embereknek vannak szeretetnyelveink, úgy fontos, hogy megértsük Isten szeretetnyelvét is. A teljesség igénye nélkül gyűjtsünk csokorba néhány olyan gondolatot, üzenetet, amelyet Isten sajátos szeretetnyelvének köszönhetően alapigénk segítségével felfedezhetünk.

1. Isten közösséget vállal velünk. Fiában, az inkarnációban olyan közel jön hozzánk, hogy hallja szívdobogásunkat, hallja sóhajtásunkat. Tudja rólunk, mi az, ami fájdalmat okoz nekünk, minek örülünk. Hogyan hat ránk a bánat, és mit eredményez a félelem. Amikor Jézusban testet öltött Isten szeretete, sorsközösséget vállal velünk, emberekkel.

2. Barátunkká lesz. Hisz aki tudja, mi fáj, és minek örülünk, az együtt is sír velünk, ahogyan Jézus is sírt Lázár sírja mellett, és együtt is nevet, ahogyan biztosan együtt nevetett a kánai nász néppel. Aki így átéli dolgainkat, az barátunk. De tudjuk, egy igaz barát nemcsak azonosul velünk, hanem ha kell, ellenponttá is válik. Világosságot gyújtó lámpássá a sötétben. Aki igazán szeret, kész kritikát is megfogalmazni, nem késlekedik kimondani az igazságot, ha látja, hogy rossz irányba tartunk. Hisz nem akarja, hogy vesztünkbe rohanjunk.

3. Isten Jézusban megszólaló szeretetnyelve révén azt is megérthetjük, mit jelent az irgalmasság. Amely elítéli ugyan a bűnt, védi ugyan az igazságot, de nem akarja a bűnös vesztét. Jézusban Isten irgalmassága kap hangot közöttünk, amely mindenkinek utána nyúl, minden embert menteni próbál. A tékozlót hazavárja. A gyengéken segít. Az elesettet felemeli. A szomorkodót vigasztalja. Ez a minden ember iránti jóakarát ölt testet Jézusban.

4. Isten szeretetnyelvében felfedezhetjük, mi is a célja személy szerint velünk. Szeretné, ha vele lennénk. Itt, mindennapi életünkben és az örök mennyei hazában. A Krisztusban testet öltött szeretet a Feltámadottban győztesként tűnik elénk, hogy azután a Lélek által megelevenedő Ige megragadjon és újjáteremtsen. Hogy alakjában felismerjük és befogadjuk Isten mentő szeretetének erejét.

Chapman említett könyve rávilágíthat arra, milyen fontos önmagunk és egymás jobb megértéséhez, hogy ismerjük és tiszteletben tartjuk a magunk és a társaink szeretetnyelvét. Nincs ez másként Istennel sem. Jó azoknak, akik a Lélektől indítva megértik a Krisztusban megfogalmazódó üzenetet. Jó azoknak, akik tudják, hogy szeretve vannak. S hogy ebből a szeretetből erőt, hitet és reménységet méríthetünk életünkben.

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Ha emberi szeretettel szeretünk, a szeretetből könnyen átcsapunk a gyűlöletbe; de az isteni szeretet nem változhat meg. Semmi sem olthatja ki, még a halál sem. Ez a lélek lényege.”

Lev Tolsztoj (1828–1910) orosz író, filozófus

„Van egy személyes emberi és tiszta szeretet, amely az isteni szeretet megsejtése és visszatükröződése. Ez a barátság.”

Simone Weil (1909–1943) francia író, aktivista, filozófus és misztikus

„A megváltó szeretetben nem válik szét a nyomorult teremtmény meg a diadalmas Isten. A személyt kell figyelemmel szeretni és megkülönböztetve, a nagy Teremtő nevében, éppen. Nem kiszámítottan, egyengetve holmi égi karriereket. A hitnek legtöbbet a hit karrieristái ártnak.”

Jókai Anna (1932–) Kossuth- és József Attila-díjas magyar író, költő

„Az ábrándos szeretet nyomot kíván hagyni a földön, s viszonszeretetre vár, még hozzá azonnali viszonzásra. Az igazi szeretet azonban hősies. Kész akár a vereségre is, hisz helye és ideje Istenben van.”

Pilinszky János (1921–1981) Baumgarten-, Kossuth- és József Attila-díjas magyar költő

VERS

Bódás János: *Valamit nem értek*

Régóta hiszek Benned, Istenem,
s egyre halkulnak bennem a miértek,
de homályos elmém bárhogyan derül is,
valamit most sem értek.

Tudom, szeretted minden művedet,
mert minden műved magában remek,
szeretted a virágot, hisz színében
a mennynek színei tündöklenek,

szeretted a csillagot – tiszta, fényes,
s a követ is: ház lesz, véd, enyhet ad,
a harmatot, a forrást: makulátlan,
s mert szótlán terem, a füvet s a fát,

az állatot, mert törvényed szerint él
(s az embernél még a vad sem vadabb)
a szitakötőt, fecskét, sast, galambot,
még s minden zümmögő bogarat,

mik a szivárvány száz színét ragyogják
s hímporuk, pelyhük, tolluk lágy, puha,
szeretted a gyermeket, arcán ott még
az ártatlanság égi mosolya,

szép minden műved, hát hogyan szeretnéd,
gyönyörködés bennük... Mind, mind értem ezt.
De engem, aki szégyenedre válok,
ezt nem értem, hogy engem mért szeretsz?

■ CSELOVSZKY FERENC (IFJ.)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A bibliai szöveg első mondata mindannyiunk számára ismert. Minden istentiszteleten halljuk az „evangéliumot dióhéjban” – de vajon tudatosítjuk-e azt a tényt, hogy Jézus nélkül minden ember elveszett? A hangsúlyokat általában az első tagmondatra tesszük, Isten mentő szeretetének megnyilvánulására Jézusban és annak következményeire – ez a jó hír. Ha Isten szeretetének a vonalán indulunk tovább, akkor a következő lépés a hit és az örök élet.

Az elveszettség vonalán azonban az ítélet a következő téma. Jézus erős kontrasztokkal érzékelteti a súlyát annak, ami a megváltásban történt. Aki nem hiszi, nem látja, nem érti ennek a jelentőségét, az nemcsak majd egyszer a jövőben kénytelen szembesülni a következményekkel, hanem már jelen van a következmény az életében. Ítélet alatt van. Az a tragikus, hogy ezt nem látja.

A világosság és a sötétség kontrasztja félreérthetetlen. A fényben képesek vagyunk tisztán látni, tájékozódni, ott nyilvánvalóak a dolgok, élesen kivehetők a kontúrok. Ennek a világosságnak a forrása pedig a Szentlélek, amely Jézust láttatja meg velünk a maga valóságában. Ha világosságban akarunk élni és járni, az csak az ő követésében, a benne való hitben valósulhat meg. Élettapasztalattá válik, hogy szükségünk van Jézusra, a legnagyobb volumenű dolgainkban és a hétköznapiakban is.

A megállapítás, hogy az emberek jobban szeretik a sötétséget, mint a világosságot, jó néhány konkrét példát juttat az eszünkbe arról, hogy miként is történik mindez a gyakorlatban, amikor az élelmes, ügyeskedő, a „szürkülletben” ténykedő ember még büszke is arra, amit tesz. Ha viszont egy ilyen ember Jézus világosságába kerül, találkozik az élettel, többé már nem mentegétozik, számára is egyértelművé válik, hogy amit addig tett, az rossz.

Van lehetőség arra, hogy a világosságot válasszuk, és nyilvánvalóvá válhatnak az élet konkrét folyamataiban is ennek a következményei, amikor azt tesszük, ami összhangban van Isten akaratával. Nem azért, hogy magunknak szerezzünk dicsőséget, hanem hogy nyilvánvalóvá legyen az ő hatalma és dicsősége.

Szentháromság ünnepe

▶▶ Jn 3,1–11

Igehirdetési előkészítő

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepéről a következőket írja dr. Jánossy Lajos *Az egyházi év útmutatása* című könyvében: „Pünkösd utáni első vasárnapon üli meg az egyház ezt a nagy ünnepet.” Ennek a mondatnak minden szavával egyet kell értenünk, de fel kell tennünk egy kérdést, amelyet a mai vasárnapra való készülésünknel is fontos figyelembe venni: Valóban „nagy ünnep” az evangélikus egyházban Szentháromság ünnepe? Valóban „nagy ünnepként” néznek erre a napra azok, akik vasárnap a templompadokban fognak ülni?

A karácsonykor, feltámadás ünnepén vagy pünkösdkor a templomba érkező emberek vajon pontosan tudják, hogy egy nagy egyházi ünnepre jöttek? Ilyen ünnepre készülő szívvel érkeznek ezen a vasárnapon is?

Saját tapasztalataim azt mutatják, hogy Szentháromság ünnepe messze nem olyan ismert és fontos, mint a többi jeles ünnepünk. A keresztények is kevésbé ismerik, a világi emberek számára pedig teljesen ismeretlen, szemben húsvéttal és karácsonnyal, melyekről van valamilyen elképzelésük.

Éppen ezért nagy lehetőséget érzek most arra, hogy ennek a vasárnapnak az ünnepi jellegét még jobban kiemeljük gyülekezeti tagjaink számára.

Meggyőződésem, hogy azért szorult háttérbe ez az ünnep, mert az egyik legnehezebb kérdés sokak számára éppen maga a Szentháromság.

Ezt mutatja az is, hogy – a többi ünnepünkhöz képest – későn lett kötelező a Szentháromság megünneplése: 1334-ben került be hivatalosan az egyházi esztendőbe ez a vasárnap. (A másik oka az volt az ünnep késői kialakulásának, hogy ez a nap nem egy konkrét üdvtörténeti eseményt állít eléink, hanem a teljes üdvtörténetben munkálkodó – Atya, Fiú, Szentlélek – Szentháromság egy Istent.)

2016 Szentháromság ünnepén az az ősi evangéliumi szöveg kerül eléink, amelyben Jézus „a Szentháromság együttes művének hirdette a Szentlélektől születő új életet”, vagyis az Atya, Fiú, Szentlélek együttes munkáját mutatja be Nikodémusnak.

Ezen a vasárnapon az alapigénk Jézus Nikodémussal lefolytatott beszélgetésének első része.

Fontosnak érzem hangsúlyozni, hogy

- mai textusunk alapján *nem a Szentháromság dogmájának magyarázata a feladatunk*, hanem az élő ige hirdetése, annak bemutatása, hogy egy ember (Nikodémus) életében miként munkálkodott a Szentháromság;
- Nikodémus és Jézus beszélgetése kapcsán az igehirdetéseinkben legtöbbször az újjászületés kérdése kerül

elő. Könnyebb út lenne figyelmen kívül hagyni a vasárnap jellegét, s „csak” a *Szentlélek csodálatosan újjáformáló munkájáról* szólni, de ma a teljes Szentháromság munkálkodását kell bemutatnunk. (Több általam megnezett igehirdetés ezt az utat választotta. Mai igénk alapján, Szentháromság ünnepén bemutatta az újjászületést, de nem tett utalást magára az ünnepre.)

Homiletikai jellegű exegézis

1–2. vers: János apostol a 3. fejezet elején bemutatja Jézus és Nikodémus találkozásának körülményeit: Nikodémus este ment el Jézushoz, talán félelemből, talán azért, mert az esti hűvösben jobban lehetett beszélgetni, mint napközben a forróságban.

Nem is ez a lényeg, sokkal inkább az, hogy Nikodémus már az első mondatban összekapcsolja Jézust az Atyával: „*Mester, tudjuk, hogy Istentől jöttél tanítóul, mert senki sem képes megtenni azokat a jeleket, amelyeket te teszel, hacsak nincs vele az Isten.*”

Természetesen a zsidó vallás vezetőjeként Nikodémus ezt még nem a Szentháromság tanítása szerint gondolta – ez elképzelhetetlen volt a számára –, ezért hangsúlyozza, hogy „*Istentől jöttél tanítóul.*”

Mi már tudjuk, hogy ez a kapcsolat sokkal erősebb volt a mester–tanítvány kapcsolatnál.

Ami fontos: Nikodémus már a történet elején kimondja a lényegét: *Jézus Istentől jött!*

3–4. vers: Nikodémus kérdez, és Jézus látszólag másra válaszol: „*Bizony, bizony, mondom néked: ha valaki nem születik újonnan, nem láthatja meg az Isten országát.*” De csak látszólag válaszol másra Jézus, hiszen éppen a lényegre fordítja Nikodémus tekintetét: *az újjászületés kérdésére.*

Fontos megjegyezni, hogy a Jézus korabeli zsidóság tanításától távol állt az újjászületés kérdése, pedig az Ószövetség többször beszél arról, hogy *Isten a szív megváltozását szeretné, és nem a cselekedetek megjavítását.* Erre utal majd a 9. versben Jézus kérdése az újjászületésről Nikodémushoz: „*Te Izráel tanítója vagy, és ezt nem tudod?*” Jézus rámutat arra, hogy Nikodémusnak már ismernie kéne az újjászületést!

Szomorú, hogy a zsidóság számára mégis szinte ismeretlen volt Isten terve az újjászületésről, éppen ezért Nikodémus is csak szó szerint tudja érteni. Ezért teszi fel a meglepően gyerekes kérdését: „*Hogyan születhetik az ember, amikor vén? Bemehet anyja méhébe és megszülethetik ismét?*”

5–8. vers: Jézus legismertebb és legcsodálatosabb tanítása az újjászületésről, különösen hangsúlyozva benne a Lélek munkáját.

Ebben a négy versben háromszor is szerepel a „*Lélektől születni*” kifejezés.

Jézus határozottan kijelenti, hogy csak így lehet újjászülni, s csak az újjászületés által lehet bemenni az Isten országába. Egyértelművé teszi, hogy az Atyával való kapcsolatnak ez az egyetlen módja: újjászületni a Lélek által.

9–10. vers: „Nikodémus megkérdezte tőle: *Hogyan történhet meg mindez?*” Nikodémus kérdésében benne van az alázat és az őszinte érdeklődés. Jézus érzi ezt, de előbb visszakérdez: „Jézus így válaszolt: *Te Izráel tanítója vagy, és ezt nem tudod?*”

Jézus szavait lehetne cinikusan, gúnyosan vagy ironikusan is érteni, de inkább mély szomorúságról árulkodnak: előtte áll a nép egyik vezetője, és nem ismeri a legfontosabb tanítást: „Nikodémus – és veled együtt az egész zsidó »tanítóhivatal« –, nem tudsz válaszolni arra a döntő kérdésre, hogyan juthat el az ember az új életre?”

Jézus nagyon jól tudja, hogy Nikodémus, és vele az egész nép nem tud abból a tanításból szabadulni, hogy nekik kell a cselekedeteikkel, a parancsolatok betartásával elérni az Istent.

Az igehirdetés vázlata, felépítése, személyes mondanivalója, a gyülekezet indítása

1. A Szentháromság személyei eddig is együtt munkálkodtak az üdvtörténetben

Az egyházi esztendőben az ünneptelennek nevezett félév következik, s most lehetőségünk van összefoglalni mindazt, ami mögöttünk van, ahogy az Atya, Fiú, Szentlélek, Szentháromság egy Isten munkálkodott az üdvösségünkért. Ma szólhat az ige együtt a Szentháromság tagjairól.

Tudjuk, hogy nehéz megérteni ezt a tanítást, de sokat segít a textus, hiszen az alapigében nem elvont teológiai tanítással találkozunk, hanem – egy konkrét beszélgetésen keresztül – be tudjuk mutatni, hogy miként munkálkodik együtt a Szentháromság három tagja.

2. Őszinte beszélgetés

Példaértékű számunkra, hogy Nikodémus kész őszinte, őt egzisztenciálisan foglalkoztató kérdéseket feltenni Jézusnak.

Készek vagyunk-e mi is Jézus szemével nézni az életünk?

Készek vagyunk-e hagyni, hogy ő nézze meg a hitünket, s ő mondjon véleményt gondolkozásunkról, tanításunkról? (Nikodémus talán 50-60 év teológiai ismereteit is kész volt mérlegre tenni.)

Meg merjük kérdezni Jézust a lényegről, az újjászületésről, vagy csak látszólag lényeges kérdésekkel bombázzuk őt, mert félünk, hogy szembe kell néznünk életünk valódi kérdéseivel? (Lásd a gazdag ifjút: „Beszéljessünk, kérdezzek, látod, Uram, hogy érdekel a dolog, jobb akarok lenni...” Jézus egyből a lényegre mutat az ő életében is.)

3. Újra megszülni vagy újjászületni?

Nikodémus a saját eszére hagyatkozva csödbe jutott, nem értett semmit. Ahhoz, hogy igazán megértsük, hogy Jézus

kicsoda a számunkra, mindenképpen szükségünk van a Szentlélek munkájára az életünkben.

Szép dolog eljutni oda, ahová Nikodémus eljutott – s tőle ez is nagy szó volt zsidó teológusként –, de mindez kevés, mert így Jézusból csak egy tanító lesz a mi számunkra is, egy példakép, akitől érdemes tanulni.

4. Bizonyágtétel

A mai ige Jézusnak egy figyelmeztető mondatával ér véget: „*Bizony, bizony, mondom néked: amit tudunk, azt szóljuk, és amit láttunk, arról teszünk bizonyosságot, de nem fogadjátok el a mi bizonyágtételünket.*”

Elfogadjuk-e Jézus bizonyágtételét – akár a számunkra felfoghatatlan Szentháromság kérdésében –, vagy a magunk esze után éljük tovább az életünket?

Jézus bizonyágtételét meghallgatva születik-e a bizonyágtétel a mi szívünkben is?

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Aki a Szentháromságot érteni akarja, az értse meg előbb az Isten nagyságát; az mérje meg előbb az Isten mérhetetlenségét! A végtelen nagyság s a mérhetetlenség csak fölületét képezik az Istenségnek; benn pedig rejlik az Istenség élete, a teljes Szentháromság. Az Isten nagyságát és mérhetetlenségét nem értjük; látjuk, hogy kell ilyennek lennie az Istennek, de nem fogjuk föl, csak tapogatózunk körülötte; a Szentháromság titkát szintén nem értjük, de nem is látjuk be, hogy az Istennek kell három személyben léteznie. A végtelen nagyság s a mérhetlenség is titok; felhő, homály az is; de a Szentháromság titka az Isten legmélyebb, leghomályosabb szentélye: oda csak alázatos hitnek van bemenete. Menjünk be a szentélybe; vessük le saruinkat, a világi, a földi, az emberi gondolatokat, s bízzuk magunkat annak az örök igazságnak vezetésére, mely sem nem csal, sem meg nem csalatkozik.”

Prohászka Ottokár igehirdetése 1897-ből. (*Az élet igéi.* Szent István Társulat, Budapest, 1929.)

„Mi dolog az, hogy erőnkön felüli dolgokon töprengünk, Isten ígéreteit és parancsait, amelyeket pedig igéjével s csodáival erősített meg, nem tudjuk hittel megragadni?!

Ám tanuljon az ember Isten kikutathatatlan és megfoghatatlan akaratából; de arra merészkedni, hogy azt fel is fogjuk – nyaktörő vállalkozás.

Én Krisztus Urunk azon igéjéhez tartom s azzal fékezem magamat, amelyet Péternek mondott: »*Mi közöd hozzá? Te kövess engem!*« Mert Péter is azon vitázott és töprengett, hogy Istennek mi a szándéka, és mi törté-

nik majd Jánossal. S mikor Fülöp azt mondta: »Uram, mutasd meg nekünk az Atyát«, megint csak mit válaszolt az Úr?

»Annyi idő óta veletek vagyok, és mégsem ismertél meg engem, Fülöp? Aki engem látott, látta az Atyát.« Mert Fülöp is magát a felséges Istent és társaságát szerette volna látni. De még ha Isten minden titokzatos ítéletét tudnánk is, mennyivel érne az többet az Ő parancsolatainál és ígéreteinél?!

Első s legfőbb dolgunk gyakorolni Isten ígéretébe és parancsolataiba vetett hitünket.”

Luther Márton: *Jer, örvendjünk, keresztények!*

Felhasznált irodalom

JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.

■ DEÁK LÁSZLÓ

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Szentháromság ünnepe nem a logikus gondolkodásra épít: az Atya, Fiú, Szentlélek háromsága ez alapján nem fogható meg. Az Isten országa elképzelhetetlen terében válik valósággá. Jézus a példázataiban fel-fellebbenti a fátylat a titokról. Nikodémussal viszont másként beszélget: nem példázatban szólítja meg, hiszen ő Izrael tanítója, neki tudnia és értenie kellene ezeket. A visszakérdése is erre utal.

Nikodémus számára, bár a szellemi vezetők közé tartozik, azért nehezebb mindezt érteni, mint számunkra, mert bár Jézussal személyesen beszélhet, mindaz még nem történt meg, ami a hitünk alapja: Jézus még nem adatott a bűnösök kezére, hogy azután a kereszten Isten Bárányaként hordozza a világ bűnét. Még nem történt meg a történelem leghihetlenebb, s mégis egyedül üdvözítő csodája: a feltámadás. Még nem adatott a Lélek ajándéka. Így mindaz, ami ma számunkra – bár hitünk próbája, mégis – természetes, még nem segíti a „zsidók vezető emberét” az újjászületés szükségességének a megértésében.

Bonyolult kérdés az újjászületés, fizikailag lehetetlen, ahogyan Nikodémus kérdésében is megállapítja. De nem érti, hogy ennek a gondolkodásunkban kell megtörténnie, s ennek nyomán változhat meg az életünk. Más mentalitást eredményez, másként látjuk magunkat, másokat, a világot.

A víz a keresztségre utal, amely a Szentlélek ajándékával válik teljessé, így ajándékként adva az újjászületést. Szentháromság ünnepén e titok feletti fátyol lebben ismét Jézus szavai nyomán, és ad útmutatást egy olyan úton való elindulásra és megmaradásra, amelyet szeretet, öröm és hála övez.

Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap

▶▶ 5Móz 6,4–9

Igehirdetési előkészítő

*Exegézis*¹

Ha szavanként vizsgáljuk a „Halld meg, Izráel”-t, akkor olyan jelzőfényszerű szavak állnak előttünk, amelyek elsőre egyszerűnek tűnnek, de jelentésárnyalatok nagyon gazdag palettájával rendelkeznek. A megszólítás, amelyről nevét is kapta az imádság, a *halld* שמע ige, amely ’felismer, kihirdet, engedelmeskedik’ jelentésben is szerepel az Ószövetségben. Az első versben háromszor hangzik el az Úr neve, amely a megerősítés, kiemelés eszköze. A szeretetet több szempontból is megközelíti: őszinte, erős, mindenek felett való és gondolkodásból eredő szeretet. Az ember lemond a saját akarataról az Úr akarata érdekében.² Az egyisteniség hangsúlyozására is szolgál a sokistenhit a panteizmus és az ókor helyhez és nemzetekhez kötött istenségeivel szemben. A mindennapi zsidó liturgia, amely a *Sómá* ’halld meg’ szóval kezdődik és az שמע ’egy’ szóval fejeződik be, kifejezi az is, hogy Isten a legfőbb és legelső létező, örök és megváltoztathatatlan. A név háromszori kimondása és a keresztény Szentháromság „három és mégis egy” gondolata között is kapcsolatot találunk.³

A kiemelt hármas szent számmal nyomatékosított, az Úr felé irányuló szeretet itt kerül leírásra. Első a *szív* לב ’belső ember, elme, akarat, bátorság, lelkiismeret’ jelentésárnyalatokkal; második a *lélek* נפש, amely ’élet, én, személy, vágy, szenvedély, érzelem, étvágy’ jelentéssel is rendelkezik bizonyos körülmények között; illetve a harmadik az *erő* אוד, amely ’bőséget, szorgalmat’ is jelent.

Az Úr szavai, igéi דבריהם ’tanácsok, parancsok, követelések’ értelemben is használatos. A tanít שמע ige itt Pi’el-ben áll, שמעו ’tanítgasd/tanítsd őket szorgalmasan’ értelemben.

Az élet legtöbb területét néhány szóval lefedi az imádság, hiszen az *ül* ישב számtalan értelemben használatos, például ’várni, élni, tartózkodni’, illetve a ház בית szó megjelenésének széles tárházát ismerjük, hiszen valamilyen formában több mint ezerszer fordul elő az Ószövetségben, jelentése pedig lehet ’szoba, otthon, palota, templom’ is. Az élet többi területére érvényes, úton ירד, menni ירד, járni, illetve az egész életünk napirendjére az, hogy az ember lefekszik אושן vagy felkel קום (a Jairus leányának történeté-

¹ *NAS Exhaustive Concordance of the Bible with Hebrew-Aramaic and Greek Dictionaries*, 1981, 1998 by The Lockman Foundation, <http://biblehub.com/text/deuteronomy/6-4.htm> fordítás alapján.

² *Concise Commentary* uo.

³ *The Pulpit Commentary*, Electronic Database. Copyright © 2001, 2003, 2005, 2006, 2010 by BibleSoft, inc., <http://biblehub.com/commentaries/pulpit/deuteronomy/6.htm>.

ből közismert ige). Zsolt 121,8 új fordítása juthat eszünkbe ezzel kapcsolatban: „*Jártodban, keltedben megőriz az Úr.*”

A parancsolat befejező része, hogy *jelként* (אִתָּךְ 'jelzés, megjelölés, felirat') viselni kell ezeket. Ezt *homlokszalogokkal* (מִצִּיפֹת 'imaszj, tfilin') valósította meg a hithű zsidó ember, úgy, hogy *felerősíti* magára (קָשַׁר 'köt, csomóz, rögzít'). A zsidó hagyomány részletesen szabályozza, hogy hogyan kell felvenni és viselni a tfilint.⁴

Írd (אֲרַב 'elrendel, rögzít, nyilvántart') *azokat az ajtófélfára* (מִזְוֵזֹת 'mezúza, kapufélfa') és *kapuidra* (שַׁעַר 'város, udvar, bíróság' értelemben használatos). Tehát ez a hitvallás kifejezi, hogy gyakorlatilag az élet minden területén és minden dimenziójában jelen van és azt teljesen átfogja az Úr.

Az igehirdetés felé

A Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok sorában ez az első. A vasárnap mottója és témája: „Isten hív minket” és „Figyelj a hívó szóra!” Ez olyan, mint amikor egy hosszú, fél éves zarándokútra indul az ember, amelynek témája evangélikus hagyomány szerint a zöld liturgikus szín nyomán elsősorban a fejlődés és a növekedés, de ezen belül legfontosabb az Úr csodáinak megismerése. A hitbeli fejlődés talán az egyik legfontosabb a keresztény ember számára, hiszen ha ez nincs meg, akkor könnyen elveszítjük keresztény életünk örök életet adó forrásával a kapcsolatot. Matthew Henry walesi nonkonformista teológus a kommentárjában ezt írja: „Többet ér egy forrás, mint ezer ciszterna; egy mindenre elegendő Isten, mint ezer elégtelen barát.”⁵

A zarándokúton sokszor egyedül van az ember, bár rendszeresen találkozik vándortársakkal, akik segítséget nyújtanak, mégis a zarándoklaton leginkább az Örökkévalóval marad kettesben. A zarándokrút során a vándor ki van téve a természet elemeinek: nincs az otthona, a legbelső szoba rejtekében. A veszélyekkel teli világban a vasárnap bevezető zoltárai adnak védelmet: „menedékem/rejtekhelyem és pajzsom vagy, Istenem” (Zsolt 119,114). Szimbolikusan ezen a zarándokúton felszerelkezünk a mai vasárnap igehirdetési alapigéjével, amely a választott nép liturgiájának legfontosabb része, nem is annyira ima, mint hitvallás. A rabbinista magyarázat szerint teljes odaadást fejez ki: szíved mélyéből, vagyis úgy, hogy semmi más ne legyen a szívedben; lelked mélyéből, azaz akkor is, ha Isten elveszi az életedet; minden erőddel, tehát mindent latba vetve, amire csak képes vagy, illetve aminek birtokában vagy; más szóval: amit csak Isten ad ne-

ked.⁶ A prédikációra készülve megkértem egy vallásgyakorló zsidó ismerősömet, hogy írja le a saját szavaival, mit jelent neki a Sömá. Ezt válaszolta: „Személy szerint a Sma minden elmondása naponta emlékeztet engem arra a szövetségre, amit népünk és az Örökkévaló kötött.” Nekünk, evangélikus keresztényeknek mit mond ez a hitvallás, ez az imádság? Vajon napról napra meg tudjuk-e erősíteni szövetségünket Krisztussal? Hiszen az annyszor emlegetett lutheri naponkénti megtérés ugyanezt az Úrra való naponkénti rácsodálkozást jelenti.

Kr. e. 622–621-re, Jósias, azaz Jozijjá király uralkodására tehető a Deuteronomium szövegének lejegyzése. Jozijjá nyolc évesen került a trónra. Az Assír Birodalom meggyengülésének köszönhetően visszatér a bálványimádó kultuszoktól az Úr követéséhez. Uralkodásának tizenkettedik évében lerombolja a bálványoszlopokat, hat évvel később pedig intézkedéseket hoz, hogy a templom felújítása közben megtalált Törvénykönyv alapján megújuljon az istentisztelet rendje (SOGGIN 1999, 127. kk.).

Ha parancsolatról beszélünk, az Ószövetségből elsősorban a Tízparancsolat juthat eszünkbe, pedig nem páratlan. Sok tilalomgyűjtemény volt, amelyek közül van ősbibnek tűnő is, mint az alapigénk előtt néhány verssel olvasható deuteronomiumi dekalógus mai formája.

Az ószövetségi teológia legjelentősebb kérdése: miféle teológiai értelmet kell tulajdonítanunk az Izraelre vonatkozó isteni akaratnak? Milyen összefüggésbe ágyazódik a Tízparancsolat, hiszen ezt adja az Úr Izraelnek, így választja ki a népét. Ókori felfogás, hogy az isteni rendelkezések átvétele és azoknak kötelező érvényű elismerése kell az istenkapcsolathoz. Izrael így az Úr tulajdonává válik.

A Deuteronomium szövege soha nem téveszti szem elől nagy ellenfelét, Baált. A Sömá ünnepélyes programadó nyitánya a Baál-kultusszal szemben. A Tízparancsolat megismétlése (5Móz 5,6kk) minden valószínűség szerint a szövetségmegújítás ünnepének középponti szövege. Egy ünnepi liturgiának a szövegéből egy részlet, amely a következő szakaszokból állhatott: 1. bevezetés erkölcsi intelmekkel, 2. a parancsolatok kihirdetése, 3. szövetségkötés, 4. áldás-vagy épp átkmondások (RAD 2000, 1: 156. o.).

Ha a Deuteronomium szövegét és istentiszteletünk liturgiáját figyeljük, érezzük a párhuzamot az úrvacsorai liturgiánkkal, hiszen az úrvacsora maga az Újszövetség, a szövetségkötés megújítása Isten és ember között. A Tízparancsolat szövegével szorosan összefügg alapigénk. Gerhard von Rad szerint a megújított istentisztelet liturgiájának szövege lehetett a Tízparancsolat, és a „Hallg meg, Izrael” ének is, de a tiltó szöveggel szemben itt egy ősbib, nem formális szöveget találunk. Ehhez hasonló az 1. és a 119. zoltár szövegének: „*Boldog ember az...*” és „*Boldogok...*”

⁴ <http://hagyományaink.blogspot.hu/2008/12/tfilin.html>.

⁵ HENRY, Matthew: Deuteronomy 6. In: *Concise Commentary on the Whole Bible*. <http://biblehub.com/commentaries/mhc/deuteronomy/6.htm>.

⁶ Sema Jisraél. In: *Magyar katolikus lexikon*, <http://lexikon.katolikus.hu/>.

vagy a boldogmondások Mt 5-ben. Ő maga is a Sömá szávaival foglalja össze a Tízparancsolatot.

Fontos kiemelni, hogy a Tízparancsolat nem az Úrnak a tökéletesség jegyében megfogalmazott elvárásait foglalja magában, hanem meghatározza általa a népét. Vagyis Isten népe onnan ismerhető fel, hogy nincs más istene, nem öl, nem paráználkodik, nem lop stb. Az engedelmeség magától értetődő, a parancsolatok megszegése büntetést von maga után, de betartásukat az Úr nem jutalmazza áldással, mert az áldás feltétel nélküli, nem az engedelmeség függvénye. Később, a fogság után a törvény abszolút rangra emelkedett. Lassú folyamat ez, amelynek végén Izrael üdvösségre vezető rendje lett a Tízparancsolat. A Deuteronomium születésének idején feltehetően még nem így volt: a parancsolatok teljességét egyetlen parancsra vezeti vissza, amely a „Hallg meg, Izrael”. Nem parancsolat tehát, hanem inkább hálatelt meditáció. Nem a törvény túlzott hangsúlyozása és az engedelmeség erőltetése áll Mózes 5. könyvének középpontjában, hanem a tanítás: mivel Istené vagy, hallgass rá. Nem attól vagyunk az övéi, hogy rá hallgatunk, hanem fordítva (uo. 156. kk.).

Istenkapcsolatunknak is úgy lehet ereje, ha keresztény életünk az Úrhoz tartozásból indul ki: nem a kereszténységünk miatt tartozunk hozzá, hanem a Krisztushoz tartozásunk határozza meg kereszténységünket. Szükség van a „lelki imaszíjra”, az istenkapcsolatra, hiszen a 21. század keresztény emberének legnagyobb próbatételei szinte leküzdhetetlennek tűnnek:

- Milyen módon tudunk példát adni a felnövekvő generációnak, hogy az megmaradjon az Istenbe vetett hitben egy olyan világban, ahol az anyagi-technikai valóság elfordítja figyelmünket Istenről?
- Hogyan tudunk választ találni a társadalmi egyenlőtlenség égető kérdéseire?
- Mit tudunk válaszolni az anyagiasság – keresztény embereknek joggal feltett, az ateizmus kezében is adu ászként felhasznált – kérdésére?
- Hogyan tud hitünk versenyre kelni a keleti vallások vonzó egzotikumával, és mit tud válaszolni a fanatikusság, a félelemkeltés vagy a terrorizmus eszközeire?

A Krisztushoz kapcsolódó ünnepeket felsorakoztató fél-év után a keresztény ember a földi időben és térben vezető zarándokúton elindulva az ő igéiből táplálkodik mint soha ki nem apadó forrásból: „...aki abból a vízből iszik, amelyet én adok neki, soha többé meg nem szomjazik, mert örök életre buzgó víz forrásává lesz benne” (Jn 4,14). A Sömából keresztény emberként azt tanuljuk meg, hogy a kapcsolat fenntartása Istennel a hitbeli növekedés elsődleges feltétele, Isten igéje a Krisztus által kijelölt keskeny úthoz elengedhetetlen emlékeztető jel és felirat, amelyet szüntelenül magunkkal kell hordani, ismételtetni, tanítani, így maradhatunk meg az ő szeretetében teljes szívünkéből, lelkünkéből és erőnkéből.

Vázlat a prédikációhoz

1. Vándorút előtt az ünneptelen egyházi félév elején. Növekedés, fejlődés a keresztény életben
2. Az alapigénk parancsolat és hitvallás. A Sömá háttere, története. Mai használata
3. Felhasználható vagy saját történetek, versek. Baál és a mai bálványaink
4. A Szövetség. Krisztus új szövetsége. Konklúzió, keresztény életvezetés, Krisztus

Hivatkozott művek

RAD, Gerhard von 2000. *Az Ószövetség teológiája*. 1–2. köt. Osiris Kiadó, Budapest.

SOGGIN, J. Alberto 1999. *Bevezetés az Ószövetségbe*. Kálvin Kiadó, Budapest.

Illusztrációk

TÖRTÉNET

*A teremtésről*⁷

Stephen Hawking, a Cambridge-i Egyetem tanára, szakterületének talán legkimagaslóbb alakja egyszerűen azt mondja: „A teremtés tényleges pontja a fizika jelenleg ismert törvényeinek határain kívül esik.” És ahova a fizikusok nem merészkednek, ott a hit hallatja szavát: „Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet.” Ábrahám nem tudott elképzelni egy Teremtő nélküli teremtést. Ha ezt bizonyíthatatlan hitnek nevezzük, a judaizmus azt feleli rá, hogy az ellenkező álláspontra, amely szerint nincs Teremtő, és minden „csak úgy magától” teremtődött, ugyanígy nincs bizonyíték – az előbbi azonban sokkal valószínűtlenebb és logikátlan.

Hamis istenek

A hagyomány szerint Terách, Ábrahám apja bálványokkal kereskedett. Az üzlet virágzott, és Terách remélte, hogy egy nap majd továbbadhatja Ábrahámnak. Egyszer, hogy fia gyakorolhassa magát az üzletvezetésben, egész napra átengedte neki a bolt irányítását.

Elképzelhetjük, mennyire megdöbbsent, amikor másnap arra jött be, hogy az összes bálvány ripityára törve hever a padlón. „Ezeket meg ki törte össze?” kiáltotta dühösen. Ábrahám, aki apja távollétét arra használta fel, hogy kimutasssa a hamis istenek iránti megvetését, a nagy bálványrombolás közben volt annyira előrelátó, hogy egy nagy idolt, amely egy faragott szekercét tartott a kezében, épségben hagyott. „Rettenetes dolog történt, mialatt nem voltál itt” – felelte apjának. „Ez a nagy bálvány megdühödött a többiekre, és szétverte őket!”

⁷ Mindkét történet forrása: <http://zsido.com/o-istenem-isten-a-zsido-szemszobol/>.

Terách dühöngött, nem hitte. „Hogy mersz ilyen ostobaságot állítani? Ez csak egy bálvány, semmire sem képes!” Ábrahámnak több se kellett, így válaszolt: „Ha a bálványok semmire sem képesek, akkor miért kell imádnunk őket?”

VERS

József Attila: *Smá Jiszróel*

Szegénység szennylepleiben
én nyughatatlanul bolyongtam
sírt, mint a gyermek, a szívem,
víg nép közt egyedül borongtam.
Hol az ágy, melyben megpihen
e fáradt lélek? Kiáltottam:
Smá Jiszróel!

És leste szolgál a szavam,
selyempárnán, hűséges nővel
számláltam marhám, aranyam,
gyarapodtam ésszel, erővel
s amikor adtam, boldogan
mondtam magamban s emelt fővel:
Smá Jiszróel!

És most is akármilyen jöhet,
dicsőség, sok pénz, nagy betegség;
akárki vethet rám követ
és bár halálos ágyam vessék,
a végzetlen szeretet
szavát kiáltom, bármi essék:
Smá Jiszróel!

GONDOLATOK

„Gyerekeink majd (...) csodálkozva nézegetik ezeket a fényképeket, és azt gondolják, hogy szüleik gond nélkül élték rendezett, fényképalbumba zárt életüket, reggel felkeltek és büszkén mentek a dolgukra az élet útjának napos felén, és álmukban sem gondolnák, hogy milyen vad örület és lázadás volt tényleges életünkben, tényleges éjszakánkban, annak poklában és lidérces száguldásainkban, az egész vég és kezdet nélküli ürességben.”

Jack Kerouac (1922–1969) amerikai író, költő

„Erre jó a költészet, tűnődött Uri. Eszedbe jutnak a soraik, amikor hasonló helyzetbe kerülsz, mint amelyet ők énekeltek meg egykor, és ettől könnyebb lesz a lelked. Ha velük is megesett, akkor rendben van a dolog. Vándorolsz, és ők, akik rég meghaltak, veled vándorolnak.”

Spiró György (1946–) Kossuth-díjas magyar író, költő, műfordító: *Fogság*

■ GERLAI PÁL

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A kizárólagosságot látom a nagy parancsolatban: ha teljes szívemből, lelkemből és erőmből szeretem az Urat, akkor nincs hely más számára.

Szívvel, lélekkel és még erővel is szeretni az Istent teljes neki szentelt életet kíván. Valami mindig történik, ami csökkenti ezt.

Furcsának tartom, hogy parancsolatba van foglalva, hogy szeressem az Istent. A szeretetet nem lehet megparancsolni.

Az Isten száz százalékos szeretetet vár tőlünk, de ennek nem tudunk eleget tenni.

Úgy szerethetem az Urat teljes szívemből, teljes lelkemből és teljes erőmből, ha szeretem a családomat, az embereket.

Ez az igeszakasz a Tízparancsolat első parancsolatának magyarázata.

„*Ismételgesd azokat fiaid előtt*”: Nagy hibánk, hogy a gyermekeinket nem tanítottuk a hitre. Ez az ige megmutatja, hogy ez a mi feladatunk lett volna. Ezért hiányzik egy teljes generáció a templomból.

Pedagógusként kiemelném az ismétlés módszerét, ami nagy mértékben segíti a parancsolat elsajátítását, ráadásul nem egyedüli tanulásra szólít fel, hanem a mások előtt való ismétletésre, amivel velünk együtt tanulnak a körülöttünk lévők is.

Nagy felelősségünk, hogy a gyerekeinknek, unokáinknak továbbadjuk a hitet, megtanítsuk őket a nagy parancsolatra, hogy szeressék az Istent.

Az ige második része folyamatos misszióra buzdít.

Istennek a teljes szívvel, lélekkel, erővel való szeretetének az eredménye, hogy a házamban, az úton, lefekve, fölkelve hirdetem a szeretetét.

Tíz-tizenöt éve még hordtam a W. W. J. D. és P. U. S. H. karkötőket, jelként kötöttem a kezemre. Ma már nem tenném föl, de a gyerekeimnek majd előkeresem. A homlokdísz már merészebb ötlet...

Szentháromság ünnepe után 2. vasárnap

▶ Ézs 55,1–5

Igehirdetési előkészítő

Exegézis

Deutero-Ézsaiás vigasztaló szózatának összefoglalását olvashatjuk, annak is a kezdő sorait. Az Izrael új exodusáról szóló nagyszabású prófécia egy univerzális üdvígérettel zárul, ahol a más népek megszólítása is szerephez jut.

Az igeszakasz egy hangos hívással kezdődik, amelyben az Úr maga hívja meg nemcsak Izrael fiait, hanem egyetemes igénnyel „minden szomjazót”. Az első versben ismét-

lődéssel hangsúlyozza a hívás komolyságát és sürgősségét: kétszer is szól a „jöjjetek” és a „vegyetek”. A hívás azoknak szól, akik nem tudnak fizetni az értékes termékekért, mint amilyen a bor és a tej, mert Isten ingyen kínálja ezeket.

A 2. versben fölbukkan az ellentét: a „nem kenyér” az, ami nem okoz megelégedést, azért nem érdemes ezüsttel, a munka bérével fizetni. A szövegben a *hallani* ige egy figura etimologicába áll össze (egy többes számú imperatívus és egy infinitivus absolutus): „Hallván hallgassatok énám” – mondja az Úr. Ennek az lesz a következménye, hogy jót fognak enni, és élvezetüket lelik a zsíros falatokban.

„Fordítsátok fületeket (felém), és gyertek hozzám! – ismétli meg a 3. versben. – Hallgassatok (rám), és élni fog lelketek!” A vers második felében pedig egy ígéret hangzik: „és örök szövetséget kötök veletek/értetek”, ami a Dávidnak ígért el nem múló hűség, irgalmas szereteten alapul.

„Íme, tanúnak adtam a népeknek, vezérként és parancsolóként a népeknek” – E/3-ban utal egy férfira, aki talán maga Dávid utóda, a Messiás. A zsidók a Messiásban többek között egyfajta *Dávid redivivust* is vártak. A „tanú” kifejezést a könyv jellemző módon az Ebed Jahve-énekekben használja, egyszerre utalhat Krisztusra és a népre.

Az 5. versben pedig E/2-ben szólítja meg ezt a Valakit: „Te pedig olyan népet hívsz, amelyet nem ismersz, és a nép, amely nem ismert téged, hozzád fut.” Miért is? „Az Úr, a te Istened miatt, Izrael Szentje miatt, aki megdicsőít téged.” A vers másik lehetséges értelmezése szerint E/2-ben Izrael népet szólítja itt meg, vagyis az egész nép fog ismeretlen népeket hívni, akik felismerik az Úr dicső tetteit a nép megszabadításában.

A többes és egyes szám és a személyek váltogatása miatt első hallásra nem biztos, hogy világos a hallgatónak, ki beszél és kiket/kit szólít meg az ige. Az ige hirdetőnek ezt mindenképpen tisztáznia kell a prédikációban.

A *Jubileumi kommentár* írja: „Már az első Ésaías is tudott vándorolni képében szólni népéhez, 5:1–7. Itt Deuteroésaiás a piaci árus módján szól (Westermann). De a bölcsességi irodalomban is olvasunk hasonló meghívásról, Péld 9:1–5. Valószínű, hogy a próféta nem piacon szólt így, hanem istentiszteleti alkalommal, éppen úgy, mint Jézus, Jn 7:37. A szomjazók a babiloni fogságban élő népet jelentik. A próféta azt tartja »kenyérnek«, amit Isten kínál. Ehhez nem is fogható az emberi gondolat, Jer 2:13. A háttérben a prófétának ellenfeleivel, sőt talán a bálványimádással folytatott vitája áll. Isten a régi »szövetség« alapján bánik népével. De nem betű szerint ragaszkodik a régihez. Népe, Izraelen teljesíti be (demokratizálja) a Dávidnak tett ígéreteket, 2Sám 7:8–16; 2Krón 6:42; Zsolt 89:28–38. Dávid még politikai értelemben vett »fejedelem« volt a népek között, diadalmas hadjáratait Isten hatalmáról »tanúskodtak«. Most háború nélkül, Istenért, Isten igéjéért, önként fognak

özönlenni Jeruzsálembe a népek, 2:2–4; 45:14; 49:18.22–23. Izrael Isten tanújává válik 43:10; 44:8. Nem úgy valósul ez meg, hogy misszionáriusokat küld Izrael a pogányokhoz, hanem a csodálatos szabadulás által maga válik jellé. Nem politikai uralomról van tehát szó, hanem Isten ügyéről: Ő valósítja meg dicsőségét népén. Ez Isten cselekedetének és Izrael szabadulásának a célja.”

A *Jeromos-kommentár* így ír: „Az imperatívuszok hosszú sorával DtIz örömteli lakomára hívja a szegényeket. A stílus a bölcsességi irodalomra jellemző (Péld 9,1–5; Sir 24,18–20; vö. Begrich: *Studien*, 59–61; Melugin: *Formation*, 26). A rituális étkezés deszakralizálódik, és kiterjed az emberek mindennapi életére. Egyetlen feltétele az Istenre szomjazás (41,17; 51,21). A próféta nem a testi tápláléknak lelkivel való felcserelésére hív, hanem azt a helyes vallási és társadalmi magatartást akarja kialakítani, amely a táplálék megosztásában nyilvánul meg. A Biblia gyakran használja a lakoma-szimbólumot, hogy Istennek Izrael iránti gondoskodását ünnepelje: A pászka (Kiv 12) és a Sínai-szövetség (Kiv 24,5.11). A későbbi próféták a lakomával szemléltetik az új korszak bőségét (Iz 25,6; 65,11–15; vö. *DBT*, 342–344). 3–5. Miután a mózesi szövetségen túltekintve az ősi szövetségek felé fordult (51,2; 54,9–10), DtIz háttérbe szorítja a szövetséget és a dávidi dinasztia kiváltságait (2Sám 7,8–16; 23,5; 1Kir 8,23–25; Zsolt 89,2–38). Már korábban Izrael népére ruházott olyan királyi címeket, mint »szolgám« vagy »választottam« (44,1; vö. Zsolt 89,4.21). *örök szövetséget*: Nem egy most kezdődő és mindörökké tartó szövetség, hanem a régmúlt ígéreteinek örökké tartó beteljesedése (vö. Mik 5,1; 7,20). A mondat szerepel az Iz 24,5; 59,21; 61,8; Ez 37,26–28; Mt 26,28 és Lk 22,20-ban. DtIz nem egy olyan társadalmat vetít elő, amelynek nincs vezetője és kormányzata, hanem a korábbi É-i királyságban gondolkodik, és egy kevésbé központosított rendszert előnyben részesít Jeruzsálem túlsúlyával szemben (vö. 54,13), amikor az egyetlen szentély gondolatától az északi országrészben ismeretes több szentély gyakorlata felé fordul.”

Meditáció

„Aki szomjazik, jöjjön hozzám, és igyék!” – köszön vissza a prófétai felhívás Jézus szójában a lombsátorünnepen (Jn 7). A nyári forróság idején mi is húsbavágó módon tapasztaljuk meg, mekkora szükségünk van a vízre. Isten azonban nemcsak az alapszükségletek kielégítését ígéri (víz, kenyér), hanem bőséges, teljes életet kínál (ennek szimbólumai a tej és a bor). Mindezt ingyen. És itt ütközünk bele először az emberi félelmek és kétségek falába: az nem lehet, hogy Isten feltételek és elvárások nélkül, pusztán szeretetből akarjon minket megajándékozni a teljes élettel. Az emberi természet csapdát szimatol, vagy gögijében nem képes

elfogadni az ingyenes kegyelmet, és legalább utólag meg akarja azt szolgálni.

Az evangélium azonban világos: az üdvösség, gyógyulás és teljesség Isten ígéletén, irgalmas szeretetén és hűségén (cheszed) alapul, nem emberi teljesítményen. A pénzért megváltott, munkával megszolgált élelem nem képes életet adni. Csak az Úr szavára való hallgatás, odafordulás, engedelmisség vezet el az életre.

Az ígeszakasz szavai visszaköszönnek Jézus utolsó vacsorán mondott szavaiban is: „vegyétek, egyétek”. A kenyér és a bor, az úrvacsora jegyei, Krisztus teste és vére adnak életet a benne hívők közösségének.

A Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok a keresztyén hit gyakorlati megélése felé fordítják a figyelmünket. Mai ígénk megerősíti, hogy maga Isten a középpontja az életünknek, a tőle kapott testi és lelki javak tartanak meg, nem a saját keresményünk.

A Krisztus népeként nekünk is adatott ez az ígélet, amely az értünk meghalt és feltámadt Jézus Krisztus evangéliumában teljesebbé válik. A hívás és a tanúskodás kettőssége továbbgyűrűzik, és koncentrikus körökben meghódítja az egész világot az első pünkösd óta („Ellenben erőt kaptok, amikor eljön hozzátok a Szentlélek, és tanúim lesztek Jeruzsálemben, egész Júdeában és Samáriában, sőt a föld végső határáig.” – ApCsel 1,8). Az egyház elhívása semmivel sem kisebb, mint a babiloni fogságból szabaduló Izraelé volt: jellé válni a világ számára, amely Isten dicsőségére mutat. Az első Tanú, az első Jel maga Krisztus, az ő követésében járó népre is átsugárzik ez a dicsőség, legyőzve bűnt, szenvedést, üldöztetést.

Az ígehirdetés lehetséges vázlata

- Hívás a szükségét szenvedők felé
  - Isten ingyenes kegyelme legyőzi és meggyőzi a tőle elforduló embert
  - Az alapszükségleteken túl a teljes, bővelkedő életre hív, ez az élet élhető, élvezhető
  - Ellenpont: az izzadsággal megszolgált eledel nem képes megelégtetni
- Szüntelen hívogatás
  - Megismételt hívások: Isten nemcsak szól, hanem néven szólít, sőt szólongat
  - Isten válaszra vár: arra hív, hogy engedjek neki, hallgassak rá
- Örök szövetség
  - A Dávidnak adott ígérek az ő utódában, Jézusban teljesebbé válnak
  - Az új és örök szövetség jele Krisztus teste és vére (kenyér és bor színében)
  - Krisztus tanúként és királyként hívja magához a nemzeteket (univerzális kegyelem)

4. Dicsőség a fogságban élőknek

- Az Izraelnek adott ígérek Krisztus által az ő egyházára is érvényesek
- Jellé válni a világ számára: visszatükrözni Isten dicsőségét, sugározni irgalmas szeretetét
- Gyakorlati kegyelem: nemcsak a szavaink, hanem az életünk egésze továbbadja mindazt, amit Istentől kaptunk

Illusztrációk

GONDOLATOK

„A bizonyágtétel azt jelenti, hogy egyik koldus megmutatja a másiknak, hol lehet kenyeret kapni. Koldusokként, akik már az örök élet kenyerét megkaptuk, az a dolgunk, hogy a többi hozzánk hasonló koldusnak hirdessük, merre lehet ezt a kenyeret ingyen megkapni.”

Cseri Kálmán (1939–) református lelkész

„Az egyház valódi kincse Isten kegyelmének és dicsőségének szentséges evangéliuma (értsd: nem a szent emberek érdemei).”

Luther Márton (1483–1546) német reformátor: 95 tétel (62. tétel)

„...hagyjuk meglepni magunkat Isten által, aki soha nem fárad bele, hogy szélesre tárja szívét [az emberek előtt. Az egyház elsődleges feladata tehát, hogy] mindenkit bevezessen Isten irgalmasságának nagy misztériumába, szemlélve Krisztus arcát, főleg korunkban, amely tele van nagy reményekkel és erőteljes ellentmondásokkal.”

Ferenc pápa bullája az irgalmasság szentévének meghirdetéséről

■ SEBEN GLÓRIA

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A szomjúságról

Víz bőven van a föld kerekén. De édesvíznek, ivóvíznek híján vagyunk. A bor és a tej említése vajon ezt a hiányt szemlélteti-e? Lehetséges, hogy Isten népe vízhiányos lakóhelyén borral és tejjel pótolta a folyadékhiányt?

Zsolt 63,2 szerint a szomjúság nem csupán testi szenvedés és hiány. A lélek szomjúsága kínzóbb lehet a test próbatételénél. Mintha az életből való nagy kortyolásaink ellenére hiányozna valami/valaki a mélyben. Ezt az ínséget nem csillapítja semmilyen jóllakás és pótlé(k). A legalapvetőbb létfeltételünket, életszükségletünket így hívjuk: Isten.

Amire valóban szükségünk van

A Hegyi beszédben Jézus az éhségünket és szomjúságunkat érzékelő és megelégítő Istenről vall.

Jézus Jeruzsálemben a lombsátorünnep utolsó napján így kiáltott: „*Ha valaki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék!*”

Pál apostolt vakon, kiszolgáltatottan vezették Damaszkuszba, amikor Jézus megállította, megszólította. Három napig nem evett és nem ivott. A hirdetett evangélium teremtetete ujjá és töltötte el eleterővel.

Lehetséges, hogy a „tej” a lelki tejre, Isten ígéjére is utalhat?

Ingyen, feltételek nélkül

Ez a szakasz Isten feltétel nélküli ígéretéről, hívásáról, elhívásáról szól. Ajándékba kapjuk igéjét, és rajta keresztül őt magát. Isten önzetlen felajánlásának ereje éppen akkor ér el, amikor a testi-lelki nélkülözést, éhezést, szomjazást saját magam elemi erővel megtapasztalom. Vagyis amikor elhagy az emberi erőm, megadathat a pillanat, hogy letérdelve Isten éltető erejét elfogadom. A mindenség Urától a felálláshoz elegendő morzsákat.

„Élvezni fogjátok”

Istennek nem csupán a minimális létfeltételeket biztosító programja van számunkra. Fontos neki az örömünk is, hogy élvezzük, amiben részünk lehet. Igénk 4–5. verse Isten ingyenes, feltétel nélküli hívását a mi tanúskodásunk alapjává is teszi. Egy nagy-nagy vendégséget, gyönyörű ünnepet képzelhetünk el, ahol Isten szeretetének vonzása érvényesül. Az asztalközösségekben testvérré válnak az addig egymás számára ismeretlenek. Kölcsönösen beengedhetjük egymást életünkbe. Megtapasztaljuk, hogy mi mindenre elégséges Urunk éltető ereje.

Lehetséges, hogy a „bor” az (asztal)közösség áldására is utalhat?

Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap

► Ez 18,20–32

Igehirdetési előkészítő

A vasárnap jellege

Az ünnep – jellegét tekintve – Isten megmentő szeretetét helyezi a középpontba, amely nem ismer határt és akadályt. Az evangéliumi szakaszban Jézus szavai szólnak példázat által az elveszett drahmáról és juhról, emlékeztetve Isten

minden körülmények között megmutatkozó embermentő akaratára.

Az ószövetségi szakasz ebben a formában (20–32) nem szerepelt még egyházi perikóparendünkben igehirdetési alapigeként, csupán egyes részei – ugyanakkor a záró versek minden esetben belekerültek a locusba. Az ezékieli ige mondanivalója minden esetben jól illeszkedik a vasárnap de tempore jellegéhez, bár a mostani hosszabb szakasz még jobban kidomborítja ember és Isten gondolkodásbeli különbségét, amit Ézsaiás így fogalmaz meg (55,8): „*Bizony, a ti gondolataitok nem az én gondolataim, és a ti utaitok nem az én utaim – így szól az Úr.*”

Kortörténet

Ezékielt, az előkelő papi családból származó ifjút az első hullámmal hurcolták a babiloni fogságba Nabukadnecár parancsára. Elhívását itt kapta harmincéves korában. Datálásaiból arra következtethetünk, hogy két évtizedig tartott prófétai működése. A deportáltak között nagy tekintélynek örvendő Ezékiel igehirdetése – tartalmi szempontból – főként Jeremiás hatását mutatja, de Hóseás és Ámós szavai is felismerhetők írásaiban. Ami a formai megjelenést illeti, lényegesen eltér elődeitől, amely hosszú, összefüggő beszédekben, példázatokban, illetve jelképes cselekedetekben mutatkozik meg. Könyve három jól elkülöníthető részre osztható. Textusunk az első, egyben leghosszabb részhez tartozik, amelyben Júda elleni ítéletes próféciák hangoznak el, a deportálásból nem okuló nép istenellenes életmódja miatt. Mindezek működésének első éveire tehető (Kr. e. 593–587). Az íráskutatók a szakaszt Ezékiel Jeruzsálem eleste előtti igehirdetésének csúcspontjaként tartják számon.

A textusról

A 18. fejezet elején hangzik el Isten elmarasztaló szava a hátramaradtak ellen, akik a „régiközmondás” alapján úgy érzik, hogy elődeik vétkeiért bűnhődnek, és ezzel (implicit módon) a maguk felelősségét nem ismerik el. „Az apák ettek egrest, és a fiak foga vásott el tőle” panasz a fogságban lévők között is ismert lehetett (Jer 31-ben is megtalálható). Erre mutat a LXX fordítása, ahol az „Izrael földje” helyett „Izrael fiai között” olvasható.

Ezékiel a kollektív bűnhődés szemléletével szakít, és – radikális módon – az egyéni felelősséget hirdeti meg. Miért nem bűnhődik a fiú az apa bűne miatt, az apa pedig a fia bűne miatt? Azért, mert Isten igazságos.

Izrael vádja Isten ellen az, hogy nem következetes (25,29). A Károli-fordítás itt jobban visszaadja az eredeti héber szöveget: „*nem igazságos az Úrnak útja*”

(לֹא יִתְּכֵן דְּרַךְ אֲדָרָי). A nép kifogásolta, hogy az istenteleneknek jól megy a sorsuk, miközben ők szenvednek. Úgy gondolták, hogy a kiválasztottság és a törvény betű szerinti betartása önmagában egy védelem és feltétel nélküli „szerencsés élet” letéteménye, és hogy köreiben kívül nincsen jólét. A kételyt a zsoltáros is megfogalmazza: „Mert felindultam a kérkedők miatt, látva a bűnösök jólétét. Mert halálukig sincsenek kínjaik, és kövér a testük.” (Zsolt 73,4k) Úgy tűnik, a kortársak Istenről kialakított képébe nem illik bele Ezékielnek a „ha valami...” kazuisztikus jog és az „élni fog”, „nem fog élni” szakrális jog összekapcsolása. Emberi ésszel és bölcsességgel valóban nem lehet ezt megérteni, mint ahogy a jézusi juh-kecske szétválasztást sem, ahol az örök büntetés vagy az örök élet a jutalom.

Az elődök vétke miatti szenvedés valóság volt Izrael népe körében, de személyes felelősségük elhárításának vágya már nem helytálló. Az élet (חַיִּי) és üdvösség kérdésében nem az atyák élete dönt. Isten logikája ez: mindenki a maga tetteért felel, azaz annak a léleknek (שֵׁפֶט) kell meghalnia, aki vétkezik. Már a 14. fejezetben kinyilatkoztatja: az ítélettől más érdemei nem menthetnek meg. Még Nőé, Dániel, Jób igazsága sem. Egyértelműen a deuteronomiumi reform hatása érezhető: „Mindenkinek a maga vétkéért kell meghalnia!” (24,16; lásd még: 5Móz 7,10), a megtérésre való isteni felszólítás (32) azonban új hangnemben szólaltatja meg az ősi dogmát: örömmüzenetként. A megígért élet nem más, mint az Úr rendelkezései szerinti élet, törvényei megtartása és hűséges teljesítése (9a). Mindez kiegészíthető 5Móz 30,20-al: „...és így lakhatsz hosszú ideig azon a földön, amelyet Istened, az Úr esküvel ígért oda atyáidnak.”

A személyes bűn következményeként járó halál többször hangsúlyt kap a fejezetben (4.13.18.20.24), de egyértelműen megmutatkozik Isten életigenlése: nem akarja a bűnös ember halálát (23,32). Istennél van új esély, az igaztalan, álnok és hűtlen életvitel közepette is. Nem úgy számol, mint az ember, nem teszi mérlegre a jó és gonosz cselekedeteket, hanem elfogadja a megtérést, várja, hogy megszűnjön az ellene irányuló lázadás és az igazságának való ellenállás. Sőt mentő szeretettel szegezi a kérdést Izrael házának: *Miért halnátok meg?* Ha el van készítve az élet útja, amit csak el kell fogadni, értelmetlenül tűnik a halál választása. És mégis megteszi az ember, ezért mondja az Úr: „Inkább ti nem vagytok következetesek!”

Az igehirdetés felé

Igehirdetésünk akkor az ige hirdetése, ha az Igét, Jézus Krisztust hirdetjük. Ezért textusunkat az új szövetség felől közelítem meg, amelyben Isten egyértelműen kinyilvánította embermentő akaratát. Már az ószövetségi próféták is

úgy szólnak Isten kegyelméről és féltő szeretetéről, mint amely sokkal nagyobb haragjánál. Az úrvacsorai liturgia gyónási részében elhangzó ige is e két isteni attribútum összehasonlíthatatlanságára utal: „Megtüntetem az atyák bűnéért a fiakat is harmad- és negyedig, ha gyűlölnek engem. De irgalmasan bánok ezerízig azokkal, akik szeretnek engem, és megtartják parancsolataimat.” (2Móz 20,5k) A „ha” feltétel (bár 2Móz 34,7-ben nem szerepel) még tovább növeli a távolságot kegyelem és harag között, ugyanakkor az ezékieli egyéni felelősségre is emlékeztet. Másrésről utóbbi tanítása mellé oda kell helyeznünk a reformátoraink által újra felfedezett igazságot: „...kegyelemből van üdvösségetek a hit által, és ez nem töletek van: Isten ajándéka ez; nem cselekedetekért, hogy senki se dicsekedjék.” (Ef 2,8k) Ez alapján az ígélet alapján az a reménységünk lehet, hogy az újszövetségi értelemben vett megtérés (értelmünk megújulása) nem a mi akarásunk (vagy nem akarásunk) eredménye, hanem a hit szerzőjének bennünk végzett munkája – Szentleke által. Ez a megelőlegezett kegyelem. Mert ha valamit tudok tenni az üdvösségemért, az már nem kegyelem.

Kinek van szüksége megtérésre? A bűnösnek. Tehát mindenkinek. Az első lépés a megújult élet felé a bűnösség bevallása. Már önmagában ez is kegyelmi állapot, hiszen az ember magától nem fedezi fel Istentől elszakadt voltát.

Az utolsó ítéletkor nem a bűnök és erények számossága lesz a döntő Isten szemében, hanem a számadáskori állapot. Az ítélőszék előtt már késő megtérni. Ugyanakkor az elbizakodottság ellen is véd a Szentírás: „Aki tehát azt gondolja, hogy áll, vigyázzon, hogy el ne essék!” (1Kor 10,12) Másrésről a megtérő bűnös örök élete felőli személyes bizonyossága Jézus kijelentésében gyökerezik: „Én örök életet adok nekik, és nem vesznek el soha, mert senki sem ragadhatja ki őket az én kezemből.” (Jn 10,28) Ha tudom, hogy Krisztusé vagyok, akkor az értünk vívott küzdelmének végkimenetele felől nem lehet kétségünk. Ez a megtartó kegyelem.

Tradicionális gyülekezetek tagjai esnek gyakran abba a hibába, hogy az elődök hitébe kapaszkodva semmibe veszik az ígét mint kétélű kardot. Megelégednek a törvény felületes betartásával, de a két nagy parancsolat megtartásában elbuknak. Nem szeretik Istent teljes szívükből, lelkükből és elméjükéből, sem felebarátjukat, mint magukat. Az egyházi hagyományokhoz való ragaszkodás ugyancsak falat jelent a Krisztusba vetett személyes hit megélésében. A jó cselekedetek, egyházért, az Úr ügyéért hozott áldozatok érdeként való gyűjtögetése is önbecsapás – az önigazságban való bizakodás, mintha Istennel lehetne üzletelni. Lelkipáztorként küzdenünk kell e jelenségek ellen, amelyek nemcsak az egyéni, de a közösségi életet is langymellegé teszik, majd elaltatják, sőt a következő generációkat is hamis hitbe ringatják.

Istennek nincsenek unokái, csak gyermekei

Az ószövetségi „*újuljatok meg szívetekben és lelketekben*” (31) és újszövetségi „*változzatok meg értelmetek megújulásával*” (Róm 12,2) felszólítás személyesen szól minden igehallgatóhoz. Sem az Ábrahám fiaiként való születés, sem pedig egy keresztény családba való születés nem jelent semmiféle előjogot az üdvösség szempontjából. A vallásosság átörökíthető, de a hit nem. Senki sem születik igaznak. A legtöbb, amit megtehet a keresztény ember, hogy jó élet-példával él a következő generációk felé. Mindeközben pedig szüntelen imádkozik értük és magáért, hogy maradjon meg az életre vezető úton.

Felhasznált irodalom

- JÁNOSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. 2. kiad. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.
- DOMJÁN János 1972. Ezékiel könyve. In: *Jubileumi kommentár*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- PECSUK Ottó (szerk.) 2004. *Bibliaismereti kézikönyv*. Kálvin, Budapest.
- VAMOS József 1989. *Ezékiel könyve*. 1. köt. A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest.

Illusztráció

GONDOLATOK

„Isten bűnös!”

Tíz kegyes zsidó összeült a koncentrációs táborban, Auschwitzban, hogy törvényt üljenek Isten felett. A Tóra és a próféták törvényeihez legszigorúbban tartva magukat, vádat emeltek Teremtőjük ellen: népét elhagyta, hűtlenné vált ígéretei iránt. Éjszakákon át folyt a törvényszéki tárgyalás, a vád és a védelem egymással vitázva sorolták a tényeket. Végül megszületett az ítélet. Az elnöklő rabbi felolvasta, így hangzott: a vád beigazolódott, Isten bűnös. Az ítélet kihirdetése után dermedt csend támadt. Az egyik rabbi alig hallhatóan tette fel a kérdést: „És akkor most...?” „Akkor most gyertek, imádkozunk hozzá!” – felelte az elnök.

Pinchas Lapide (1922–1997) zsidó teológus, izraeli történész

„Az igazi megtérést éppúgy nem lehet eltitkolni, mint a fényt a sötét szobában.”

Charles Haddon Spurgeon (1834–1892)
angol baptista prédikátor

„Az az elmélet, mely szerint a megtérés egy fokozatos javulás folyamata, elvetendő tévtan.”

Charles Haddon Spurgeon

„Olyik ember a vallásosságot csereüzletnek nézi: az ember kötelessége, hogy jól viselkedjék, Isten parancsainak és az előírt szertartásoknak eleget tegyen; Isten dolga, hogy az embert ugyanoly arányban lássa el földi javakkal, amennyire jól viselkedett, a parancsokat követte, a szertartásokat elvégezte. Eszerint a legvallásosabb és legjobb embereknek kéne leggazdagabbaknak lenni, s a vallástalanoknak és törvénszegőknek nyomorogni kellene. Aki úgy vallásos, hogy cserébe hozzájusson a sóvárgott javakhoz: máris bebizonyította kapzsiságát és érdemtelenységét. Isten jósága nem hízalda és nem jótékonyossági intézmény. Az isteni szeretet változatlan sugárzása semmihez nem hasonlít kevésbé, mint a jótékonykodáshoz, a vágyak kielégítéséhez. Ha vágyaid közül ki tudsz bontakozni, akkor éred el Istent.”

Weöres Sándor (1913–1989) Kossuth- és Baumgarten-díjas magyar költő, író, műfordító

■ HORVÁTH-HEGYI ÁRON

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Minden cselekedetünknek, döntésünknek megvannak a következményei. Gyakran panaszkodunk azok miatt, és értetlenül állunk a kialakult helyzet előtt. Úgy hisszük, azok a mélységeink voltaképpen Isten büntetései, emiatt haragszunk is rá, és tesszük fel ilyenkor a nagy kérdést: „Miért engedi ezt Isten, miért ilyen gonosz, miért büntet?” Az Úr világossá teszi, hogy azok a szenvedések, a mélységek voltaképpen a mi tetteink következményei, és nem az ő büntetése. Erről bizony gyakran elfeledkezünk. Ezért szól az Úr: éljünk felelősen, következetesen a nekünk adott ajándékokkal, szabadsággal, étellel!

Az élet tisztaságára, megtisztítására szólít fel minket Isten. Az ő szentsége és a bűn természete nem fér meg egymás mellett az ember szívében. Gyakran feszegetjük a határokat, alkudozunk, megalkuszunk, elnézünk. Ennek egyértelmű következménye, velejárója, hogy a bűnök (újra) teret nyernek az életünk Krisztusban már megtisztított területein is. Ettől óv minket a Mindenható. A „térjete meg” felszólítás mindig az önmagát becsapó emberhez és emberért hangzik. Ezért figyelmeztet: nem szolgálhatunk egyszerre két úrnak. Szívünkben vagy az Élet, vagy a halál az úr, vagy rabszolgák vagyunk, vagy fiak.

Bátorításként élem meg az ige üzenetét. Minden felszólításnak az alapját a „nem kívánom a bűnös ember halálát, hanem azt, hogy... éljen” mondatban látom. E mögött nem a törvénynek megfeleltetni akaró, illetve elítélő hatalom, hanem az isteni szeretet indulata, ölelése húzódik meg: menteni akar. Ezért adta a Krisztusát: értem, értünk. Nem akarja, hogy elveszsek életfolytatásom miatt, hogy kárba vesszen rajtam igralma. Ezért kiált utánam is. Illetve arról is üzen, hogy az elrontott életből igenis van szabadulás, van kiút: nála, vele, általa. A prófétai szóban így jelenik meg: térjete meg! Ő mindent megtett értem. Most rajtam a sor, hogy élek-e vele.

Régen minden jobb volt?*

Zsid 13,8

■ HEGEDŰS ATTILA

„Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz.” (Zsid 13,8)

Bezzeg régen volt még tisztelet –
 Bezzeg régen volt még becsület –
 Bezzeg régen voltak még értékek –
 Bezzeg régen tömör volt a kifli –
 Bezzeg régen áthívott a szomszéd –
 Bezzeg régen csak gyalogolt az idő –
 Bezzeg régen nem ültettek tuját –
 Bezzeg régen jó volt a csapvíz –
 Nem volt benne cianid meg trihalometán –
 Bezzeg régen gitár volt a zenébe’ –
 Bezzeg régen nem volt lyuk az égen –
 Bezzeg régen adtál még kölcsön –
 És ha becsavartam egy izzót, tíz évig égett –
 Bezzeg régen fiatalabb voltam –
 A csajom is sokkal fiatalabb volt –
 Az édesanyám is jóval idősebb lett –
 Amióta bezzeg régen még fiatalabb volt –
 Anno minden jobb volt itten –
 Anno hittem, jobb lesz itt –
 Bezzeg régen jó volt a Lada –
 Bezzeg régen jó volt a Trabant –
 Bezzeg régen átadták a helyet –
 Bezzeg régen volt még szakértelem –
 Bezzeg régen jobb volt a hangulat –
 Bezzeg régen nem volt műanyag –
 Bezzeg régen több volt a faj –
 Bezzeg régen kijjebb volt a határ –
 Bezzeg régen jók voltak a matricák –
 Volt belőle motoros, autós meg karatés –
 Bezzeg régen minden jobb volt –
 Akárki akármit mond –
 Mondom, régen minden jobb volt –
 Nem nyitok vitát, jobb volt –
 Bezzeg régen tiszta stílusok voltak –
 A valódi nagy tehetségek írták a dalokat –

Bezzeg régen jó volt a közönség –
 A sztárokat szerették és vették a zenét –
 Anno minden jobb volt itten –
 Anno hittem, jobb lesz itt –
 Régen minden jobb volt –
 Wurlitzerből dal szólt –
 Tudtuk, mi a kellemetes zene...
 Most már kevésbé jó –
 Nincs már szép zeneszó –
 Megette az egészséget a fene...
 (Bélga: *Bezzeg régen*)

Bocsánat, ha valakit felháborít, hogy Bëlgát idézek. A daltal nemrég találkoztam, és szövegük rímel arra a kérdésre, ami egy ideje foglalkoztat. Olyan városban élek, ahol 450 éve folyamatosan van evangélikus gyülekezet, ahol hatalmas múltunk van. Amikor a múltra nézünk, eszünkbe jutnak azok a nagyszerű emberek, akik előttünk éltek, és azt érezzük, hogy mi kicsik vagyunk hozzájuk képest. Főleg, ha ezt is erősítjük magunkban: régen minden jobb volt. Iskoláinkban is – a régi tanárok biztosan emlékeznek rá – tanulni vágyók, illedelmesek voltak a gyerekek, mellettük felkészült, hatalmas tanáregyériségek, használható tankönyvek, átlátható, ember-séges tananyag. Igen, régen minden jobb volt, bezzeg régen minden sokkal jobb volt.

Csak az a baj, hogy ha alaposabban megnézzük azt a jobb időt, azt találjuk, hogy az is teli volt sóhajtàssal, hogy régen – vagyis még régebben – még jobb volt. A reformkornak, nemzeti történelmünk egyik legszebbnek tűnő szakaszának egyik kulcsverse így hangzik: „Romlásnak indult, hajdan erős magyar...” Ama bizonyos hajdan erős magyar, aki után a 19. század eleji költő sóhajtozik, a török időben élhetett, amikor is a protestáns énekszerzők épp azt énekeltek: jelenlegi nyomorúságunk oka az, hogy a régiek hitét elvesztettük. És így bandukolunk visszafelé az időben, keresve azt az igazi, tökéletes világot, amit elvesztettük, amikor minden jobb volt.

Mintha egész életünk át volna itatva ezzel a keserű keserőséssel: a múltban vagy a jövőben rejlő tökéletességgel, aminek fényében a jelent olyan halványnak látjuk. Talán mert az elme igyekszik a rossz emlékeket kiszűrni – a múlt sötétebb részei egyszerűen elfelejtődnek. Valószínű, hogy a 18. század elején nagyon sok gyenge zeneszerző

* Elhangzott a Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület 15. pedagógiai konferenciájának záró istentiszteletén, Sopronban 2015. november 7-én.

lehetett – mi mégis úgy emlékezünk erre a zenetörténeti korszakra, mint a csodálatos Bach korára; a többieket elnyelte a feledés.

Húsz éve volt lehetőségem egy évet Németországban tölteni; ez a '94–95-ös tanév volt. Egy gyülekezetben eljutottam egy *Seniorenkreis*ba, idősek beszélgetőkörébe, ahol éppen a „Ne ölj!” parancsolatról beszélgettek. Sőt, hajtva beszélgettek arról, hogy a tévé mennyire teli van krimivel, gyilkossággal, hogy ma már az emberi életnek mennyire nincs értéke – és nem mertek szembenézni azzal, hogy az ő fiatalkorukhoz a II. világháború tartozott. '95-ben volt ez, a II. világháború végének ötvenéves évfordulójára emlékezett egész Németország. Régen tényleg minden jobb volt?

Érthető: a magunk ifjúsága, azok a hatások, amelyek akkor értek bennünket, nagyon mélyen belénk ivódnak – azok által lettünk azok, akik vagyunk. És újra és újra azokat az impulzusokat keressük. De nem hiszem, hogy azok a slágerek, amelyeket a nyolcvanas évek második felében hallgattunk, zeneileg nagyszerűek lettek volna. Egyszerűen csak amikor kamaszkoromban kiformalódott jelenlegi, felnőtt énem, ezeket hallgattuk – nekem fontosak, de nem jobbák vagy rosszabbak más idők dalainál.

Eleve abból a feltételezésből indulunk ki, hogy a világtörténelemnek volt egy ideális időpontja, amikor rendben mentek a dolgok, vagy éppen a jövőben lesz, amiért bármit meg lehet tenni, akár még meg is lehet alázni a jelenlevőket. Csakhogy ne feledjük: a hittanos gyerekeknek is azt tanítjuk, hogy az édenkerti elbeszélés nem a történelemben lezajlott valóságos esemény, hanem olyan helyzet leírása, amely mindenkivel minden nap megtörténik. Főleg a múlt egy pillanatára mutogatni, amikor jobb volt – hát nem volt jobb. Főleg ezzel önmagunkat vagy másokat stresszelni. És ezzel hadd bátorítsak mindenkit, aki talán fiatalabb, aki a dicső elődökre csodálkozva néz, akit nyomaszt az, hogy micsoda emberek nyomdokába léphet: nem voltak ők sokkal jobbák. És hadd biztassak mindenkit, aki úgy érzi, panaszainak csak úgy tud hangozni, hogy *bezzeg régen minden jobb volt*: emlékezz kicsit pontosabban a múltra. Főleg a múlt egy bizonyos pillanatára mutogatni. Jézus maga mondja, az ő országa nem e világból való – miért keressük hát a mi múltunkban vagy a jövőnkben azt a bizonyos pillanatot, amikor minden jobb volt vagy lesz?

Most provokatív leszek: apám, nagyapám nem volt jobb nálam. Rájöttem. Éltek egy helyzetben, igyekeztek lehetőségeik szerint helyt állni emberséggel, hittel, ahogyan lehet. Így szeretem őket – most is abban a Luther-kabátban állok előttetek, amelyiket apámtól örököltem. Kortársaik között voltak nagyszerű és rongy lelkű emberek, csak ép-

pen a hősök emlékezete jobban megmaradt. Nem vagyok jobb és nem vagyok rosszabb, mint ők. Én most élem meg a magam életét. Én most próbálok úgy viselkedni – hittel, emberséggel –, ahogyan lehet. Tény, hogy sok minden annak idején nem volt akkora kérdés, mint ma. Viszont voltak más, éppoly égető krízishelyzetek.

És most itt vagyok én, egy másféle helyzetben – nincs háború, nincs kádári diktatúra, de van migránsválság és internet – én ebben próbálok élni emberséggel, hittel. Nem vagyok rosszabb náluk, de jobb sem.

És itt van a fiam, más érdeklő, mint engem – lehet, hogy ő lenne az a bizonyos romlásnak indult, hajdan erős? Nem hiszem. Ő csak igyekszik megharcolni egy olyan világban a helyét, amelyik másmilyen, mint az enyém volt harminc éve. Másmilyen, máshogy kell megszólítani, mások a szempontjai, mint nekem voltak annak idején – már persze ha egyáltalán jól emlékszem hajdanvolt önmagamra, és nem hazudok magamnak.

Ez a felismerés, tehát hogy tévedés a *régen minden jobb volt* gondolata, nem szakít bennünket darabokra, nem tesz közömbössé az elődök és az utódok iránt. A tény, hogy tanulgatom nem hozzájuk mérni magam, nem jelent felejtést. Annyi mindent tanulok tőlük! Abból, ahogyan megoldották a problémáikat. És abból, ahogyan nem sikerült megoldani a saját problémáikat. A tény, hogy nem hozzájuk mérem magamat, nem jelent felejtést. Csak azt, hogy a közösséget valami más adja meg: nem az ő erkölcsi csillogásuk, és nem az én kisebbségi komplexusom – vagy utódokra tekintve: nem az ő hozzám mért gyengeségük vagy nagyságuk.

Az állandóság, a közösség, az a bizonyos biztos vonal ott van, amiről a Zsidókhoz írt levél beszél: „*Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz.*” Ha valamihez mérjük magunkat, akkor az ő szeretetéhez mérjük, ne a dicső múlthoz, mert az csak nosztalgia, és ne a dicső jövőhöz, mert az csak illúzió. Jézushoz, akibe belekapaszkodott apám is, nagyapám is, akitől tanácsot kért döntései előtt, aztán vagy sikerült jól dönteni, vagy nem, és akibe belekapaszodom én is, tanácsot kérve, aztán vagy sikerül jól döntennem, vagy sem, és aki reménység szerint elkíséri a fiamat is, és ha majd döntenie kell, kérdései lesznek, ő is őt kérdezi. Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz.

Közben élünk, vannak szép, délceg lépéseink és orra bukásaink, de ez nem emel bennünket az elődök vagy az utódok fölé, igaz, nem is aláz meg bennünket. Azáltal vagyunk igazi társai egymásnak – nagyapák, fiak és unokák, diákok és tanárok –, hogy ugyanaz a Krisztus kísért minket kétezzer éve. Mert Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz. Ámen.